

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2026/1

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben.

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábán László* (szépirodalom)

Szerkesztők:

Marcák Gergely (olvasószerkesztő)

Csordás László (kritika)

Zubánics László (tanulmány)

Dupka György (kultúra)

Fábán Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967),

Nagy Zoltán Mihály alapító-főszerkesztő (2002–2008)

Tanácsadók:

Botlik József, Finta Éva, Füzesi Magda

Nemzeti
Kulturális
Alap

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint a Magyar Művészeti Akadémia és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával.

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: knmintezet@gmail.com, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak az OSZK EPA archívumában: <http://epa.oszk.hu/00500/00595> és a KMMI honlapján: kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda, 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737
e-mail: dupkagyorgy@gmail.com

Közreműködők: *Fuchs Andrea, Szemere Judit*

Készült a RIK-U Kft.-ben
Lapengedély száma: 3T №682/274P
A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: „Áldásos” évek (jegyzet)	4
FINTA ÉVA: Hádészhoz félúton; Korfordulók; Boldogok (versek).....	5
KOPRIVA NIKOLETT: Alvók idején; Disznók; Nyilatkozat (versek).....	8
MEGYERI EDIT TÜNDE: A napló; Darázscsípés (novellák).....	13
FÜZESI MAGDA: Az ördög pohara; Balázs meg a tíz rubel; Borbála (kisprózák).....	19
PÁLFY JULIANNA: Kedves Bohumil (novella).....	22
NÉMETH PÉTER: csend a havon (vers).....	28
SZ. KÁRPÁTHY KATA: Reflexiók Molnár István festményeire: tetőkön; a kígyók istene; becsavarodva; madonna kis feketében; majd te is eltűnsz (versek).....	29
CSORDÁS LÁSZLÓ: Hogyan működik a szív? (Kovács Vilmos regényéről)	33
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Dr. Seres Attila méltatása (laudáció).....	36
KOVÁCS SÁNDOR: Kárpátaljai Semmering. Vasútvonal az Ung völgyéből Galíciába (honismereti tanulmány).....	38
ZÉKÁNY KRISZTINA: Vári Fábián László költészete a Jég és korbács c. kötet alapján (tanulmány)	47
DUPKA GYÖRGY: Szambor (a kárpátaljai magyarság második golgotája, 1944–1948) I. rész (történelmi szociográfia)	64
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek.....	81

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

„ÁLDÁSOS” ÉVEK

Gyermek- és ifjúkoromra úgy is jó visszagondolni, mint a béke viszonylagosan boldog időszakára. Ma már tudjuk: nagy volt ennek a nyugalomnak az ára. Életünk a legszigorúbb létminimum határai közt telt, nemcsak anyagi, de szellemi-kulturális vonatkozásban is. Mégis elfogadtuk, mert túl eleven volt még a háború emléke, a sztálini lágeretek sarkig tárt kapui megfontoltabbá tették a dolgozókat, s realisabb életcél híján egyedül a fizikai túlélés reménylett az emberi szemhatár fölött. Ideológusaink szerint, hogy így is maradjon, hatalmas „hazánk” fegyverkezni kezdett. És folyt ez mindaddig, amíg úgy tűnt, hogy a nemzetközi imperializmus egy időre lenyugodott.

Az idő azonban halad tovább természete szerint, és viszi, vonszolja magával édes lányát, a történelmet, bár annak eleve elrendelt ura az Isten. Újdonsült, szuperszámítógép agyú politikai-gazdasági elemzők ezt másként értékelik. Először csak megfigyelnek, majd elemezni kezdenek, s ezt követően – ha az a bizonyos kerék úgy fordul, ha csak egy csekélyke rést, foszladozó szövedéket, megszerezhető zsákmányt szemelnek ki valahol – működni kezd a pavlovi reflex, a gyarapítási vágy, majd a jól álcázott megvalósítási terv.

Ha még pár „áldásos” éven át elhúzódhat a háború – vélik ők –, a gonosz egykori birodalma kifulladás, esetleg kómába kerül, s az invázióval sújtott, lassan kiürülő Ukrajnával egy kalap alatt felosztható lesz az is. Olyan geo-politikai lakomát készítenek elő, amelyet sosem tapasztalt még a világ! Ó, történelem Ura, magasságos Isten! Emeld fel büszke fejedet, mutasd meg hatalmadat, s intézd úgy, hogy ne is tapasztaljon soha!

HÁDÉSZHOZ FÉLUTON

*Hádész honába vitt a világod
testvérkém, drága Perszephoné
de már árnyadat sem találok.
Üszkös tavaszban, idegenben
hogymint lágyan a lelken?
Távol a tenger morajától
a fényektől, a villódzástól
benned tüzek morajlanak
és mind a mélység téged gyászol.*

*Lelked kis fénysugárra tenném
és elüldögnék vigyázón
az alkonyon, a sűrű estén.
A hűvösökbe mártva kínod
a szíved fájdalmát megenném.*

*Teste ha nincs már, csak a hamva
hogymint térdelnék elé zokogva...
Édes lelkemnek mondanám őt
kivarázsolnám mind a régi
belé maródott bajt, hiányok
erőtlenések sok kudarcát.
Amíg még érzek. Amíg látok.*

KORFORDULÓK

*Nem számít semmi. Minden álom.
Magam vagyok a láthatáron.
Jégcsipke, porcelánok kékje
ragyog, vacog a téli égre.*

*Ha fázom, magam összehúzó,
így sétálgatok a Tejúton.
Teuton lovagok követnek,
barcasági magyarrá lettek.*

*A történelem mindig játszik.
Egyszer germánt, máskor bizáncit.
Az égi kupola is fordul.
Mi alant volt, fölénk csikordul.*

*Mintha egy égi mérnök mérne:
kidekáz mindent nyárra, télre.
Tíz év, száz év, ezer – elillan.
Alszunk, mint a lekapcsolt villany.*

*Az emlékezet nem ér semmit.
Átírják, mikor megfeneklik.
Minden magába zárva hallgat.
Élők születnek, élők halnak.*

BOLDOGOK

*Boldogok kik együtt öregszenek
 vagy otthagyják az élet felboncolt tetemét a másinak
 ott a sóvárgások hiányérzetek huzatos átjárók küszöbén
 a két világ ütközési pontján
 hogy feltámadjanak a másik eltűnt életéből
 hogy megkeressék azt a régi petákat amit nem adtak volna az egészért
 hogy belakassák bútorozatlan jövőjét a hiány albérletének
 hogy teremtsenek valamit az eltűnt időből és a szétesett tárgyak lelkek
 kontúrjaiból
 az emlékekből
 a tűzszünet lélegzetszünet szívverésszünet kopár tiltakozásában
 hogy boldoguljanak egyedül
 boldogok
 azok szeretnének lenni
 a másik árnyékával a falon.*

KOPRIVA NIKOLETT

ALVÓK IDEJÉN

Szilágyi Domokos nyomán

– *Te vagy az, Angyalom?*
Ne haragudj, hogy elhanyagoltalak –
amióta lezúdult a hó, lapátolok.
Mindannyian lapátolunk, bőven van mit
ellapátolni. Nem tudjuk, ki küldhetett ránk telet a
nyári napforduló idején.
Feledjük az utcakövek arcát.
– – *A fagyosszentek?*
Szóval tragédiájuk híre hozzátok is
eljutott. Bonifácot nem tudtuk megmenteni.
Énekel a tó jege alatt. Azt mondják,
az Úr olykor válaszol neki.
Pongrác és Szervác az intenzíven,
amputált lábbal. Fagyos álmaikban
antarktiszi expedíción járnak,
Scott fülébe súgják: skorbut, fagyhalál.
– – – *Egyébként jól élünk.*
Az árnyékfák karjai már eléri a csillagokat.
Hogy összeroppantják őket?
És hogy mi roncsaik között lépkedünk?
– – – – *Ó, azok csak építési törmelékek!*
Épül az ország. Erről nem beszélnek ott fönn,
ugye, Angyalom?
Kőfalain nem merészkednek át idegen
kontinensek pillangói,
hatalmas katedrálisain vasalt galléros
felhőifjak lépkednek.
A csillagok ügyével nem foglalkozunk.
Nem mi öltük meg őket.
– – – – – *Szilánkokat?*
Repeszdarabokat? Nincs ebben semmi különös.
Nap végén kivájjuk a bőrünk alól.
Sebeink nehezen forrnak,
gyógyulni sem tudnak, máris
újak furakodnak húsunkba.

----- Ó, a kövek!

Azokról is hallottál? Meg sem lepődöm.

Időnként megnyílnak, de van, aki

nem zuhan a mélybe.

Egyszer láttam, mi van lent.

Ne is akard hallani.

Muszáj?

Hát jó.

----- *De nem kényszeríthetsz arra, hogy
a nevüket soroljam.*

Látom, te is jó tanítvány voltál.

Mondd, mivel kolduljátok ki imáinkat

huszonegy évszázada?

Valamit valamiért, Angyalom.

----- *Alszanak.*

Szépek, simák, mint a víz faragta kavics.

Égi kozmetikusaitok is irigylik.

Beszélnek álmukban.

Csengettyűről, csillagokról,

lovasszekerekről, marhavagonokról.

Bucsáról és Irpinyről,

földről, csatornáról, pincéről,

árokról, könnygázzról, ciánról.

Angyalokról beszélnek, rongyos szárnyú

vézna angyalokról, akiket szobák,

zuhanyfülkék, utcák sarkaiban,

szögesdróton fennakadva,

boncmesterek asztalán,

vagy a felszálló füstben láttak.

----- *Na jó, ebből elég. Elfáradtam.*

Értsd meg, nincs közöm az alvók idejéhez.

Egyébként is – biztosan ott voltál.

----- *Valaki havat küldött a nyári napforduló idején.*

El kell lapátolnom, mielőtt

elfeledem testvéreim arcát.

----- *Itt vagy még, Angyalom?*

DISZNÓK

*Lökdösik a vályút. Mindenhol hallani.
Aki utcára lép, öklendezik a szagtól.
Nem tudni, ki neveli őket, a vénasszony
évek óta halott. Valaki mégis ott trappol a
sáros udvaron, énekel nekik.
Azt mondják, Isten küldte
a tündérjárta hegyről, varrja össze
a megrepedt földet, énekelje ki belőle
a légiriadók, a megcsonkolt férfiak
emlékét.*

*De oda, ahol a házfalak zokogó
szenteket rejtenek, nem megy senki.
Nem hisznek a csodás
gyógyulásban, pedig egy egész
ország épült csontokból és csermelyekből
a föld alatt.*

*Lökdösik a vályút, az épületek
ki akarják köpni ablakaikat.*

*Valaki megkéseli az eget,
mészárszékre viszi a csillagokat.*

*Van, aki közénk fekszik, dagonyázik a
sárban. Homlokán döglegyek.
Mindenhol hallani.
Nyelvükön visít.*

NYILATKOZAT

*„alulírott, éjjeliőr egy
tört-ezüst koron, amely majd
beolvasztódik alulírottal együtt”
(Szilágyi Domokos)*

*Alulírott, KN ezúton nyilatkozom,
együttélésem zavartalan
– fecsegőkkel, farkasokkal, csúszómászókkal,
– háborúkkal, üvegszilánkokkal, mérges gázokkal,
– az egyre mélyebben horpadó utcakővel,
– a föld alatt alvókkal, és
– amit/ahogy álmukban mondanak.*

*Tudomásul veszem, hogy
– hegyek, fák, piacok stb. vendége vagyok,
– gondolataimat már legalább ezerszer leírták
(beleértve ezt a verset),
– Karenina, Buendía és Panza örökkévalóbbak nálam.*

*Kijelentem, hogy
– az elutazókat, -tűnőket legjobb tudásom
szerint segítettem és segítem át a feledésbe,
– kalapomat, kabátomat, melyeket az Úr által
megbízott
szabó varrt méretre, tartózkodásom utolsó napján
rojtok, szakadások nélkül adom át
a következő százhetvenkét centi magasnak
(ideiglenes ingóságaimmal együtt.
kulcs a lábtörlő alatt),
– füzeteimet lezárt dobozban a szállásadó Társaság
rendelkezésére bocsátom (a lábjegyzetbe foglalt
méterarányokat betartva kisebb fiókban,
szekrény, ágy alatt is elfér, ahol zavartalanul
átveheti a Poratka Vállalat [P.V.]).*

*Beismerem, hogy fák csontját,
madarak, lepkék szárnyát törtem,
mert ők ismerik a felhők szövetét,
előbb éri őket a fény minden
emberbőrbe születettnél.*

*Végezetül tisztelettel és alázattal
kérem a szállásadó Társaságot,
hogy távozásomhoz
műszaki meghibásodástól, fájdalomtól
mentes körülményeket biztosítsanak.*

*Kelt: a XXI. század 2. emeletén,
6. lakrész, 13. ajtó*

*Tisztelettel: KN, ideiglenes lakos
(vagyon 29 év)*

MEGYERI EDIT TÜNDE

A NAPLÓ

Hirtelen megint ott állt a régi állomáson. Ez a valódi időutazás.

Látta a nagyapját, ahogy nehézkesen leszáll a vonatról, minden mozulatot jól végiggondol, nem engedheti meg magának a tévedést. Lelép a szerelvény lépcsőjéről, barna bőrcipője keményen érinti a töredezett betont.

Az még egy másik világ volt, egy analóg, valami olyasmi, mint a villamosítás előtti élet.

A nagyapja igazi háborúba ment, melyet emberek vívtak fegyverekkel. A manipulációkutatás még kiscipőben járt. Úgy hívták, hogy a D-nap.

Most pedig ez van.

– Neked elment az eszed – mondta a lánya dühösen –, menj szakemberhez.

Nem akart szakemberhez menni, nem akarta, hogy vaskos összegért egy agykurkász mondja meg, mit is érzett vagy gondolt huszonöt évesen.

„Elvesztette emlékezetét? Vagy csak egyszerűen a régi naplója hiányzik? Cégünk mindenre gyors és kedvező árú megoldást kínál. Szerezzon örömet idősebb családtagjának – hozza vissza emlékeit napra pontos időszakokra!”

Még mit nem! Csak az hiányzik, hogy hamarabb olvassák holmi idegeknek a gondolatait, mint ő maga. Persze tudja, hogy már most is olvassák.

Harminc vagy negyven éve még felhúzták a szemöldöküket, mikor egyszer csak a reklámok elkezdtek azt kínálni, amiről épp beszélgetett a jónép.

Aztán jött a fehér szarvas.

Egy albinó riadt tekintete az országút szélén. Társai kísérték, összesen öt-hat dőlceg állat. Rejtőzködő színükkel körbeállták a világító fehérét, összehangoltan léptek, úgy ölelték, hogy mindig takarásban legyen, furcsa néglábú napraforgók.

Ő megállt az autóval, de a szarvasok megijedtek, testükkel védték társukat és csak rohantak tovább a következő erdősávig, ott tűntek el a szeme elől.

Nem beszélt senkinek róla, nem volt kedve bizonygatni, hogy fehér volt, meg szarvas, meg takarásban. Elege volt az emberekből, az okoskodásból. Maga is tudta, hogy alig van esély összefutni egy hófehér szarvassal, pláne az ő vidékükön, ahol őz is csak nagy ritkán.

Fényképet se készített, és nem is keresett rá az albinó állatok statisztikájára. Szimplán csak visszaült a volán mögé és hazament. A gondolataiban maradtak a látottak.

Mégis mikor vacsora közben a sótartónak támasztotta a mobilját, a készülék elsőnek egy fehér szarvasról szóló cikket ajánlott fel neki. Ösztönösen verte le az asztalról a telefont.

Aztán az első felindulás után bevitte a gardróbba és bezárta. Ült a teraszon, cigarettára gyújtott, és azt gondolta, hogy az már tényleg a világvége. De a világvége csak később jött el.

Most a váróterem felé vette az irányt, ahol nevével ellentétben már rég nem várt senki semmit. Mindenki percre pontosan érkezett, nem kellett semmin aggódni, a kicsi gondolatok ott voltak az emberi fejekben felhúzva, akár egy startpisztoly. Hét húszkor ébredés, és felébredtek, vedd a cipőt, hiszen a cipő felvétele akár három percet is igénybe vehet, főleg, ha a kutyád közben a pofádat nyalogatja. Most indulj el, tartsd a tempót, haladj öt kilométeres sebességgel óránként. A programozott gondolatok percre pontosan mozgatták a testet. Nem kellett számolni, studiózni, hogy még egy kávé bedobok az utasellátóban Karcsival. Nem volt se Karcsi, se utasellátó. Egyedül a kávé maradt meg és a megítélése, ami azóta se változott, ahogy tizenkét évesen az első megitta a nagymamájánál. A kávé vagy ártalmas, vagy ártalmatlan, ebben mindenki egyetértett. És a vonatok, melyek valaha pontatlanok voltak és bűdösek, sterilen és késedelem nélkül vették fel a cseppet sem várakozó utazóközönséget.

– Fogalmad sincs, milyen luxusban élsz – harsogta a lánya. – Tudod is te, hogy mibe kerül az, hogy igazi embereket vásárolunk többek között neked is.

Ez volt a legújabb örület – az igazi ember. Mintha legalább is lennének nem igaziak. Hiszen az ember, ha ember, akkor igazi. Ezt megpróbálta kifejteni Trudinak is, de erre meg az volt a válasz, hogy akkor költözzön vidékre és majd megtudja.

Trudiék valóban embereket vásároltak, na nem úgy, mint a római korban, hanem egészen másként.

A gazdagok már nem akartak robotokkal társalogni, nem akarták, hogy a drága idejüket rosszul kommunikáló droidok rabolják, és végképp nem akartak az ügyfélszolgálatok bugyuta, megalázó kérdéssorán végigmenni, hogy végül nagy kegyesen megadják nekik a megfelelő választ. Ők a társaság előtti pillanattól azt kívánták, hogy értsék őket. Erre épült az új üzletág, ahol aranyárban mérhető összegért élő munkatársak kérdezték a VIP-ügyfeleket, hogy pontosan mi is a kívánságuk, és miben segíthetnek nekik.

Apropó arany. Az is megint divatba jött, és ugyancsak aranyárban mérték.

Trudiék sokat foglalkoztak a legfrissebb irányzatokkal, folyton diskurzusokra jártak, meg tüntetni, pár évente változtattak a meggyőződésükön

aszerint, ahogy a világ állása változott. Csak ne legyünk sekélyesek! – hajtogatta a lánya, és közben Isten tudja, mire gondolt.

Őt nem nagyon érintették az aktuális kérdések, lassacskán már nem akadt intézni valója. A megélhetési kvótája mindenre elégnek bizonyult, nem vett igénybe többet a lehetségesnél, nem akart adósságot hagyni a gyerekeire.

A rendszeres vérvételnél még egy ideig hiányolta a pontosabb és fájdalommentesebb robotikát, de aztán visszaszokott a kedves Emikére, aki pont ugyanúgy nem találta el a vénáját, mint az a régi Emma néni a gyerekkorából. Ja, kérem, a luxusnak ára van.

Most átsétált a nemvárótermen, és lenézett a kicsit mélyebben fekvő gyalogútra. Fél évszázada nem járt erre, megrohanták az emlékek.

Az ösvényen egyszer csak ott gyalogolt a fiatal önmaga, telve reményekkel és tervekkel, fáradtan, csórón, ahogy akkortájt legtöbbször a falun. Lógott rajta a farmer, csak a csípőcsontja tartotta a nadrágot, élete nőjére gondolt, aki újságból kivágott receptekből főzte a vacsorát.

Elhessegette a képet és elindult a házhoz.

Úgy rémlett, talán tíz percnnyire van az állomástól. Helyesebben akkor volt tíz percnnyire. Ha használná a HEFIR-t, a Humán erőforrás Irányító Rendszert, most nem kellene ezen morfondíroznia, hisz neki is lenne előfizetése a programozott gondolatirányításra, de nem használta.

HEFIR – kefir, mondogatta Gyurikának. Trudi persze letorkollta, hogy hülye sztereotípiákat éget a gyerek fejébe, erre ő készségesen egyetértett és abbahagyta.

Trudi keményen nevelte a gyerekeket, nagy híve volt az új irányzatoknak. Most is épp azon dolgozott, hogy összehozzon egy petíciót, ami a szülők és más nagykorú felnőttek jogait védi, és amely bizonyos körülmények között lehetővé tenné a gyerekek testi fenntartását.

Istenem, petíció az atyai pofonért.

Hogy az emberek semmit nem változnak, azt ő már rég megértette. Csak a körítés más. De az ember, mármint az igazi ember nem változik. Jár körbe, mint kutya a farka után.

Kutyák ellenben itt is vannak, ugatnak, felugrálhatnak a kerítésre, ahogy elhalad mellettük. Persze nem zavaróan, épp csak a megengedett arányban.

Az ebkvótát valami furcsa szabályozás alapján kilóra és hangerőre mérték. Ez alapján egy bernáthegeyi sokkal többet nyomott a latban, mint egy tacsó. Ha egy utcában elérték a maximális kvótát, meg kellett várni, míg kihál egy eb, és csak utána engedélyeztek újat. Nem is biztos, hogy annak, akié elpusztult.

Mondta volna a szabályozóknak, hogy a nőket is efféleképpen kéne beosztani, hogy a rikácsolókból arányaiban mindenhová elegendő jusson, de ezért a mondatért Trudinál ülhetne hosszú órákat, az mosná a fejét, és neki el kéne ismernie, hogy a büntetésre rámegy a gatyája.

Miközben ilyesmiken gondolkodott, a kitaposott ösvényen haladt előre a ház felé. Itt semmi nem változott egy fél évszázada, állapította meg magában. Ez is valami.

Ha hazamegy, egy fontos tanáccsal látja majd el Gyurikát. Mégpedig, hogy élete helyszíneit ne hagyja évtizedekre cserben, mert meg fogja magát bosszulni a dolog. Neki se kellett volna ötven éven át kerülni ezt a vidéket, talán akkor nem szédülne annyira az emlékektől. Persze az is lehet, hogy szimplán a béka segge alatt az oxigénszintje. Szerencsére kikapcsolta a jelzőrendszert, nem érhetik utol holmi egészségügyi riasztás végett.

A ház egyre közeledett, és ezzel együtt a kerítés, s a kerítésben az üreg, amiről soha senki nem tudott. Abban maradt a napló. S a naplóban a titok. Mert a naplók arra valók, hogy titkokat rejtünk beléjük. Elfeledd titkokat.

Már csak pár lépésre volt a céltól, csodálkozott, hogy milyen üres körülötte a tér. Mikor végre elérte a szürke kőfalat, nekidőlt, lába enyhén megremegett.

Tapogatott. Próbálta felidézni a pontos helyet, tenyerével olvasta le a távolságokat lent és fent között. Aztán egyszer csak megérezte, hogy megtalálta. Ez volt az a kő. Azonnal felismerte. A belé égett és ennyi év után újraélt élménytől arcába szökött a vér. Egy röpke mozdulat és az üreg már nyitva. Ezek szerint senki nem fedezte fel soha. Az ócska műbőr kötés eldeformálódott, de kétség sem fért hozzá, hogy ez volt a napló.

Szinte eufórikus öröm fogta el.

Világszenzáció lesz, de legalább is országos. Gyurika majd jól fel tudja használni a maga javára. Híressé teszi az unokáját, akkor majd Trudi kérheti a sűrű bocsánatokat.

A drónokat már csak akkor vette észre, mikor a géphang kántálni kezdte a teendőket. Haladéktalanul hagyja el a helyszínt és jelentkezzen a legközelebbi őrsön, amennyiben ez önerőből nem megy, vegye igénybe az igazságszolgáltatás speciálisan erre kifejlesztett virtuális helyszíni ügyintézését.

Azt szerette volna mondani, vagy inkább üvölni, hogy ne vegyék el tőle az utolsó bizonyítékot, ami arra emlékeztet mindenkit, hogy éltek egykor emberek, akik kézzel tudtak írni, és voltak még önálló gondolataik. De nem szólt semmit. Egy pillantást vetett a naplóra, mielőtt azt egyetlen sugárral megsemmisítették volna.

Nem messze egy vonat közeledett. A nagyapjára gondolt, és arra, hogy végtelenül fáradt.

Lecsukta két szemét ott, a kerítés tövében; a drónok lelkiismeretesen zúgtak bele a semmibe.

DARÁZSCSÍPÉS

A lényeg, hogy a lehető legkevesebbet mozogjak és tartsam csukva a szemem. Ha így teszek, sokkal könnyebben felidézem magam előtt Szását vagy Szerjzósát, szóval a férfit az ételbárból, akit, ha jobban belegondolok, lehet, hogy mégiscsak Szimának hívnak. A fene se boldogul ezekkel a sziszegő hangokkal. De hogy nem Anton, az is biztos. Az Antonokat messziről kiszagolom. Anton, az egykori földrajztanárom, unalmas fapofa. Nála már csak a kövér Antosa volt kiábrándítóbb, aki nyaranta a nagynéném tengerparti dácsájában üdült.

Persze az is lehet, hogy összességében bajom van az A betűs nevekkel. Mert most viszont az jutott eszembe, hogy az Andrejektől egyenesen irtózom. Az Andrejek csapodárok, hűtlen szeretők, semmirekellő gazemberek.

A lényegi kérdés mégis az, hogy hol marad ennyi ideig Mr. Sz. Továbbá, hogy kábé hány óra lehet. Ha tippelnem kéne, négyet vagy fél ötöt mondanék. Erre Tamara ezerszázalék rávágna, hogy francokat kell tippelned. Az élet nem tipmix, mert abban nem ilyen szar a szorzó.

Tamara közhelyekben gondolkodik és romantikus ponyvát olvas. Igazán kiakadna, ha most látna.

Tulajdonképpen Tamara is jöhetne már, de nem fog jönni hétig, hétkor szoktunk a lépcsőház előtt találkozni. Elszívunk egy cigit, ő dohog valamit a férjéről, én meg nem mondok semmit. Nekem nincs férjem.

Akkor kinek öltöztél ilyen vörös csipkebugyiba, kérdezné Tamara, ha látna, de nem lát. Hát, mindenesetre. A magam örömére.

Épp zuhanyozni készültem, a felsőruháim valahol itt vannak a szék karján. Ebből a pozícióból a széket nem is látom.

Szása-Szerjzosa-Szima a szemben lévő ételbárba jár reggelente, véletlenül pont akkortájt, mikor mi rágyújtunk Tamival. Sose néz ránk, úgy tesz, mintha észre se venne. Csakhogy én tisztában vagyok vele, hogy ez csupán elterelő hadművelet a férfiaknál, engem nem ver át.

Ha legközelebb összefutunk, majd kérek tőle tüzet. Akkor azt mondhatja, szép hölgy, a dohányzás árt az egészségnek, talán nem hallott még róla. Erre aztán bamba képet vágok, és olyasmit motyogok, hogy én csak reggelente, mindössze egyszer egy nap, azt se mindig, szombat-vasárnap sohasem. Ő meg kiveszi a kezemből a cigarettát, és megszagolja a hosszú ujjaimat, de nem úgy, mint egy rendőrkutya, hanem finoman, és azt suttogja, hogy érdekes, magának almaillata van, pedig dohányra számítottam.

Egyszóval Mr. Sz-t várom. Biztos vagyok, hogy őt küldik, mert ha befut a jelzés, ő felkiált, hogy ismerem a helyet, reggelente oda járok kajálni, nyugodtan bízzatok rám. És ha ideér, el fog csodálkozni, hogy milyen jól vagyok öltözve, még ha bizonyos értelemben hiányosan is.

Nagymamám folyton azt hajtogatta, hogy mindig legyen rajtunk rendes fehérnemű és ne járjunk lyukas zokniban, hiszen sosem tudhatjuk, hol ér minket a baj. Korábban úgy gondoltam, hogy ha már feldobom a talpam, akkor igazán mindegy, milyen alsóneműben, érdekel is az engem, az már legyen mások gondja.

Most mégis hálás vagyok a sorsnak, hogy nem kell tundrabugyiban mutatkoznom senki előtt. Az én Nemantonom mindig sárga fényvisszaverős hacukában jár, de az ételbárban olykor leveti a kabátot, és akkor látom a kigyúrt karját, feszül rajta a póló, márványosan fehér a bőre.

Elfáradtam a várakozásban, talán mégis alszom egy keveset. Bár, ha kinézek a résen, már szürkül az ég alja, ott az Esthajnal. Csillag vagy bolygó. Nemsoká reggel lesz.

A drónok hatalmas fém darazsak, mindig is féltem a rovarcsípéstől. Kiterjesztett fullánkjuk belém állt, bár régebben fűtéscsőnek hívták.

Ha Szerjozsa-Szása megtalál, hótziher belém szeret és megment, vagy fordítva. Akkor írhatnak rólunk a bulvárlapok: A lebombázott ház romjai alatt találta meg a szerelem.

Ketten vigyorgunk majd a fényképen.

FÜZESI MAGDA

AZ ÖRDÖG POHARA

Az ördögnek pohara volt a házban. Lajos utálta a töményt, a bortól sava lett, a sör meg felpuffasztotta, mégis mindennap elővette az ördög poharát. Apját ötvenen túl érte halálos baleset, mert ittasan elgázolta egy autó, nagypapja meg az árokparton halt meg részegen, az anyja el sem ment a temetésére. De az ördög csak beférközött a házba, és pohara volt a tálalón.

Lajos naponta megküzdött az ördöggel, de az csak nevetett.

– Ugyan-ugyan, Lajos, hát mit gondolsz, miért jöttem ide? Tudtam, hogy jó meleg helyre fészkelem be magam, külön poharam van a tálalón. Úgy hívod: az ördög pohara. Tudom, hogy utálsz, és nem is hiszel bennem. Mégis itt vagyok. Ja, hogy soha nem láttál élve? Istent láttad-e? Ugye, hogy nem? És mégis mindenütt nagybetűvel írod a nevét. Mert tisztelel. Hát, ha annyira tisztelel, tegyünk egy próbát. Vajon ki győz? – mondta az ördög és megbújt egy sarokban.

Pár nap múlva Lajos fia megbetegedett. Agyhártyagyulladás, mondta az orvos: hamarosan meg fog halni, későn hozta be a kórházba, uram.

Lajos csak állt a kórház folyosóján, mint akit leforráztak. Aztán hazament, mert nem tudott segíteni haldokló fián. Otthon körülnézett a sivár lakásban. Felesége már évekkal ezelőtt elhagyta őt és kamasz fiát, új életet kezdett egy új világban. Istenem, mit vétettem ellened, hogy elveszed a fiam életét? Isten nem szólt semmit, csak rámutatott az ördög poharára.

Az ördög ott volt a sarokban és fülelt. Én biztos, hogy megölöm a fiút, hadd szenvedjen ez a szerencsétlen, hátha akkor még többször nyúl a pohárhoz, mondta duzzogva. Én biztosan meggyógyítom a fiút, mondta Isten: áldás lesz mindkettőjük életén.

Mit gondoltok, hogy végződött a történet? Úgy hallottam, az egykor sivár lakás öt unoka nevetésével lett tele.

És hová lett az ördög pohara? Nem tudom, én nem láttam soha.

BALÁZS MEG A TÍZ RUBEL

Nem tegnap történt, de biztos, hogy megesett. Beszéltek szélteben vasárnap délután a lócon, azaz a ház előtti padon, ami a füstjel és az internet köztes idejében a hírsere helye volt vidéken.

Balázs és Dezső jó barátok voltak. A kolhoz teheneit legeltették az erdő mellett, közben az erdész engedélyével kiásták a kivágott fák gyökereit. Fiaik, Andorka és Jancsi az egész vakációt egy erdei kunyhóban töltötték, segítettek csomókba hordani a téli tüzelőnek valót.

Egy alkalommal Dezső megázott. Egész nap vizes ruhában vigyázott a tehenekre. Tüdőgyulladást kapott, sőt, tüdőbajt is, ami akkoriban halálos betegségnek számított. De a szovjetrendszer nem volt ám olyan, hogy szenvedni hagyja a derék dolgozókat! Micsoda bohóctréfa: annak idején Dezsőt munkatáborba hurcolták, három évet töltött Szibériában, csontsoványan jött haza, épphogy életben maradt, később meg beutalták egy teljes esztendőre a Krim-félszigeten létesített tudószanatóriumok egyikébe! Igaz, sem ő, sem a családja egy évig pénzt nem látott, de a szanatóriumi kezelés ingyenes volt.

Történt pedig, hogy Balázs már régen szemet vetett barátja, Dezső feleségére, Julira. Egy este be is dörömbölt a kisajtn. Mindenki tudja, hogy a falusiak téli estéken korán bezárkóznak. Juli kinézett az ablakon, és látta, hogy Balázs áll a ház előtt.

– Mit akarsz, Balázs? – kérdezte meglepődve.

– Hoztam egy kis pénzt, mert tudom, hogy szegények vagytok. Ha a pulyák elalusznak, majd visszajövök és megmondom, mit kérek érte.

Juli szó nélkül megmutatta, merre van az út hazafelé. De Balázs mégis átdobta a kerítésen a tíz rubelt, ami akkor nagy pénz volt. Ámde Juli másnap elment Balázs feleségéhez, Rózához, és elmondta az esetet az asszonynak.

– Tudom, Róza, hogy neked is két pulyád van, felfér a pénz nálatok is, visszahoztam.

Hogy aztán mi volt, mi nem volt Balázsék háza táján, arról már nem tudok semmit. De az biztos, hogy így szakadt meg a két ember barátsága. Ma is élnek, ha meg nem haltak.

BORBÁLA

Ó, a francba, mondta Borbála, amikor meglátta a születésnap vacsora után felgyűlt mosatlant. Ó, a francba, nyomatékosította az előbbieket, de ettől nem lett kisebb a halom. A „vérhalom”, mondta volna egy történész, de Borbála filológus volt, sőt, nő, ami elég szerencsétlen körülmény egy mosogatáshoz.

Utálta a mosogatást, bár anyja hatéves korában, kisszékre állítva megtanította, hogy kell mosogatni, mivel ő még jobban utálta a mosogatást. Nagyanyja, a bölcs Borbála asszony, akitől a nevét kapta, azzal az útravalóval vértette fel akkor, hogy „Este örömmel, reggel örömmel”.

Hát így.

A születésnap vacsora romjait látva Borbála telesírta csipkés zsebkenőjét, de aztán belegondolt, hogy ha ezeket a romokat másnap meglátja a konyhában, akkor biztos, harakirit követ el vagy pisztolyt szerez ifjú keblének (azt még nem tudta pontosan, pisztolyt honnan szerez), de mindenképpen belerokkan az élet nagy kihívásaiba, ezért nekiállt, hogy rendet teremtsen háza táján.

Mit ad Isten, Jónás, az oldalbordája (maradjunk ennyiben!), kitámolygott, azaz befordult a konyhára, és nagy barna szemeivel végigpásztázott Borbála másfél méteres termetén. Láta, hogy az asszony nincs jó kedvében, ezért óvatosan megjegyezte: Drágám, én nem tehetek róla, hogy nőnek születél...

Borbála, mint tudjuk, a bányászok és más kemény munkában edződött férfiak védőszentje, nem szólt semmit, csak megmutatta Jónásnak, merre van az ajtó.

Ámde amíg eltűntette a vacsora romjait, az is eszébe jutott, hogy a Biblia szerint szegény Jónást milyen események tették próbára. Hát vegyük csak a cethalat, ami nem semmi. No, eddig jutott Borbála gondolatban, amikor befejezte a romeltakarítást.

Közben Jónás lefeküdt a hitvesi ágyba. Szokás szerint mindkét lába kilógott a paplan alól. Borbála odament, betakarta és felsóhajtott:

– Szegény Jónás, mi mindenen mehetett keresztül...

PÁLFY JULIANNA

KEDVES BOHUMIL

Mikor a nagyanyám született, még igencsak virult, mint egy „szép bokréta Isten kalapján”, a Monarchia, háborúskodásra, mint rossz álomra, ritkán emlékeztek, pedig hát akkor sem volt fenéig tejfel az élet. Ön is tudja, míg aztán a szarajevói merénylettel a boldog békeidőknek lőttek, mire az anyám megszületett, már csehek voltak, minden tökéletesen tönkre volt téve, vagyis, hogy azt csak gondolták, mert sokkal cifrább dolgok következtek, nem beszélve azokról az időkről, mikor már én is éltem; kicsi koromban a nagymama kedvence voltam, mert ott éltem vele, miután nagyapa meghalt, infarktust kapott, csak lehajolt a kertben és már vége is volt, ahogy mondani szokták, sokat nem szenvedett, idegeskedett ő épp eleget, már az elég volt, hogy az apja a két idősebb bátyjával Amerikába utazott, nem voltak szegények, csak körülnézni akartak, de az lett belőle, hogy az öreg útközben meghalt, a két fiúnak meg annyira megtetszett az a másik világ, hogy haza se jöttek, csak később, a háború alatt látogatóba, és hoztak egy csomó parfümöt ajándékba, mert odakinn vegyi laboratóriumuk volt, az anyjukra meg a két kisebb fiúra maradt a kocsma meg a négyszobás vendégház a vasút mellett, de nagyapám, a legkisebb fiú, mindig mozdonyvezető akart lenni, az is lett, aztán ebből később csak haszna származott, mert nem volt osztályidegen, hát békén hagyták, ellenben a bátyját 25 évre a messzi és szerinte csodálatos Szibériába vitték, igen, kedves Bohumil, ilyen is van, mert bizony 25 évi fogság után hazajött, nem ismerte meg a saját gyerekeit; akkor már én is egész nagylány voltam, na nem annyira, mint az anyám, mikor először kérték meg a kezét, méghozzá egy báró, egy kissé bohém bárócska, aki nagyon szeretett úszni, és a csapi Tisza-part messzi földön híres volt a homokos strandjáról, a mamám meg szőke volt, sötétkék szemű, nagyon karcsú, és úgy úszott, mint a hal, át az örvényes Tiszán, Záhonyban volt a nagyapjának dinnyeföldje, a dinnyét a vízen gurították, a báró meg teljesen kész volt, még akár a családjával is szakított volna azért a 17 éves fruskáért, a rang nem érdekelte, igazán gazdag se volt, csak legfeljebb jómódú, de nagymamám összevonta amúgy mindig szigorú szemöldökét, és véget vetett a románcnak, pedig a báró már a pappal is beszélt, de anyám később bevallotta, hogy egy szikrányit se volt szerelmes, csak imponált neki a kérő, és

élvezte, hogy a barátnői majd megpukkadtak az irigységtől, az apja nemigen szólt bele a dolgokba, elég volt neki a vasút meg este a kocsmában segíteni; amúgy Csap izgalmas, virágos városka volt akkoriban, a sok vonattal érdekes emberek jöttek-mentek, hozták a híreket, télen korcsolyapálya üzemelt – fűtött melegedővel –, a fiatalok Ungvárra jártak középiskolába, anyám minden reggel épphogy csak elérte a vonatot, mert háromszor is újrafűzte a cipőjét, ha nem találta jónak, az anyja folyton szidta, mert a reggelire sose volt ideje, de ezt Ön sokkal jobban tudja, kedves Bohumil, hisz oly jól ismerte a nőket, ha tetszeni akarnak, nem számít a reggeli; a húga, az egészen másfajta volt, nagyon nőies, olyan, aki igazán családayának való, írtak egy iskolai dolgozatot még alsós korában, és azt kérdezték a gyerekektől, hogy mit szeretnél csinálni nagy korodban? és ő azt írta: kisgyerekeket szeretne fürösztetni, és az élet nagyon kibabrált vele, mert soha nem született gyereke, és én voltam a kedvence, de ez már később volt, akkor már oroszok voltunk, de előtte még visszajöttek a magyarok, és mindenki boldogan várta a katonákat, a nők a nyakukba borultak, erre azok egymás közt lekurvázták őket, sok köszönet nem volt az egészből, mert akkora háború kerekedett, mintha az egész világ megbolondult volna, nem sok mindent lehetett tenni, Csapról, aki csak tehette, menekült, állandóan bombáztak, síndarabok röpkekedtek a levegőben; nagyanyámék minden holmijukat a pincébe vitték, Szobránc mellett egy kastélyban kaptak szállást, ahol is a falubeliek már majdnem teljesen kifosztották az épületet, egy éjszaka titokban visszajött a gróf, rá se nézett semmire, csak a bélyeggyűjteményét szedte elő egy rejtett faliszekrényből, több hatalmas albumot, vissza se nézett, úgy lovagolt el az éjszakába, a front is elvonult, anyámék hazamentek, a házon elől egy hatalmas lyuk tátongott, azon mentek be egyenesen a nappaliba, csupa törmelék volt minden, a pince kifosztva, anyám akkor már mennyasszony volt, és komolyan is gondolta, de a vőlegényét a frontra vitték, ő folyton levelet írt, nagyon ritkán kapott választ, mert a férfi fogságba esett, és ott ismerkedett össze apámmal, barátságot kötöttek, anyám minden levelét együtt olvasták, fantasztikusan tudott az anyám írni, így apám már ismerte anyámat ezekből a levelekből, még mielőtt találkoztak volna, na az a találkozás nem volt könnyű feladat, a vőlegény vele üzent meg a „jó hírt”, miszerint hamarosan apa lesz, egy orosz nő elcsábította, és el is kellett venni, mert a lágerparancsnok lánya volt, sírva üzent, hogy soha többé nem mer anyám szemé elé kerülni; a vonatállomáson találkoztak, apám 52 kg volt, 185 magas és még így is szép, átadta a gyűrűt meg a levelet, hosszan beszélgették, a végén már

anyám nem is bánta, hogy az a másik visszaküldte a gyűrűt, szerelem volt az első látásra, apám a szörnyűségekről keveset beszélt, pedig a bátyját, akivel a fogságban együtt voltak egy vizes hordóba fojtották, sajnálatos véletlen volt, ritkán kaptak vizet, és őt a mögötte lévők nekiszorították a hordó peremének; a másik bátyja a németekkel menekült és eltűnt valahol Európában, így hát apámnak jóformán megszűnt a családja, csak az apja maradt, pedig szép szál emberek voltak, a beregszászi gimnáziumba jártak, apám Pesten tanult tovább, az anyjuk, a falu legszebb asszonya korán meghalt, legalább nem kellett végignéznie fiai pusztulását, és a bánatba nem sokára belehalt a nagyapám is; a szüleim Csapon esküdtek, éjfélkor titokban mentek a templomba, akkor már tilos volt pap előtt esküdni, mindössze egy szál gyertya égett, hogy kívülről ne vegyék észre, anyám sajnálta, hogy a legjobb barátnője – egy zsidó lány – nem lehetett ott, mert meghalt valamelyik koncentrációs táborban; szépek voltak, mégis szomorú volt mindenki, mint egy temetés – mesélte anyánk később, pedig a pap – egy kedélyes ember – még viccelt is a szertartás közben; az anyám szépen varrt, és az orosz nők, a „bárisnyák”, akik még nemrég katonák voltak, most egyszerre nők és divatosak akartak lenni, halomszámra hozták az ejtőernyőket, és anyám a finom selyemből ruhát, bugyit, melltartót varrt nekik, lisztet, cukorral fizettek, és nem számolták, mire mennyi anyag kell, így történt, hogy a legnagyobb nyomorban selyem ágyneműnk volt; a húga állandó életveszélyben élt, az orosz férfiak a nagymellű nőket részesítették előnyben, és ő szép is volt, nagyon nőies, egyszer egy teherautónyi részeg katona elkapta, és már rángatták fel az autóra, szerencséjére egy magas rangú katonatiszt észrevette, és többször is a levegőbe lőtt, csak akkor engedték el Sári nénemet, ezek után már ki se mert menni a házból; nagyon nehéz volt az élet, hát leköltöztek Nagypaládra, az apám falujába, hiszen a ház üresen állt, és ott legalább volt mit enni, apám lett az iskolaigazgató; Paládon csak református templom volt, apám nem járhatott, anyám – katolikus lévén – mindösszesen egyszer tette be oda a lábát, még a leköltözést követő egyik vasárnap, de amint belépett – asszony léteire – fejkendő nélkül, parafa talpú szandálban, a pap is elakadt a prédikálás közben, a népek mind hátrafordultak, olyan volt, mint egy filmjelenet, mesélte anyám, és az élet a faluban ugyanolyan nehéz lett, ha nem nehezebb, mint a városban, szegény parasztok se tudták, hogyan is kell élni ebben az új rendszerben, borsó nőtt mindenütt, mert úgy szólt az „ukáz”, egész nap bömbölt a rádió a villanypóznán, orosz dalokat meg „csaszustkát” kellett hallgatniuk, időnként – éjjel – egy

ügyes legény felmászott az oszlopra és kitekerte a nyakát, egy-két napig csönd volt; akkor már megvolt a testvérem is – egy lány –, de nem apám búsult emiatt, hanem inkább anyám szerette volna, ha fia születik, de nem, évek múlva még egy lány lett, többé már nem próbálkoztak; a falubeliek – miután nagy keservesen megalakult a kolhoz – megunták az újabbnál újabb elnököket, akiket isten tudja, honnan küldtek a nyakukra, hát rávették az apámat, hogy legyen ő a kolhoznök, nehezen szánta rá magát, később meg is bánta, de azért elvégezte a mezőgazdasági egyetemet (levelező szakon), és akkor már oroszul jól beszélt, az örült utasítások, amik fentről érkeztek és teljesíthetetlenek voltak, gyomorbeteggé tették, állandóan idegeskedett, folyton cigarettázott, mi meg ketten anyámmal esténként moziba mentünk, rengetegszer láttuk azt a pár filmet, amit a kultúrházban vetítettek, kijöttünk a moziból, és olyan sötét volt, hogy az orrunkig se láttunk, mindig én nyugtatgattam mamát, hogy ne féljen, mert én itt vagyok, emlékszem, ezen mindig kacagott, vidámnak tűnt, de mikor nagyobbak lettünk, magunktól is rájöttünk, hogy ez csak a látszat, nagyon nem szerette a falut, nem is illett oda, igazán be se fogadták, ő se nagyon igyekezett megfelelni, annál inkább szerettek minket, gyerekeket, meg mi is a falusiakat, legjobban a dadánkat, Ági nénit, egyszerű parasztasszony volt, végtelen türelmű, megbízható, soha minket el nem áruló, leginkább a középső húgomat szerette, aki amúgy égetnivaló rosszcsont volt; Ági néni szemében anyám egy földre szállt angyal lehetett, olyan sokszor segítette ki őt, hogy egyszerűen imádta, amúgy a férjét, akit Winternek hívtak – fene se tudja, honnan került Nagypaládra ezzel a névvel –, nem nagyon lehetett szeretni, mi, gyerekek féltünk tőle, magas, csontos ember volt, soha nem mosolygott, fojtott, halk hangon beszélt, apró, nagyon kék szemei mint a lézersugár, ő volt a falu kanásza, disznószagú, soha nem értettük, hogy Ági néni meg ez az ember hogyan is él egyazon házban, viszont csitri lányaikkal sokat játszottunk, a hátukon cipelték minket mindenfelé, leginkább a gyümölcsösbe, amit a kolhoz a bártól örökölt, óriási cseresznyés kert tartozott a kastélyhoz, ami-ben a határőrség székel, az uraság régebben is Pesten lakott, csak vadászni járt Paládra, telente apám is vadászgatott, nem volt szenvedélye, de unalmas volt télen az élet falun, nekünk, gyerekeknek nem, ha volt hó, szánkázni mentünk, még hozzá lovas szánnal, át a havas mezőkön egész a szomszéd faluig; jöttek a disznóvágások, sok helyre hívtak minket disznótoros vacsorára, de apám már gyomorbeteg volt, anyám nem szerette a zsíros ételeket, így hát kevés helyre mentünk, mindenütt nagy nótázás folyt, mi, gyerekek

is fűjtük rendületlenül; a szüleim engem zenei pályára szántak, ezért Csapon kezdtem az iskolát, ott zenét is lehetett tanulni, Mária néni zongoraórái messze földön híresek voltak, és így nagymama se volt egyedül, templomba jártunk, de a képeken kívül ott semmit se szerettem, mert még nyáron is meg kellett fagyni, a térdeléstől fájt a lábam, és untam az egészet, a kézimunkázást úgyszintén, de korcsolyázni meg olvasni mindennél jobban szerettem, nagymama szigorú volt, lötyögés, lazaság kizárva, ha hazamentem Nagypaládra, mintha egy zárdából szabadultam volna, otthon a legnagyobb liberalizmus uralkodott, Rejtőt is szabad volt olvasni, akár még az ágyban is; apánkat nyaranta alig láttuk, mindent jól akart csinálni, teljesen beleélte magát a kolhoz vezetésébe, még Kazahsztánba is elutazott vetőmagért, szájatva hallgattuk, amit a messzi országról mesélt, a saját szemével látott egy gyilkosságot, a szálloda ablaka alatt fényes nappal szúrtak le valakit, ő épp cigarettázott a nyitott ablak előtt és látott mindent, másnap a lehető leggyorsabban elintézte a dolgát, és szinte menekülve távozott, a repülőút hazafelé meg kis híján katasztrófával végződött, nem nyílt ki a futómű, és mindenki sírt, és háromszor próbálkozott a pilóta, de negyedszerre kinyílt, a kifutópályán túlrohantak és a mezőn álltak meg, egy csomó magas rangú katonatiszt utazott a gépen, apám meglepetten látta, hogy keresztet vetnek és imádkoznak, aztán mikor elmúlt a baj, összevissza csókolták a pilótát, egyből átvedlettek kommunistává, és jól berúgtak a repülőtéri restiben; anyám az évek alatt egyre szomorúbban viselte a falusi életet, a varrásban élte ki művészi adottságait, mi, mind a hárman a legdivatosabb ruhákban jártunk, furcsán is néztünk ki a többi gyerek között, a legkisebb húgom megmakacsolta magát, és csak térden aluli szoknyát volt hajlandó felvenni, mert a barátnői is olyat hordtak; nekem csak egy barátnőm volt a faluban, a tanító lánya, neki is városi anyja volt, Nagyszőlősről került oda, anyámmal összejártak cigarettázni, Márta néni ujjja sötétbarnára „érett” a bagótól, a hangja meg, mint egy férfié; lassan valamit javult a gazdasági helyzet, néha külföldi áruhoz lehetett jutni, már volt fekete-fehér TV, apám erőfeszítésének is meg lett az eredménye, a kolhoz egész jól működött, erre természetesen megfűrták, végre engedett anyámnak, és otthagytuk a falut, Beregszászba költöztünk, szép helyen laktunk, jó társaság járt hozzánk, újságírók, apám régi diáktársai, leginkább kártyáztak; én már középiskolás voltam, két barátnőm volt és egy harmadik, egy zsidó lány, a családjuk mindig csomagot kapott Amerikából, jó nagyot, 15-20 kilósat, tele mindenféle ruhával, és mi hárman próbálgatni jártunk Edithez, ezek a délutánok

isteniek voltak, kiöltözve likőrt ittunk, persze csak annyit, hogy ne vegyék észre a hiányt a szülei; Edit érettségi után sírva a nyakunkba borult és elköszönt, kivándoroltak Izraelbe; anyám volt az első a családból, aki Magyarországra ájtött, és pedig Csapnál – ahol született – át Záhonyba –, ahol az anyja született –, elképedve vette tudomásul, hogy csodálkoztak, milyen szépen beszél magyarul; csupa csodás dolgot mesélt anyám az igazi hazánkról, ahol összehasonlíthatatlanul jobban éltek, mint mi, a vámnál rettegetek az utazók, hogy mit fognak elvenni tőlük, hát persze, mindig azt, amire épp szüksége volt valamelyik felesnek, a vámparancsnoknak, a vámtiszteknek, vagy a takarítónő kérte meg valamelyik vámost, szerezne egy pár tornacipőt az unokájának, cserébe elmenne hozzájuk megpucolni az ablakokat; én sem felejttem el soha, mikor még iskolás se voltam, és kishatármentivel átengedtek minket három napra Szatmárnémetibe az apám rokonaihoz, csak apám, anyám és én, az élet ott is jobb volt akkoriban, mint nálunk, az Unióban, kaptam egy hímezett irhabundát, késő ősz lévén senki nem gondolta, hogy levetetik, de mégis, a vámos erősködött, hogy ilyet kivinni az országból tilos, én bögtém, mégis lerángatták rólam, jól emlékszem, mennyire megviselt; a külföldre menés igen nagy dolognak számított akkoriban, és még hosszú évtizedekig, de ezt Ön nem tudhatja, kedves Bohumil, mert a csatolt gyarmatállamokban a vezetők ügyességén sok minden múltott, de mi kökemény proletárdiktatúrában éltünk, és aki csak akart és egy kis hatalma volt, zsarnokoskodott, elég volt felfelé mutatni az újjával, és már nem tudta senki, hogy tulajdonképpen kitől is kell félni igazán, de fiatalnak lenni mindenütt jó, akkor még csak a másík nem az igazán érdekes, és nem számít, hogy fekete kenyérért kell sorban állni, hisz ott áll Ő is; kedves nagymamám már érezte, hogy nincs neki sok hátra, mert folyton a dióst emlegette – vagyis a temetőt –, egész életében általa kreált szavakat, furcsa kifejezéseket használt, diósnak azért nevezte, mert szerinte a legszebb koporsók diófából készülnek, és ő a pénzt össze is gyűjtögette egy ilyen jó minőségű ládára, mielőtt meghalt, azt mondta nekem: a következő században a legnagyobb kincs a tiszta víz, az igaz szó és a valódi szerelem lesz; eljött az új század, és én úgy látom, hogy nagyon is igaza volt, ebben, gondolom, egyet is érthetünk, kedves Bohumil.

NÉMETH PÉTER

CSEND A HAVON

*a havon szikrázik a nap
a napon szikrázik a hó*

*nagy hóemberek omlanak
megcsúszik a jégen a ló*

*a mennybolton motoros szánok
szántanak vinnyog a szél*

*a hó ma mindent betakar
nem tűnik marad a fehér*

*egyre vinnyog a szél-zenekar
a domb a sarkcsillagig ér*

*és kering kering a zene
akár a testben a vér*

*Bartók-zene a szűz havon
már hangtalan már kakofón*

*remeg a kozmikus hallgatás
és kakofón csönd a rádión*

SZ. KÁRPÁTHY KATA

Reflexiók Molnár István festményeire

TETŐKÖN

*maradtunk lerohadva tetőkön mohaként
szürke te szürke én szürke város amitől
léteünk szenvedünk lüktetünk naponta
felmászom elszívni egy prilukit beleolvadok
kődbe füstbe tűzfalakba villanydrótok
hálózatába nem fészkel csak kakukkmadár
kéménycsövek utáni élet nem létezik
bele akarom énekelni a hajnalba
hogy nyomorultul de mégis élek
köszönhetően az embertelen mennyiségű
olcsó kávénak és még olcsóbb ciginek
megint egy szokásos hétfő reggel
ma sem ért ide a színekkel teli megváltás*

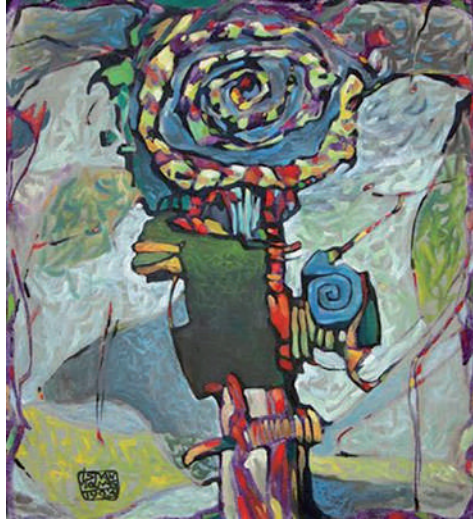

Molnár István: Tetők, 1988

A KÍGYÓK ISTENE

*a kígyók istene hallgat
most bezzeg nem sziszeg
önnön farkát kergeti
mégse nézi érte
bolondnak senki sem*

*a kígyók istene mosolyog
ő ura a csavarodásoknak
bármikor kiszabadíthat
engem és magát is
amikor jónak látja*

Molnár István: Kígyó, 1993

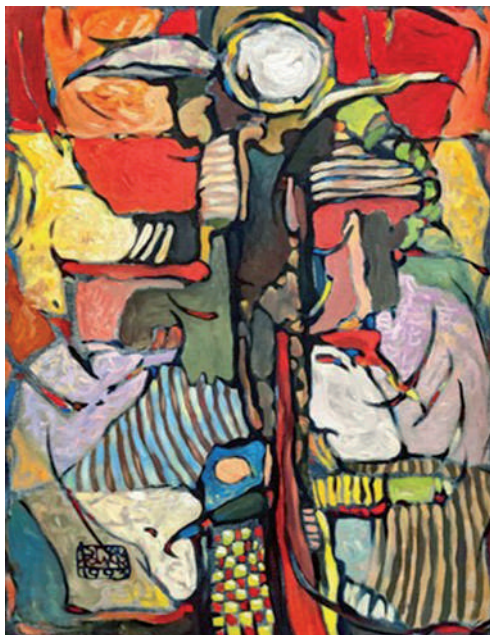
*a kígyók istene sohasem sírt
irigylő a gyarló emberi nemzetet
mert mi a porba hullunk
ha sírunk ő viszont soha
nem emelkedhet onnan fel*

BECSAVARODVA

*beljebb kerülök egy körrel
messzebb lesz a kiút
de közelebb engedem
magamat magamhoz
tudnom kell ki lakozik
odabent érdemes-e a felszínre
hoznom önmagamát vagy
jobb ha marasztalom
és a színes külvilág
számára kirakat maradok*

MADONNA KIS FEKETÉBEN

*majd a semmiből tűnök fel
és én leszek a totemed
pogányságodból megtérítelek
meglátod előtted járok szentként
mozgalmas nappal és unalmas éjjel
akkor majd hiába bizonygatod
ateista hited pártkönyvekkel
és barátaid jelentéseivel
tudni fogom az igazságod
hogy szemedben én vagyok
a boldogságos madonna
könnyek nélkül kis feketében*

Molnár István: Totem 2, 1993

MAJD TE IS ELTŰNSZ

*egy reggel azt veszed észre fogmosás közben
hogy nem a te arcod néz vissza rád a tükörből
ki ez a megviselt ember táskákkal a szeme alatt
emlékeidben a fiatal vonásaid élnek önmagadról
mosolyok homlok és száj körüli ráncok nélkül
tudatosul benned a szádban maradt fogkefével
nincsenek felnőttek és véget ért a fiatalkorod
nem jön el az a nagy nap mint a filmekben ami
éles színeffektusokkal megváltoztatja az életet
aztán a film végi yacht nélküled suhan tovább
pezsgőzik dicaprio a többiekkel a fedélzetén
maradnak a turis sálaid és a strapás momjeanse
meg a megválaszolatlan üzenetek a telefonon
ne aggódj egy nap majd eltűnsz a tömegben
előbb az arcod aztán te magad is olyan leszel
mint azok a szürke alakok a tér szélén akiket
lesajnáltál mert a háttérbe szorulnak naponta
te is egy leszel közülük hiába a színes ruháid
lehet tegnap jött el ez a nap és észre se vetted*

Molnár István:
Cím nélkül, 1990

CSORDÁS LÁSZLÓ

HOGYAN MŰKÖDIK A SZÍV?

(KOVÁCS VILMOS REGÉNYÉRŐL)

Nemrég született meg Kovács Vilmos ismert regényének, a *Holnap is élünknek* az angol nyelvű fordítása, amit Ortutay Péter készített. Ha minden a tervek szerint alakul, hamarosan könyvformátumban is az olvasók elé kerülhet. Ehhez a készülő kiadványhoz Csordás László irodalomtörténész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem oktatója írt előszót. Ennek magyar nyelvű változatát az alábbiakban az *Együtt* olvasóival is megosztjuk.

Kovács Vilmos a kárpátaljai magyar irodalom egyik meghatározó alakja, a második világháborút követő periódus irodalmi életének alakítója, az őt követő nemzedékek hivatkozási alapja mindmáig. A szovjet kultúrpolitika elvárt irányától történő fokozatos távolodása növelte műveinek erejét, majd hosszan tartó, súlyos betegsége – a rák – megnehezítette művészetének kibontakozását. Ötvenéves korában bekövetkezett halála pedig felívelő írói-költői pályáját törte ketté. Saját terveihez képest is töredékes életműve köré a halálát követő évtizedek után kultikus tisztelet szövődött. Barátja, műveinek jó ismerője, S. Benedek András írja az 1990-es évek elején, hogy az emlékezet szinte „mesebeli hőssé” alakította át Kovácsot. Nem véletlenül, hiszen formálódó és esztétikai szempontból is folyamatosan megújuló, a kor elvárt sallangjaitól egyre inkább megszabaduló műveiben a kisebbségi léthelyzetben identitását kereső kárpátaljai magyarság könnyen ráismerhetett saját sorshelyzetére, saját problémáira. Verseinek, prózájának egy része kétségtelenül erőteljesen kötődik ahhoz a korszakhoz, amelyben született – talán ezek a részek a leginkább avulékonyak. Viszont jól mutatják a kárpátaljai kulturális régió lehetőségeit, kényszerpályáját, hogy több olyan kérdés (például a kulturális-történelmi emlékezet, a nemzetiségi jogok, a kisebbségi nyelvek használatának, valamint az anyanyelvi oktatásnak a kérdése), amiről már azt hittük a rendszerváltás után, ha nehézségek árán is, de megoldható, korunkban újra és újra nyomasztó teherként van jelen ismét. Éppen ezért az általam említett avulás is viszonylagosnak tekinthető. Kovács Vilmos életművét olvasni ma azt is jelenti Kárpátalján, hogy a kialakult kultusz mögé tekintünk: a megváltozott

világban feltesszük újra azokat a kérdéseket, amelyek őt is foglalkoztatták. Hiszen verseinek, prózájának, cikkeinek, esszéinek, tanulmányainak jó része a kisebbségi helyzetbe került magyarság történelmi múltjával, eredetével, nyelvi helyzetével, az identitás és sors összefonódásával vet számot.

Egyetlen regénye, a *Holnap is élünk*, amely végre angol fordításban is megjelenik, az 1950-es és 1960-as évek elejének abszurditásokkal terhelt világába, szovjet valóságába enged bepillantást, kisebbségi nézőpontból. Megszületését segítette, hogy a korszak szovjet kultúrpolitikája éppen engedett valamiscskét szorításából. Az is jelezte ezt, hogy megjelenhetett nyomtatásban Szolzszenyicin azóta híressé vált kisregénye, az *Iván Gyenyiszojics egy napja* (*Один день Ивана Денисовича*), amit Kovács Vilmos – ezt több forrás megerősíti – maga is olvasott, ismert.

Az író özvegyének visszaemlékezéséből tudjuk, hogy magát a regényt meglehetősen gyorsan, zaklatott tempóban írta Kovács Vilmos. Mindössze két hónap alatt készült el a kézirat, 1963 júniusában-júliusában. Ebben az évben jelent meg Moszkvában egy válogatott verseket tartalmazó orosz nyelvű kötete, a *Весенняя буря*. E kiadványt azért fontos itt megemlíteni, mert a fülszövegében olvashatunk először arról, hogy Kovács Vilmos első regénye már a nyomdai előkészítés fázisában van („же печатается”), és egy azóta szinte teljesen elfeledett munkacímét is közöl. E szöveg szerint a regény címváltozata ekkoriban még a következő volt: *Сердце в пределах нормы*. Ami körülbelül így fordítható le: *A szív normálisan működik*.

Ahhoz képest, hogy 1963-ban még egyértelműen pozitív várakozásokkal szembesülhetett a szerző és az olvasó egyaránt, a regény hosszas kiadói huzavona után csupán 1965-ben, komoly cenzurális változtatásokkal jelenhetett meg a Kárpáti Kiadónál. A regény kálváriájának egyik fontos állomása Balla Lászlónak, a korszak párthú kulturális mindenesének az elutasító lektori véleménye. Ebben olyan gondolatok jelennek meg, amelyek jól mutatják a párthú szemlélet és nyelvhasználat határait a regény értékelésével szemben. Balla ezt írja egy helyen: „(Mellesleg – szerintem – a szerző túl sokat foglalkozik, méghozzá indokolatlanul, a személyi kultusz bűneivel, kiszínezve a koncentrációs táborok rémségeit.) Teljesen szükségtelen megemlíteni, hogy a magyar falvakban 1944–1945-ben 18-tól 50-ig elvitték a férfiakat munkára” (kiemelések tőlem, Cs. L.). A történelmi emlékezet azóta bebizonyította, mennyire nem volt igaza Ballának, amikor ezt a véleményét papírra vetette. Sőt, azt is mondhatjuk, ma tulajdonképpen ezen utalások és társadalomkritikai szemlélet miatt érdemes újra elolvasni Kovács Vilmos regényét.

A hatalom persze gondoskodott arról, hogy a *Holnap is élünk* lehetőleg ne jusson el az olvasókhöz Kárpátalján. Szintén visszaemlékezésekből tudjuk: bár konkrétan nem volt betiltva, de azért odafigyeltek arra, hogy a könyvesboltokból és a közkönyvtárakból szép csendben eltűnjenek a példányok. Ezzel együtt a regény magyarországi kritikája alapvetően pozitív volt, a Budapesten megjelenő Élet és Irodalom kritikusa például „a kárpátaljai magyarság regényének” nevezte – e megfogalmazást, minden azóta megjelenő jogos kritika ellenére, máig sokan használják.

A *Holnap is élünk* azóta kétszer is újra megjelent. 1989-ben egy második, átdolgozott kiadás látott napvilágot, amiben a szerkesztő, M. Takács Lajos igyekezett helyreállítani a cenzúra által eltorzított, kihagyott vagy átirészeseteket. Majd 2007-ben jelent meg, immár az 1965-ös kiadás szerkesztőjének, Barzso Tibornak a közreműködésével és alapos jegyzeteivel ellátva a legfrissebb szövegváltozat, ami most az angol fordítás alapjául is szolgált. Azt is meg kell említenem, hogy sajnos az eredeti kézirat időközben minden bizonnyal elkallódott, ugyanis hiába kerestem a 2010-es évek elején Kovács Vilmos özvegyének hagyatékában...

Mindent egybevetve viszont azt mondhatom, a regény – kiadásának mindenféle kálváriája ellenére – végül csak helyére kerülhetett a kárpátaljai magyar irodalom kánonában. Számos tanulmány, esszé foglalkozik azóta is az újraolvasás lehetőségeivel.

A regényt napjainkban, én legalábbis így gondolom, legkönnyebben az irónia felől lehet megközelíteni. A főhős, Somogyi Gábor útkeresései, dilemmái, a párbeszédéből kirajzolódó kérdései az egyén ironiáját emelik ki a hatalmi retorika ellenében. A regény végén félreérthetetlen utalás van Jonathan Swift *Gulliver utazásai* című művére. A párhuzam nem véletlen, hiszen a társadalomkritika, a satíra, a politikai szélsőségek pellengérre állítása, a kíméletlen, metsző gúny, a szelídebb irónia a *Holnap is élünk* világát szintén átjárja. Aki a kárpátaljai régió kívülről olvassa: a regény korhoz kötött, eleinte meglehetősen zártnak tűnő világához, nyelvéhez, világképéhez ezekkel a „kulcsokkal” juthat legkönnyebben közelebb.

Beregszász, 2026. 01. 30.

DR. SERES ATTILA MÉLTATÁSA

E mai nap az első alkalom, amikor személyesen nem vehetek részt a magyar kultúra ünnepével egybekötött Beregszászi Magyar Értelmiségi Fórumon. Kényszerítő oka a gyász, Kiss Benedek barátunk és akadémikus társunk mai farkasréti temetése. Lélekben azonban ott vagyok Veletek, és azt kérem Tőletek: ha kevesen maradtunk is, emelt fővel járunk a világban (ha járhatunk), mert nem vagyunk alávalóbbak egyetlen más népnél sem.

Ilyenkor, az egységes magyar kultúra ünnepén adjuk át folyóiratunk, az Együtt nívódíját, amely Szerkesztőbizottságunk és a megmaradásáért elszántan küzdő magyar népcsoport szerény, kulturális elismerése. Mindeddig olyan alkotók kapták, akik jelentősen hozzájárultak a kárpátaljai magyar kisebbség irodalmának, kultúrájának és nemzettudatának megtartásához.

Idei kitüntetettünk dr. Seres Attila történész, a Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár munkatársa, az Intézet egyik fontos kutatócsoportjának vezetője. Szakterülete a szovjet–magyar kapcsolatok története, mely meglehetősen divatos, főként részletkérdésekre korlátozott, a szovjet ideológiával áthatott téma volt már a múltban is. Seres Attila objektív szemléletű munkája számunkra különösen érdekes és értékes, hiszen a társadalmi hullámzások kezdetét, a ’70-es éveket öleli fel. A kárpátaljai Forrás-nemzedék még életben lévő tagjai, valamint az akkori történésekre értő módon figyelő nemzedéktársak többé-kevésbé elevenen emlékeznek azokra az időkre, azonban az eltelt fél évszázad okán a személyes emlékezések tévedéseket is tartalmazhatnak, hitelességük tehát kétségbe vonható. Ezzel szemben a ’70-es évek történetének Seres Attila által diplomáciai levéltári anyagok alapján restaurált és árnyalt fejezetére hiteles, hivatkozható tudományos forrásként tekinthetünk.

Korábban néhai Kovács Vilmos író társunk Magyarországra való áttelepülésével kapcsolatban már betekintheztünk dr. Seres Attila kárpátaljai vonatkozású kutatásaiba, s olyan tényeket ismerhettünk meg, amelyek az átlagos kárpátaljai olvasó elől mindeddig el voltak zárva.

Az Együtt múlt évi 2. lapszámában megjelent Seres-tanulmány témája Balla Lászlónak a „szovjet magyarok”-ról konstruált, Kárpátalján nagy port kavart, óriási felháborodást keltő elmélete. Ez a tanulmány az egykori cikksorozat megjelenésének 50. évfordulója kapcsán született. A történész szerint Balla László gondolatmenetének lényege, hogy noha a kárpátaljai magyarság nyelvi és etnikai szempontból ugyan az egyetemes magyarság

része, azonban a második világháborút követő három évtizedben a Szovjetunió politikai, gazdasági, társadalmi és szellemi környezetében formálódott közösséggé. Emiatt a közösségi identitásának a szovjet politikai és állampolgári öntudat, vagyis a szovjet állami, politikai berendezkedés által meghatározott társadalmi, kulturális és mentális mintakövetés is a szerves részévé vált. Ezzel összhangban úgy vélte, hogy az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság (USZSZK) Kárpátontúli területének magyar nyelvű irodalma a magyar emigráns kommunista irodalom által megteremtett hagyomány vonulatába illeszkedik.

Méltatott szerzőnk az ominózus publicisztika elemzésén túl ismerteti a magyar külügyi levéltárnak a témához kapcsolódó diplomáciai dokumentumait is, ám azokból kitűnik, hogy a kádári vezetés sem értett mindenben egyet az irományban kifejtett nézetekkel. Balla a rendszerváltozást követően hozzáfogott korábbi politikai-társadalmi szerepének ártértékeléséhez, s a „szovjet magyarok” hamis tudatának terjesztése miatt érzett erkölcsi felelősséget igyekezett áthárítani a megyei pártközpont akkori korifeusára, Mikola Szemenyukra.

Mindent egybevetve azonban Balla azt a nézetet igyekezett elfogadtatni olvasóival, hogy a Szovjetunióban élő magyar népcsoport létét és előrejutását az biztosíthatja, ha sikeresen integrálódik a globális erőterben is sziklaszilárd Szovjetunió politikai, társadalmi keretei közé. Ez a szándék egyértelműen a kárpátaljai magyarok történelemfelfogásának és indentitástudatának átformálására irányuló törekvésnek minősíthető.

Dr. Seres Attilát feltétlen köszönet illeti ezért a munkáért már csak azért is, mert tisztán látó és értékelő szakemberként helyettünk rakta a megfelelő helyére ezt a történelmi epizódot. Ha mi tettük volna, egyesek vádolhattak volna elfogultsággal vagy akár amatőr hozzáállással is.

Kérjük, vegye át szerény oklevelünket, és fogadja munkájáért őszinte elismerésünket és köszönetünket!

Vári Fábíán László, az Együtt Szerkesztőbizottságának elnöke

2026. január 20.

KOVÁCS SÁNDOR

A KÁRPÁTALJAI SEMMERING. VASÚTVONAL AZ UNG VÖLGYÉBŐL GALÍCIÁBA

A mai kárpátaljai megyeszékhelyig a vasút 1872-ben ért el. Ungvártól az Ung völgyében a vasút több szakaszban épült meg. Először a Ungvölgyi Helyi Érdekű Vasút Rt. épített vaspályát a folyó mentén észak felé. Első szakaszát Ungvár és Dubrinics *(neve 1903-tól Döbröny, 1904-től Bercsényifalva)* között 1894. június 4-én adták át a forgalomnak. A második szakasz Nagybereznáig 1897. július 18-ra készült el. A vonal teljes hossza 42 km volt.

Rövidesen a Monarchián belül eldöntötték, hogy Galícia fővárosába, Lembergbe *(ma Lviv)* a Kárpátokon keresztül a már meglévő verekkei és körösmezői vasúti összeköttetés mellett az Ung völgyén át Szambor érintésével egy harmadik vonalat is kiépítenek. A magyar állam területén, az

Épül a vasút Uzsoknál 1904-ben. (Fortepan_273919 Bachler család)

Ungvártól az uzsoki határszélig húzódó szakasz a honi vasútépítés egyik nagyszabású vállalkozása lett. Az országhatár túloldalán, a Monarchia Galícia tartományában Lemberg-től Szamboron és Turkán át Siankiig vezető vaspályát 1901-től építették. Ezt a 173 km hosszúságú vonalat három szakaszban 1905. augusztus 24-én fejezték be.

Az Ungvölgyi Helyi Érdekű Vasút folytatásaként Nagybereznától 1901-től számítják a vaspályaszakasz építését, bár a korabeli sajtó csak 1902-ben számolt be a munka megkezdéséről. Az első 29 km-es vonalszakasz Nagybereznától Sztavnáig (*neve 1902-től Állás, 1904-től Fenyvesvölgy*) vezetett. A második, Sztavnától az országhatárig terjedő igazi kihívás volt. Az erre meghirdetett pályázatot 1903 januárjában a második legjobb ajánlatot tevő Grünwald Testvérek és Schiffer cég nyerte el. A szakaszt 1905. október 15-én helyezték üzembe.

Az Ungvártól az Uzsoki-hágón át Galíciába vezető zavartalan vonatozás érdekében az Ungvölgyi Helyi Érdekű Vasút üzemét 1905. július 31-én éjjeli 12 órakor a MÁV vette át, az erre vonatkozó bérleti szerződés pedig 1906. január 1-jén lépett érvénybe. Így lett egységesítve az Ung völgyében épített vasút. A határ magyar oldalán Uzsok, a galíciai oldalon pedig Sianki volt az utolsó állomás.

A vonal felső szakaszát magába foglaló séma. (Közlekedési Szemle, 2005. 04. 01.)

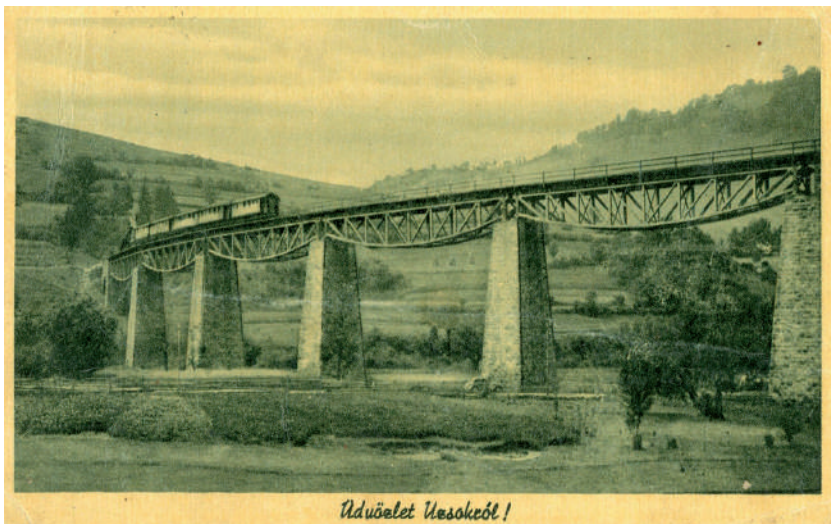
Az újonnan épült vaspálya utolsó, határ előtti szakasza igazi hegyi vasút lett. Vonalvezetése minden várakozást felülmúlt. Hajasdtól a légvonalban 4-5 km-re lévő határállomásig kb. 20 km-en szerpentinszerűen kanyarogva küzdi le a több mint 400 m-es szintemelkedést, ugyanis Fenyvesvölgy 403 m-rel, Hajasd 481 m-rel, Sianki 834 m-rel fekszik a tengerszint fölött. Ezen a szakaszon épült hat alagút (együttes hosszuk 2219 m) és négy viadukt (a leghosszabb a 177 m-es ívelt völgyhíd Uzsoknál)

Az Uzsok környéki vasút egyik alagútjának bejárata. Balról Brandecker Ferenc, a magyar királyi vasútbiztosító osztag parancsnoka látható. (A Brandecker-hagyaték őrzője, Baranyi Elek gyűjteménye.)

Aki egyszer is utazott ezen a vasúton, maradandó élményben volt része. A vonat ablakából megcsodálhatjuk a pompás hegyi réteket felváltó lombos erdők hullámzását, a felbukkanó ezüstös fenyveseket, az alatt mélyen bevágódó völgyekben megbúvó gyufásskatulyányi házakat. Miközben a szerelvény tekeregve kapaszkodik egyre magasabbra, tekintetünket a völgyekből az égig erő hegyekre emeljük. Szédítő élményt nyújt a toronymagas viaduktokon való átjutás, borzongást idéznek elő a felbukkanó fekete szemű alagutak, belsejük félelmet keltő sötétsége és titokzatossága után pedig jólesik újra gyönyörködni a természet napfényben fürdőző csodálatos mesevilágában.

A korabeli sajtóleírások is áradoztak róla. Nem véletlen, hogy hiteles makettjét 1906-ban a milánói kiállításon bemutatták. „A Simplon-alagut

Régi képeslapokon az uzsoki viadukt. (A szerző gyűjteménye)

küszöbön álló megnyitása alkalmából a Milánóban rendezendő kiállításra a magyar királyi államvasut már elszállította a kiállítási tárgyakat. A sok eredeti új, sehol nem látott dolgok egyik legérdekesebbje az ungvölgyi vasut nagy domborműve. Hazánkban nemcsak legújabb, de technikailag és táj képileg is legérdekesebb vonala az ungvölgyi vasut, melynek főleg Hajasd állomástól föl a galiciái határig, Uzsokig terjedő része, úgy a pálya vezetése, mint építése tekintetében valóságos mestermű, mely bátran párhuzamba állitható Svájc vasúti csodáival. Vagy husz kilométernyi távolban, többször ismétlődő óriás köríveket fut be, állandóan 22 százalék emelkedéssel, közben tarkítva az alagutak és hidak sokaságával. A domborművet az igazgatóság megbízásából Molnár Vince kassai tanár készítette 1:2880 arányban, ki az érdekes vonalat műszakilag is teljesen hiven mutatja be. Nemcsak a pályavonalat töltésekkel, bevágásokkal, áteresztőkkel, alagutakkal, hidakkal, kőbányákkal, támfalakkal, őrházakkal, állomásépületekkel és a környékbeli két faluval tünteti föl, hanem a vidék kulturális területét is, az erdőséget, szántóföldeket, rétet, legelőt, székérutakat és vizeket. A mű hossza 154 centiméter, szélessége 134 centiméter, legmagasabb pontja pedig 42 centiméter. A dombormű, mely sikerülten mutatja be a galiciái határon magas fensíkon vezetett vonalhoz való csatlakozás megoldását, Geduly Gyula magyar államvasuti igazgató eszméje.” (Lásd *Ung*, 1906. április 22.)

Ezt a vaspályát többen a híres osztrák Semmering vasútvonalhoz hasonlították. Később, a két világháború között már *Kárpátaljai Semmering*ként emlegették. Vasúti körökben ma is így tartják számon.

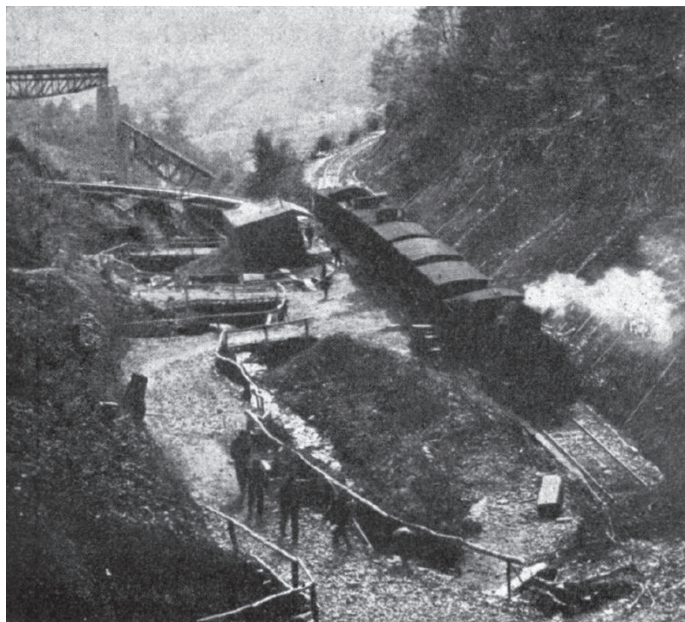
A vasút felbecsülhetetlen szerepet játszott a Nagy Háború idején. 1914 októberében a cári hadsereg betörésekor, a csorbadombi (Tűzhegy, Scserbin) nagy vasúti viaduktot csapataink használhatatlanná tették. „*Az Uzsok-i hágón át indított orosz támadás alkalmával a 28. vasútépítő század a Csorbadomb viaduktot a középpillér robbantása által használhatatlanná tette. Amint a katonai helyzet megjavult, a hidat szükség szerű forgalomra berendezett tábori vasúttal megkerültük és a forgalmat vágánygépkocsikkal és szétszedhető lórikkal (alacsony falú vasúti teherkocsi – KS) rendeztük be. A bizonytalan helyzetre való tekintettel a viadukt helyreállításától azonban egyelőre eltekintettünk és szükségmegoldásként csúcsfordulót építettünk.[..]*

A felrobbantott csorbadombi völgyhíd. (Fortepan_164572 Fedák István)

A Csorbadomb viadukt helyreállítását csak a Gorlice-i áttörés (1915. május 2–5. – KS) után kezdték meg.

A Kárpátok gerincén álló csapataink számára a kedvezőtlen utánszállítási viszonyokat tábori lóvasúttal építésével javították.” (Lásd: Jacobi Ágost: Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban. Budapest, 1938.)

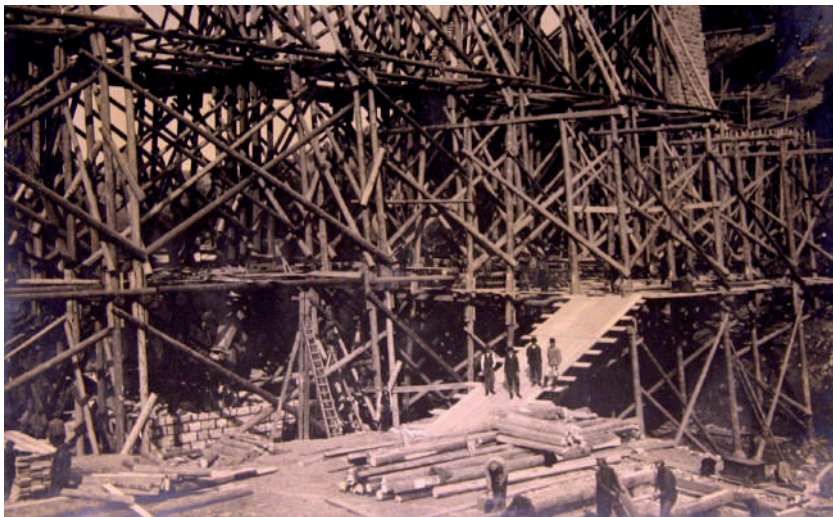

A felrobbantott csorbadombi völgyhíd újjáépítéséig szükségmegoldásként csúcsfordítót építettek. (Jacobi Agost: Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban. Budapest, 1938.)

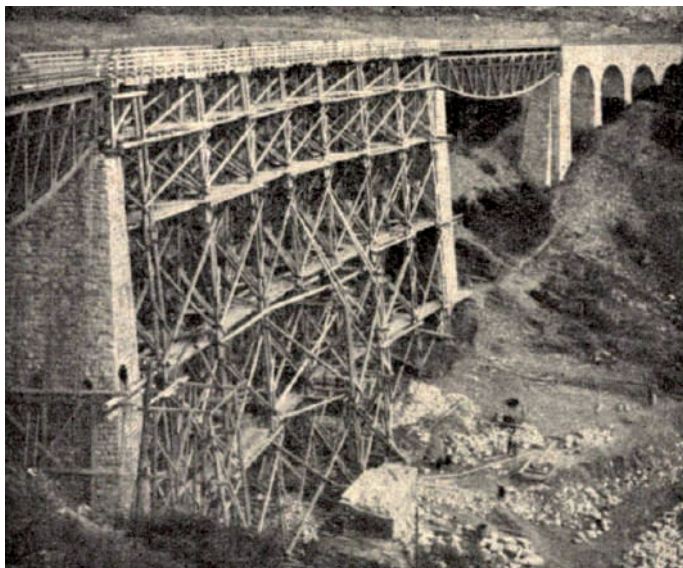
A középpillér 53 m magas volt, és két oldalán a szomszéd pillérek 20 m távolságra álltak. A háború közepette a helyreállítási munka tehát gigászi volt. Ideiglenesen fából épült támasszal hidalták át a völgyet.

„A 2. hadsereg körletében június 15-ig (1915 – KS) helyreállították a Fenyvesvölgy–Turka–Sambor vasútvonalat, miközben nagyobb hídhelyreállítási munkát kellett végezni. Végrehajtották a 7. és 15. osztrák–magyar és egy német vasútépítő század, későbbi időponttól fogva még az 1. század is, miután ez az Oslavica és Maksymovice hidakat helyreállította. A Csorbadomb viadukt azonban még nem volt teljesen készen és így ehelyütt a forgalmat a csúcsfordulón kellett lebonyolítani.” – olvashatjuk a fentebb idézett tanulmányban.

A munkácsi születésű Baranyi Elek felkutatta ükapja, Brandecker Ferenc, az 1914. augusztus 4-én bevonult népfőlkelő főhadnagy élettörténetét, aki a háborús években Hajasdon a magyar királyi vasútbiztosító osztag parancsnokaként szolgált. A hagyatékban megmaradt dokumentumértékű relikviái és fotói bepillantást engednek a vasút háborús éveibe.

A felrobbantott csorbadombi völgyhíd újjáépítése. (Brandecker Ferenc felvétele, Baranyi Elek gyűjteménye.)

Az újjáépített csorbadombi völgyhíd. (Jacobi Ágost: Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban. Budapest, 1938.)

Trianon után ez a vasút a területtel együtt csehszlovák fennhatóság alá került, majd 1939-től újra a MÁV vette kezelésbe. A második világháború után a Szovjet Vasutak fenntartásába ment át, 1991 óta pedig az Ukrán Vasutak hálózatába tartozik. A háborús pusztítások után a szovjet korszakban a vasútvonal és azon a műtárgyak kijavítása 1948-ban kezdődött, az állandó forgalom pedig csak 1952-ben indult meg. Természetesen a pályát átállították a szovjet rendszerre (*az orosz szabvány eredetileg 1524 mm – 4 láb 11²⁷/₃₂ hüvelyk – volt, de az 1960-as években 1520 mm-re módosították*). 1959–60-ban a Csap–Sianki–Lemberg vonalon átálltak a dízel vontatásra. Aztán a vonalat 1967–68-ban villamosították.

Ezekben az években a hegyi szakaszon gyakran előfordultak földcsuszamlások. Ezek közül a legnagyobb 1973. november 6-án Sianki közelében volt. Ezért a vasúti pálya egyik szakaszának nyomvonalát megváltoztatták. Az új vonal a korábbinál északabbra épült meg. Hajasdtól északabbra a patkó alakú szakasszal kezdődően a nyugat felé tartó vonalszakasz jelentős részét kiiktatták. Az eredeti patkó alakú szakasz helyett két új alagúttal sokkal nagyobb patkószakaszt iktattak be, viszont a nyugatra tartó új vonalszakasz az eredetinél lényegesen rövidebb lett. Összességében ennek a pályaszakasznak a hossza gyakorlatilag nem változott.

Az új vonalszakasz kikerüli az egyik korabeli alagutat is. Az elhagyott alagút keleti bejárata fölötti ötágú csillag, a belső fal betonozása valamint a falon lévő **1963** felirat arról tanúskodik, hogy a szovjet időben felújították, ám

A Google Earth térképen fehérrel bejelöltük a vasút kiiktatott szakaszát

*Az elhagyatott alagút keleti bejárata és az uzsoki völgyhíd ma.
(Baranyi Elek és a szerző felvételei.)*

később a sorsára hagyták. Ma Hajasdról feljutva a régi vasút nyomvonalára, azon az egykori villamosítás póznái mentén haladva az alagút személyautóval is megközelíthető, sőt, a kb. 300 m-es alagútban végig is lehet autózni.

ZÉKÁNY KRISZTINA

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ KÖLTÉSZETE A JÉG ÉS KORBÁCS C. KÖTET ALAPJÁN

*„... jelzőim úgy gurulnak szerteszét,
mint földmorgáskor dob bőrén a borsó –
most mire vagy jó, halotti beszéd?”*
(Most mire vagy jó)

Vári Fábián László¹ a kortárs magyar líra meghatározó, „összmagyar érvényű” alkotója, akinek költészete az ősi, mitikus hagyományoktól a modern valóságelemekig ível. A 2010-ben megjelent *Jég és korbács* című kötet az életmű szerves továbbépítése, amelyben személyes és közösségi sorskérdésekkel néz szembe. Bertha Zoltán így indítja a költőről írt *Szépség és méltóság* című írását az Irodalmi Jelen hasábjain: „»Feledhetetlen élményt s egyben bizonyosságot kaptam arról, hogy a versnek – azon túl, hogy mások helyett beszél – kivételesen szépen kell szólnia, mert csak így érdemel figyelmet« – nyilatkozta egyszer (Erdélyi Erzsébetnek és Nobel Ivánnak) Vári Fábián László”.

Később pedig megállapítja, hogy a „kortárs magyar líra olyan „összmagyar érvényű» hagyományörző, értéktanúsító és értékállító alkotója, akinek költészete az ősi, mitikus, egyéni és közösségi léttapasztalatoktól a legmodernebb valóságelemekből is építkező apokaliptikus vízióig ívelően keresi a személyiséget és a közösséget korunkban egyaránt megtart(hat)ó erőket” (Bertha 2011).

A kötet szerkezeti felépítése tudatos: a 37 vers három ciklusba rendeződik, melyeket egy nyitóvers vezet fel, amely mottó is egyben. A három ciklus az *Ördöglakat* (14 vers), a *Mitosztöredékek* (12 vers) és a *Jég és korbács* (10 vers) címet kapta. A versek egy része már szerepelt korábbi kötetekben, de itt mégis a struktúra szerves részévé válnak.

¹ VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ Kossuth- és József Attila-díjas kárpátaljai író, költő, folklórkutató, műfordító születésének 75. évfordulójára

SZERKEZETI ÉS TEMATIKUS TIPOLÓGIA

A kötet belső tagolása jól tükrözi a szerző gondolati ívét a szakrálistól a profánon át a sorsszerűig.

Ciklus címe	Terjedelem	Domináns esztétikai minőség	Központi motívumok
Mottó (<i>Ajánlás nélkül</i>)	1 vers	Egzisztenciális szorongás	Pogány papok, varangytest, látásvesztés
Ördöglakat	14 vers	Apokaliptikus vízió	Pusztulás, bibliai parafrázisok, technikai modernitás
Mítosztöredékek	12 vers	Mitologikus archaizmus	Táltosok, erotika, néprajzi gyökerek, bordalok
Jég és korbács	10 vers	Nemzeti számvetés	Történelmi trauma, sorshatalom, felelősségvállalás

Ebben a kötetben ötvözi az ősi, a népi hagyomány világát, az archaikus szókinccset a modern problémákkal és élettapasztalatokkal. A versekben a történelem, a folklór és az irodalom emberi teljességet igénylő, egyéni és közösségi sorskérdésekkel minden időben nyíltan szembenéző alakjai alapozzák meg a jelenkor problémaival való sajátos karakterű, összetett és mély számvetést. Művei tanúsítják azon szándékának eredményét, hogy „a tudat mélyebb szintjén megvalósuló magasabb rendű gondolkodás” hordozói legyenek. Együtt él bennünk az emberiség archaikus tapasztalata és a jelenkor problémavilága. Költői világának különleges színét a mély történelmi tudással és a folklór emberi teljességét őrző gazdagságával szembesített mai sorshatás adja (Görömbei 2009).

A versekben látványosan megjelenik a számvetés, a számadás költői törekvése, az idézett „táguló dimenziók” közül ez a leghangsúlyosabb. Részben azért, mert az Úr színe előtt zajlik, másrészt azért, mert „más versek alapján annak közösségi, nemzeti és általános emberi érvénye is felismerhető”. „Ráadásul mind az előző kötetből áthozott, mind az új versek többsége az individuális és a nembeli értékek romlásáról, veszteségeiről számol be, valamiféle egyetemes kataklizma közeledtéről, sőt már az abban benne való létezésről” (Bertha 2011).

Vári Fábián László költői világképe és létérzékelése a 21. század első évtizedében „kegyetlenül illúziótlanná vált, s mintha csak azt akarná mondani, hogy abban a nagy világméretű küzdelemben, melynek mindig is részesei voltunk (emberként és magyarként), vesztesre állunk” (Bertha 2011).

Mindez arra utal, hogy Vári Fábián Lászlónak van érvényes művészi válasza a mai emberi létezés kihívásaira, költészetének pedig a romlással illúziótlanul szembenézve is vannak további erőtartalékai.

A kötet kompozícióját a versek mellett egy beszélgetés zárja le, amely a kiadvány értelmezési keretét is kijelöli. A címadó, Fekete Gyulának ajánlott *Jég és korbács* című költemény eredetileg a Hitel 2008. szeptemberi számában látott napvilágot, míg a kötetbe emelt interjú – *Verset, ne ocsmány varangyot!* címmel – egy évvel később a Magyar Naplóban jelent meg. Ebben a kontextusban a 'vers' és a 'varangy' fogalmai messze túllépnek önmagukon: a két szimbólum a jelenkori világunkat meghatározó kibékíthetetlen ontológiai és esztétikai ellentétek metaforájává válik.

Mind az interjúból, mind a kötet darabjaiból kirajzolódik Vári Fábián László költészetfelfogása: a vers nála egyfajta „értelmes szépség”, amely bár a történelmi és népköltészeti múltban gyökerezik, korszerűségével a ma emberét támogatja a mindennapi küzdelmekben. Ezzel éles ellentétben áll a „varangy” szimbóluma, amely leginkább talán az „újkori barbarizmust”, a kulturális és erkölcsi mélyrepülést, valamint az értékesztett „vakságot” jelképezi. A szerző hitvallása szerint a pusztuló világ ellenére a költő feladata a vigasztalás: kötelessége, hogy a hozzá fordulóknak „verset adjon a kérő kezekbe, s ne ocsmány varangyot”.

A kötetet záró, Penckófer Jánossal folytatott diskurzusban Vári Fábián László a széthúzást egyfajta „magyar átokként” azonosítja. Ennek tragikus betetőzését a 2004-es népszavazásban látja, amely során a „történelem prédájává lett, határokon túlra rekesztett nemzetrészekről megtagadták az állampolgárságot”, s ezzel mintegy „sóval szórták be a felnégyelt Haza máig eleven sebeit”. A „felnégyelt Haza” metaforája mögött az egységre való törekvés igénye húzódik meg: a költő számára a nemzet eszményi állapotának helyreállítása minden magyar „szent kötelessége” (Penckófer 2010).

A kötetet mély belső szervesség jellemzi, ugyanakkor – Görömbei András szavaival élve (hátsó, a kötet függelékében) – a könyv a szerző eddigi életművének „szerves továbbépítése” is. Ezt az egységet erősíti meg a három központi ciklus elé illesztett, mintegy prologusként funkcionáló *Ajánlás nélkül* című vers. A mű a valóságos és a mitikus látásmód metszéspontjában áll: egyszerre érzékelteti a személyesség kiszolgáltatottságát és a drámai létküzdelem súlyát. A vers indítása rögtön kijelöli ezt a szorongató egzisztenciális feszültséget, amely a beszélő mondanójának tétjét adja:

„A pogány papoktól mentséged nem lesz / alakot váltva visszajárnak / varangytestükből szemközt hugyoznak / eszelős lidércként utadba állnak / ködöt huhognak összevihognak / s amíg lassúdan látásod veszted / tompítsa elméd fekete fátyol / ne érezd idő előtt a veszted” (Görömbei 2009).

AZ ÖRDÖGLAKAT CÍMŰ CIKLUS

- Szakrális dekonstrukció: A *Nomád evangélium* a pogány magyarság és a keresztény megváltástörténet szintézisét adja.
- A transzcendencia technikai metaforái: A *Gikhon partjain* című versben az Úr egyfajta „programozóként” jelenik meg, aki a világ „szoftverének” hibáját (a bűnbeesést) a Fiú elküldésével korrigálja.
- Nyelvi innováció: A bibliai kontextusban megjelenő modern kifejezések (pl. *meteor, kémhold, szoftver, memória*) elidegenítő hatást keltenek, kifejezve a technikai világ lelketlenségét.

Az első ciklusban a költői világlátás alapja az apokalipszis felé hajló romlás és az emberiség válsága. A versekben a keresztény szimbolika és a modern technikai világ fogalmai feszülnek egymásnak. A ciklus egyes darabjai már címükkel is apokalipszis-közeli hangulatot keltenek: *Kannibál évszakok, Fekete eső, Az utolsó előtti napon*. Más költeményekben az aszály, majd az orkán (*A hold kolompja*) vagy az özönvíz (*Az utolsó előtti napon*), hol pedig a teljes sötétség beállta (*Két fénybogárban*) adja a költemény alapját.

A versekben testet öltő, pusztulást érzékelő létélmény szorosan összekapcsolódik a világteremtés és a világrend – dominánsan keresztény – motívumkincsével. Az Úrral folytatott lírai párbeszéd a korábbi költeményekhez képest táguló horizontról tanúskodnak. Míg a nyitóversben (*Ajánlás nélkül*) a „pogány papok” kifejezés pejoratív értelemben, a ’vallástalan, szándékos megtevesztők’ szinonimájaként jelenik meg (erre utal taszító „varangytestük” is), addig a *Nomád evangélium* című műben a ’pogány’ szó már eredeti, ’nem keresztény’ jelentésrétegeiben aktualizálódik, mentesülve minden negatív felhangtól.

A *Nomád evangélium* már címében is jelzi a kánoni hittől való elkanyarodást, s a mítoszok irányába való közeledést. A nomád és az evangélium szavak a versben egymástól távol eső időket kötnék össze: a nomádkori pogány magyarság megjelenítésében látható a keresztény evangélium története. A Megváltó születése, halála, majd feltámadása adja a vers tartalmát. Az archaikus és a keresztény szókincs is idézi, miközben a „meteor”, „spirál”, „kémhold” szavakkal aktualizálja és időtlenné teszi a történetet (Penckófer 2010).

A kettős születés és újjászületésnek a múltból egészen a jövőig ívelő látomás ereje bontakozik ki a sorokból. Az első testet öltése a csillaggal megjelölt csecsemőnek tragikus: (Papp Endre 2016, 165.) „*mire az igét a szájába tették / szívet egy meteor átütötte.*” A vers egy ősi elbeszélést keltene életre, centrumát a költő népi mitologikus gondolkodásának. „*Amikor először öltött testet, / megmosták frissen fejt kancatejben / szeplői csecsemő csillaggá lettek / örömiük támadt az emberekben.*” Párhuzamosan jeleníti meg a kozmoszt és a mikrokörnyezetet egyaránt támadó történeti, fizikai és természeti csapásokat. Ehhez pedig az apokalipszis látomása társul. Ezek a negatív mítoszi tartalmak:

„*Nem virradt többé a kakas hiába
ordította torkát rekedtre
a napúton kémholdak járőröztek
fagy feküdt rá az édesvizekre
a vadak menekülő csapást kerestek
a keskeny szoros fejükre omlott
a madarak dél felé tódultak volna*”

A vers tanulsága bár még az ember kereszténység előtti idejéből származik, ez a legnagyobb leleménye: a szeretet. Ezt a végső igazságot erősíti a Karácsony csillaga „*cselekvő béke kell – / az ember mind rokon*” gondolata.

A ciklus többi versét is elemezték már a szakírók. Az egyik leghatásosabb mű a *Kannibál évszakok* tájvers, ami a történelmet és a sorsot elemzi. A pusztulás képei itt betegségek formájában vannak jelen („*vérrel fertőzött eget*”, „*vérbajt*”, „*fekélyt*”). „*Anyjába bújnék vissza, / aki ott írva vagyon. / Jobb lett volna, tulajdon / apja veri agyon*” – horrorisztikus képeket idéz, az archaikus mágiából és a történelmi csapásoktól feltámadó egybesűrített rontást. (Jánosi 2015, 240.) „*Halál fellege károg – / apáról fiúra száll. / A nyulak elvetélnék. / Közeli a tatár.*”

A *Magányomat magamra* egy megrázó látomás, amely a lélek kiszolgáltatottságát mutatja be. A versben a természet elemi erői és a szakrális szféra elemei keverednek egymással. A költő a végső kétségbeesésben Jézus Getsemáné-kerti imáját hívja segítségül: az „*irgalom atyjához*” intézett fohász az evangéliumi idézet révén („*Atyám, ha akarod, vedd el tőlem ezt a poharat*”) emeli a személyes fájdalmat a megváltástörténet szintjére.”

Az első ciklus egyik legmeghatározóbb és legfelkavaróbb darabja a *Giklon partjain*, amely a bibliai teremtetéstörténet merész átértelmezése. A Giklon – mint a Paradicsom négy folyójának egyike – a Genezisben még Kús földjének megkerülőjeként szerepel, Vári Fábiánál azonban már az emberiség sorsfor-

dító pillanatának színhelyévé válik: itt utal a költő az idő „kimerésére”. A vers különleges teológiai látomása szerint az Úr mintegy „komputerelv” alapján alkotta meg a világot, ám a teremtés még az isteni szoftver tökéletessége ellenére is kisiklott, amint az emberi önzés okán „haszonra fordult az ige”.

Istent, aki az irodalomtörténetben rendkívül sokféleképpen volt ábrázolva, Vári Fábíán László egy programozónak láttatja, aki úgy programozza be a főművét, a világ teremtését, hogy saját maga észlelje a hibát (Csordás 2015, 53.). Ez a hiba a bűnbeesés („bitangolás”), melynek következtében megromlott a világ is. Miután észlelte a hibát, jó rendszergazda módjára azonnal korrekcióra kényszerült. *„Az idő vén malma leállt egy percre – / a program észlelte / a durva hibát. // Hát újból az ígére fordult a nyelve, / s elküldte a földre / az Úr a Fiát.”* Jézus Krisztus földre érkezésével és kereszthalálával javítja ki ezt a hibát.

A költemény szigorú metrikai és vizuális konstrukciót mutat: a harminchat soros szövegtest tizenkét tercínára (háromsoros egységre) tagolódik. Az írásképp vizuális ritmusát a sorhosszúságok szimmetrikus váltakozása – egy-egy izometrikus hosszú sort követő két rövid sor – határozza meg. A rímszerkezet puritán, mégis fegyelmezett: a strófákat lezáró harmadik sorok rímelve teremt koherenciát, méghozzá úgy, hogy a rímhatás két-két egymást követő versszak között jön létre, páros strófarímeket alkotva.

A bibliai történettel és motívumokkal egyidejűleg használt lelketlen és mechanikus technikai világ szavai (programozás, memória) elidegenítő hatásúak, bizonytalanságot és bizalmatlanságot sugallanak (Papp Endre 2016, 166.). A hangulatfestő és hangutánzó szavak (zizegett, felpörgette, forrongtak stb.) is ezt erősítik.

A *Csonkahét* meghittsége, a „Kisded” megszületésének története olyan formát kap, amely ritmikája, sortördelése révén néhol gyermeknyelvi játékosagra emlékeztet. Csonkahétnek hívjuk azt a hetet, aminek a négy utolsó napja a nagybőjtre esik, tehát hamvazó szerdától kezdve. A mítoszi távlat egysége, valamint a közvetlen életszerűség adja a vers varázsát.

A mű formatani sajátossága a tudatosan szerkesztett tizenhét sor, melyet a 6-3-3-as szótagszámú egységek repetitív alkalmazása tagol. Ez a metrikai fegyelem, kiegészülve a távoli rímek akusztikai hatásával, különleges nyomatékot ad a tartalomnak. A vers szűzsége a krisztusi szegénység és a népi áhítat találkozása: a számárháton érkező Megváltó alakja a nélkülözők számára hoz boldogságot. Görömbei András megállapítását igazolja a befejezés puritán szépsége, amely a hiányt (a kalács nélkülözését) állítja szembe az Úr iránti hűséggel (Görömbei, 2009).

„*Kaláccsal raknák ki,
ha lenne, az utat,
hogy illőn köszöntés
az Urat,
az Urat.*”

A betlehemi történet felidézése őszinte áldozatot mutat be. A véres és kegyetlen világban a helyhez és a közösséghez kapcsolódás, annak a veszélynek a megnevezése, ami az országot sújtja, kijelenthető, hogy a szülőföld népének nevében hangzik el (Papp Endre 2016, 166.).

A költeményben a nélkülözésre mindössze a „ha lenne” feltételes fordulata utal, ez azonban nem töri meg a szakrális köszöntés rítusát. A lírai én öröme és az ünnep méltósága érintetlen marad a materiális hiány ellenére is; az áhítat önmagában teljes egészet alkot. Ezt a tiszta spirituális minőséget ellenpontozza a „rút” Heródes alakja, akinek figurájához a halál képzete társul. A költő a gyermeki népköltészet drasztikus erejével átkozza meg a zsarnokot:

„*Törje ki négy lábát / szakadjon meg lova! / Varjak egyenek meg, csecsemők gyilkosa!*”

A vers a pusztítás víziója után éles váltással a hűséges állat (a számár) hőstettét emeli ki, amely békés, otthonos melegbe vezet a „kis urát”. A záró strofa egyfajta szakrális életkép: a pásztorok alakjában egyszerre jelenik meg a bibliai kontextus és az Istenre utalt, esendő emberi létezés örök típusa.

A versben az alábbi táblázatban bemutatott ellentétpárok és karakterek drámai feszültséget keltenek:

Karakter / Motívum	Tulajdonságok	Szimbolikus tartalom
A szegények / Pásztorok	Anyagi hiány („ha lenne”), de teljes lelki öröm.	Az áhítat és a transzcendencia diadala az anyag felett.
Isten Fia / „Hős úr”	Szamárháton, szegénységben érkezik.	Szelíd hatalom, a megváltás közelsége.
Heródes	Rút, „csecsemők gyilkosa”, halál kíséri.	A hatalmi gőg, a pusztítás és a szakrális vakság.
A számár	Hűséges állat, „hőstettet” hajt végre.	Az alázat és a gondoskodás eszköze a megváltástörténetben.

Az *Ördöglakat* képtelen létállapotot fejez ki. Isten komoran nézi a művét. A világot a pusztítás képei töltik ki. Egyes képek közvetlenül hatnak

a tárgyilagosságukkal, valamint mitológiai vonatkozásukkal (Görömbei 2009) „*Hol a lámpagyújtogató? / Veszettül sötét, / Uram a vermed.*” Az Úrhoz, egyedüli meghallgatójához felkiáltások, kérdések, felszólalások sora záporozik [Jánosi 2015]. A költő az időt „furfangos” ördöglakatként látja, ezt a szerkezetet feloldani még a szerelem se képes: „*lecsap a víz a földi tájra, / lakat kerül / az ágyékra, szájra, / s nem oldja ki a szeretet / az ördögi szerkezetet*” (Papp Endre 2016, 166.).

Vári Fábián az *Ördöglakat* ciklusban a pusztulás víziójával szemben a megmenekülés lehetőségét kutatja. Ám ez a kiütkeresés nem feltétlenül a bibliai megváltástörténet keretei között valósul meg; az apokalipszisbe tartó világ elől való kitérés nála egyedibb, olykor profánabb színezetet kap. Ez a szemléletmód, bár nem válik a kötet kizárólagos szervezőelvévé, egyes pontokon – a ’varangy’ motívumához kapcsolódóan – hangsúlyosan megjelenik a szövegekben.

A MÍTOSZTÖREDÉKEK CÍMŰ CIKLUS

- **Erotikus mitológia:** A *Táltosok* című versben a „pogány” táltos-motívum a szerelmi mámor metaforájává válik, ahol a testi aktus dinamikáját szigorú ritmus szabályozza.
- **Bordal és Genezis:** A bordalok (pl. *Ha leszállván a nap*) a költői ént felszabadító ágensként mutatják be a bort, miközben ironikus távolságtartással reflektálnak a teremtetéstörténetre.

Vári Fábián László lírájának mitologikus bázisa a kötet középső egységében mutatkozik meg a legteljesebben. A mítosz itt mint „a kultúra kovásza” jelenik meg, amely a folklór tradícióit felhasználva egységesítő funkciót tölt be a szöveguniverzumban. A szerző néprajzi elkötelezettsége révén a mitikus látásmód belső kényszerre és poétikai alapvetéssé nemesedik, igazolva, hogy a hagyomány nem csupán örökség, hanem aktív, alakítható szellemi tőke. Léka Géza releváns megállapítása szerint a mitológiák elsődlegesen nem szubsztanciális tartalmuk, hanem sokkal inkább integráló, „egységesítő funkciójuk” révén válnak meghatározóvá.

Az archaikum úgy találkozik bennük a mai nyelvvel, hogy koherens hangzásuk friss minőséget eredményez (varangy). Nem hiányozhat a kötetből az erotika sem, s egyre könnyebben – természetesen önmagával szemben egyre ironikusabban – nyúl a költő a témákhoz.² A szerelmi költészet da-

² Papp Endre: I. m. 115

rabjai (*Az orromból a szél, Veránkai románc, Mítosztöredék, Fecskehajtó Kisasszony* című versek) feltételezhetően konkrét élményből vagy látvány-elemekből is építkeznek, „de a versvilág teljességében kibomló mitikus képzetköreiben azok már feloldódnak”.

A *Táltosok* című vers a legjobb példa arra, hogy ez a ciklus „világibb” lett. Kijelenti: „szerelemről már / ne énekeljünk / két felleg között / villám a testiünk”. A táltos szó a „pogány” kort idézi fel, és jó találat a szeretőkre vonatkozó jelentésbővülésre. A vers bár a (testi) szerelmi játékot és a nemi aktust érzékelteti, nyelvezete mégsem túlzottan virágnyelvi vagy prűd, de obszcén-pornográf sem. A nyelvi és ritmikai szigor (a rövid, kétütemű ötösök) lüktetése hűen adja vissza a vágy hevesességét. Penckőfer János elemzésével összhangban a vers záróképe a testi kiszolgáltatottság és a szenvedélyes küzdelem egységét rögzíti, távol tartva magát a ’varangy’ fogalmához köthető alantasabb minőségektől:³ „*vérbolond vércse, / vágok utána, / s lábát mögöttem / lakatra zárja*” (varangy).

A *Táltosokat* egészíti ki az *Emelkedő kócsag, a Mítosztöredék*, kicsit a *Csendesülj pulzusom*, valamint részeiben a *Mire vagy jó*. A ciklus bordalai szintén egységesítő erővel bírnak, de csak lazán kötődnek a szerelem világához, hiába képeznek azzal egy fejezetet a könyvben: „*a szamorodni kincs, / ha nincs, kész gyötirelem, / álmomban nőmnek bájait / is abban fürdetem*”. A népdaloktól a nótázás határáig elmenő verselés (*Lehozta a vizek*) humoros ötletre vált: „*kezem ha remegne / szalmaszálon szívnam*”, vagy a könnyen idillikusnak olvasható megoldást a szerző egy „korszerűbb” szóval próbálja ellenpontozni: „*a nap már éppen / anyjához készült, / mosdóvíz, vacsora várta, / mikor egy orgazmus-közeli / sikoly szakadt / a szeplőtlen gemenci tájra*” (*Veránkai románc*).

A *Fecskehajtó kisasszony*, a *Táltosok*, az *Orromból a szél* és a *Veránkai románc* című versekkel együtt többszörösen összetett szerkezeteket tartalmaznak, valamint sajátos gondolati ritmusúak.

A Szabó Lőrinc motívumaira íródott *Kócsag-dalokban* a lírai én a nyelvi korlátokkal szembesül, cserbenhagyják a szavak: „*Hogy szólhatnék hozzád méltó módon? / Csak most tanulom tündér-nyelvedet. / Készletemben minden ígém ódon, / és gyök szakad és toldalék pereg*” (*Mire vagy jó?*) (Papp Endre 2016, 147.).

A *Ha leszállván a nap* című alkotás a klasszikus bordal hagyományait eleveníti fel. A bor itt a lírai én felszabadításának eszköze, amely képessé

³ Penckőfer János: I. m. 54-55

teszi őt az ősi, belső ritmusok átélésére: „*Most bódítson a bor! Szememre szoknya hull, ágyékomban a tájoló pörögni kezd vadul.*” A vers zárlatában a beszélő visszanyeri racionális énjét, és a jövő felé fordul. A Hajnalsillagon lila lángként lobogó lélek képe nem annyira a bűnbánatot, mint inkább az esztétikai sugárzást és a szépséget hordozza. A záró strófa öntudatos vallomása a Genézis és Noé megidézésével a költeményt a teremtés és a hagyomány összefüggésrendszerébe helyezi: „*Noénak üzenem, hát nyílj meg, Genézis: bár furcsa volt és szaggatott, de bordal volt ez is.*”

Ugyanezen teremtő logika és a világ nagy metaforáihoz, mítoszaihoz való ösztönös emberi viszonyulás teszi monumentalitásában is bensőséggé, szinte családiassá a *Veránkai románc* kezdő sorait: „*A nap már éppen / anyjához készült, / mosdóvíz, vacsora várta...*” (Léka 2011).

Bár tematikailag a cikluscímadó *Mítosztöredék* is ehhez az egységhez tartozik, az Antall Istvánnak szóló ajánlás révén már hidat képez a kötet harmadik ciklusa felé. Ez a szerkezeti megoldás is a kötet belső egységét szolgálja, távol tartva a szövegvilágot a 'varangy' fogalmával jelölt kulturális és erkölcsi széthullástól.

A ciklus verseiben megjelenő mitikus és hétköznapi elemek kapcsolódása:

Vers címe	Központi motívum	Mitológiai / Bibliai utalás	Költői funkció
Ha leszállván a nap	Bor, Hajnalsillag	Genézis, Noé bárkája	A lírai én felszabadítása, önreflexió.
Veránkai románc	Naplemente	Antropomorf kozmosz	A világrend otthonossá tétele.
Mítosztöredék	Tradíció, emlékezet	Egyetemes mítoszok	Átvezetés a közösségi sorskérdésekhez.

A JÉG ÉS KORBÁCS CÍMŰ CIKLUS

A *Jég és korbács* könyv-, fejezet- és verscím is egyben. A harmadik ciklus szinte valamennyi versét a szerző konkrét személyeknek ajánlja, így kisebbfajta közösséget hoz létre a nagy elődöknek és társaknak ajánlott versek által. Ír Görömbei Andrásnak, József Attilának, Csoóri Sándornak, Gál Sándornak, Bobory Zoltánnak, Szilágyi Istvánnak, Szokolczay Lajosnak, Döbrentei Kornélnek, Nagy Lászlónak, S. Benedek Andrásnak, a címadó verset Fekete Gyulának ajánlja, és Zoltán fiának is címez egy költeményt.

A József Attila mint nagy előd emlékének szentelt *Nyolcsorososok* dal formában a népdal kifejezőskincséből és József Attila-i motívumokból építkezik (Papp Endre 2016, 145–146.). A költemény a *Fecskehajtó kisaszszony*, a *Táltosok*, az *Orromból a szél* vagy a *Veránkai románc* című versek prototípusa. Az „öt stációbba zárt opus mindegyikében ugyanaz a hallatlanul érdekes nyelvi-gondolati építkezés figyelhető meg, amely mesterien keveri, elegyíti vagy éppen szétválasztja a metaforikusan archaizáló és a kiegyenlítésükre szolgáló dísztelen, nemritkán köznyelvi beszédmódot, mindezzel nemcsak különleges szellemi izgalmat keltve, de újabb és újabb, egymástól távol eső asszociációs mezőket nyitva meg” (Léka 2011).

A Csoóri Sándorhoz, mint a néphagyományról való gondolkodás egyik kiemelt alakjához címzett vers az anyanyelv tisztelétét helyezi a középpontba, parancsa nem tűr ellentmondást: „*Bátorítsd, Uram, győzz meg magyarul! Anyanyelvvel altestet nyalni? Soha!*” (Görömbei 2009, 80.).

Az embereknek olyan természetes az anyanyelvük, mint a lélegzetvétel, hiszen azon álmodnak, gondolkodnak, káromkodnak, ezen a nyelven fejezik ki örömeiket és bánatukat, ezt a nyelvet beszélik gyerekkoruk óta, valamint ez a nyelv köti őket a népükhöz. A rég halott népi költők sorának szókincsét és tehetségét felmutató lírai beszéde szemléleti tömörítésben hozta létre:

„*Mert repperek dongják körül a Szerelmet,
és levágott kézfejet rejt az avar.
Ha rászárad vérünk a palántalevéltre,
s ha nem telnék szemünkre csipkefedélre,
egy ibolyalevél is jól betakar.*” (Jánosi 2015, 224).

A Görömbei Andrásnak címzett *Jégangyal* páros rímű, dallamos vers. Témája viszont szintén a visszatérő pusztulás, a jég rombolása a természetben, amire „*A varázsige itt mit sem ér. Csak az ölelés... Csak a vér!*” A jég seregének a pusztítása semmit sem kímél, legyen szó ünnepről, áthalad Nyugat-Európán, a Rajnán, még az Egyenlítő sem jelent neki gondot, ellátogat Afrikába a Nílushoz. Magával hozza a rontást, ezáltal létrehozva forma és tartalom disszonanciáját. Az önbiztatás, „*még van miért, hát védj magad*”, a jövőbe vetett hitként szolgál. A záró részben megjelenik a tehetetlenség, az ellentámadással szembeni megrendülés (Papp Endre 2016, 143–144.).

A jég szimbólumával ez a vers is az alliteráció és az ismétlés alakzatára épít, a jég fogalmával alkotott szóösszetételeket (jégangyal jégszíve, jégmezőn a jégvetés, jégtermés, jégkölyök, jégfegyver, jéghegek, jégdögök, jéglegyek, jégnyüvek, jégvirág, jégtanya) módosított, variált formában ismétli a vers.

Ezenkívül halmozással („*Irgalmas, hűvös este van*”, „*szökkenjetek fel, keljete*”, „*előbb a vékonyát, a szemét*”) és ellentéttel is („*Csak az ölelés... Csak a vér!*”) találkozhatunk. Az antonómázia (tulajdonnév felcserélése köznévre és fordítva) alakzatát is használja a költő: „*fel a Rajnán, a Níluson / az Egyenlítőre*”, „*járhatok én a tengeren*”. A komplex költői képekben találhatunk metaforát („*atyánk szeméből jég pereg*”), hasonlatot („*mint jégmezőn a jégvetés, / megered szívemben a kés*”), megszemélyesítést („*jégfegyvert s vitézt szór az ég*”). A vers kifejezőkészletében szintén jelen van a modern szóhasználat (amnézia, fertőtlenít), az űrtechnika szókészlete (lézerfény, hibernálódó), frazémák használata („*faj neki*”, „*nem volt még elég, kell-e még?*”, „*ne légy úgy oda*”, „*mi végre születtek*”). Szóalkotás terén újabb költői neologizmusok színesítik a verset: jégdögök, jégnyüvek, eszkimóanyám, főkaugatás.

Az említett leltárkészítést, számvetést, szembesülést szimbolizálja Fekete Gyula (neve), aki „egy fél életen át húzta a harangot a magyarság legégetőbb sorskérdése, a népességfogyás fölött”, minden gond eredetét a népességfogyásban és nemzetpusztulásban látta, és próbált küzdeni ellene. Vári Fábián László a neki ajánlott *Jég és korbács* című költeménnyel tette hozzá a magáét jelentőségéhez, a lehető legemlékezetesebben.

Ehhez „egy már-már nézőpontokon túli nézőpontra van szüksége akkor, amikor személyisége fókuszába tartva teremt távlatot a dráma köré, szavait egyetlen folyamatos metaforába sűrítve.” „*Az éj bölcs madarai / vállamra ülnek, / fészük elfoglalták / az elhajtott magzatok. / Hűvös lesz a hajnal, / még halálra hűlnek. / Pókadják, ingecskét, / takarót varrjatok. // Cirógassad, szellő, / az apró fejceskét, / rájuk rozsdállt a vér – / áztasd le, langy eső. / Anyjuk szörny szívét / ha megnyitja az álom, / angyali fehéren / jöjjenek elő...*” (Léka 2011).

A költemény három arányos része (megszokott Vári Fábián-féle költői nyelvezettel és trópusokkal) olyan pusztulást idéz fel, mely egy természeti csapás költői képeivel indul. A jég a ridegség kifejezője, illetve szerepelhet apokaliptikus csapásként, a korbács pedig a hatalmat és a kirovásnak a jogát jelképezi.

Régi barátjának, „Béninek” (S. Benedek András) címezte a számos, közös beszélgetés alapján született, az *Ítélet után* című költeményt. Vári Fábián László a pusztulással szembeszállva szól a versben, a nagy közösségi veszteségeket is a nemzeti ellenállóképesség erőforrásainak tekinti. Kozmikus, keresztényi, mitikus és misztikus motívumok fonódnak egymásba. Feleleveníti a háborút, a rabság, a kényszerű elfojtottság és hallgatás időszakát (Papp Endre 2016, 144.).

A kötet egyik legerősebb, nyomatékos kompozíciója, a „Zoltán fiamnak” ajánlott *Változatok a halotti beszédre* című négyrészes költemény. Azzal a többlettel, hogy ez a hosszabb vers az enyészeten és romlason kívül a költői-nyelvi létgondot is komolyan érinti. A Fekete Gyulának ajánlott *Jég és korbács* cíművel együtt azt a hagyományt folytatja, amely a költő nagy, emblematisztikus verseiben (*Ady alkonya, Útban Törökország felé*) leginkább magával ragadta az olvasót. „A különbség mindössze annyi, hogy míg az előbbieket a múltat helyezték át a jelenbe, addig ez utóbbiak a jelenbe ragadják meg, illetve vetik össze az uralkodó tendenciákkal, az embert a vesztébe lökdöső társadalmi és technikai előrejelzésekkel” (Léka 2011).

Az első fennmaradt, magyarul írt összefüggő szövegelemünk évszázadokat ívelő átértelmezési vonalába kapcsolódik be (a 20. századi magyar irodalomban maradandónak bizonyuló átdolgozás Kosztolányi Dezső, de különösen Márai Sándor és Bella István művei). A *Változatok a Halotti beszédre* azonban nem igazán az egyházi értelemben vett temetési beszéd, így nem csupán átköltésnek tekinthető, találóbbr a ráírás vagy palimpszeszt írói technika említése. Műfajilag a látomással, családtörténeti elbeszéléssel, leltárral, vallomással és ezek változataival van dolgunk. Ezt jelentheti és támaszthatja alá a négy nagyobb egységből (változatból) álló vers pontos címadási szándéka is.

A költemény – Görömbei szerint az új magyar „halotti beszéd” – valódi összegzés: egy családtörténet keretében foglalja össze a költő sorsát, a történelem menetét, mely beárnyékolta saját és felmenői életét, s kirajzolódik általa a személyes világlátás tragikuma. Az önsorsrontás, a meddőség, a kolera pusztítása, az országvesztés, a kivándorlás és idegenné válás emléke és a jelen távlatnélkülisége kísérti újra és újra. Belső harcról, megnyugvásról, megállapodásról, illetve olthatatlan életvágyról számol be, miközben érezteti a szerző lelkére nehezedő alkotói válságot is. Csak „vérszenyves piktogramok”, „vers-abortátumok” jönnek létre a papír felületét szántó toll alatt. A gondosan komponált vers, a megnevezés és láttatás művészi ereje viszont ellentmond ennek. Maga a költészet győzi le a kétségbeesést és a felszámolódást (Papp Endre 2016, 183.).

HANGALAKZATOK ÉS RITMIKA

Vári Fábián László rendkívül tudatosan kezeli a hangzást. Az alliterációk (különösen a hármas és négyes szókezdő ismétlések) a magyaros lüktetést és az időmértékes verselést is támogatják, egyfajta „elemi” erőt adva a szövegnek. Alliteráció címben is előfordul. A *Magányomat magamra* címben töismétléssel él.

Jellemző hangalakzatok Vári Fábián László verseiben

Típus / Alakzat	Meghatározás	Példák az elemzett művekből	Hatása a versben
Alliteráció	Szó eleji hangok (más-salhangzók) egybeesése vagy ismétlődése.	„szorgos szolgálk”, „vérbolond vércse, vágok utána”, „lel-kem lila láng”	Rituális lüktetést, balladisztikus zeneiséget és drámai súlyt ad a sornak.
Apokopé	Szavégi hang vagy betű elhagyása (detrakciós alakzat).	langy (<i>langyos</i> helyett), egzotik' (<i>egzotikus</i> helyett)	Népies vagy archaikus ízt ad, illetve segíti a metrum (ritmus) megtartását.
Szinkópa	Szó belsejéből történő hang- vagy betűelhagyás.	emlékim (<i>emlékeim</i> helyett), ber'ki (<i>bereki</i> helyett)	Tömöríti a kifejezést, fokozza az archaizáló, népköltészeti jelleget.
Szisztolé	Eredetileg hosszú szótag megrövidítése a versritmus kedvéért.	dulva (<i>dúlva</i> helyett), bujnak (<i>bújnak</i> helyett)	Növeli a vers dinamikáját, a népnyelvi beszédmodt természetességét idézi.
Tőismétlés (Figura etymologica)	Azonos szótövből származó szavak szomszédsága vagy ismétlése.	„ Magányomat magamra ” (cím)	Az egzisztenciális magány elmélyítését, a sorsszerűséget hangsúlyozza.
Hangutánzó / Hangulatfestő szavak	A valóság hangjait vagy mozgásait érzékeltező kifejezések.	krúgat, csoszsan, szisszen, brummog, hörög, giling-galang	Érzékletessé, szinte hallhatóvá teszi a leírt jelenetet vagy látomást.
Onomatopoeia	Összetett hanghatások, melyek a jelentést hangzással festik alá.	„ brummog a bőgő big bánatában ”	A humor, a groteszk vagy a mély fájdalom felerősítésére szolgál a hangzással.

A hangmegrövidítések és elhagyások (szinkópa, apokopé) révén a költő a régi magyar nyelv és a népköltészet világát idézi meg, ami hitelesíti a mitikus és történelmi témákat.

Kedveli továbbá a hangulatfestő és hangutánzó szavakat (*krúgat, csoszszan, szisszen, brummog*), valamint a fegyelmezett alliterációkat, amelyek rituális lüktetést adnak a szövegnek (pl. „*lelkem lila láng*”, „*szorgos szolgák*”). A hangutánzó szavak (pl. a *Halotti beszéd* átiratában a *brummog, hörög*) a pusztulás és a testi kín fizikai valóságát teszik érzékelhetővé.

Az alábbi táblázatban Vári Fábián László kötetéből a legjellemzőbb hangalakzatokra hozok példákat. A táblázat a zeneiséget, a ritmust és a tudatos szóvégi vagy szóbeljei hangmódosításokat rendszerezi.

Szóképek (trópusok):

- Hasonlatok: gyakran a természet elemi erejét használják az emberi érzések leírására („*zeng a rét alattam, mint örült cimbalom*”, „*jelzőim úgy gurulnak szerteszét, / mint földmorgáskor dob bőrén a borsó*”).
- Metaforák: különösen erősek a szakrális és természeti képek („*Báránybundába bújt nap*”, „*atyánk szeméből jég pereg*”, „*lelkem lila láng / a Hajnalcsillagon*”, „*két felleg között / villám a testünk*”).
- Megszemélyesítések: „*térdükre buknak a tölgyek*”, „*A nap már éppen / anyjához készült, / mosdóvíz, vacsora várta...*”
- Szimbólumok: A jég a dermedtség és a sors kíméletlenségének visszatérő jelképe. (*Jégangyal, jégszilánkok*). A varangy: a rúttság, a kulturális és erkölcsi mélyrepülés jelképe.

Alakzatok:

- Halmazás: „*Irgalmas, hűvös este van*”, „*szökkenjetek fel, keljetek*” „*előbb a véknyát, a szemét*” (*Jégangyal*), „*Felriad, felszisszen a szél*” (*Nyolcsorosok*), „*eszem a szemét, a vállát*” (*Mitosztöredék*), „*belerokkanna citera, hárfa*”, „*torzképek, víziók, fátumok*” (*Változatok a Halotti beszédre*) stb.
- Ismétlés: „*viszi, menekíti kis urát, kis urát*” (*Az utolsó előtti napon*), „*Jaj jég szívének, jaj neki!*” (*Jégangyal*),
- Túlzás: tonnás záporok, ezertonnás víztest (*Kócsag-dalok*)
- Ellentét: „*Csak az ölelés... Csak a vér!*” (*Jégangyal*)
- Költői kérdés: „*Hát miért vagyok én ennyire fontos?*” (*Változatok a Halotti beszédre*).

Szó- és kifejezőképesség:

- népies, régies hangzású szavak: jő (*Fekete eső*), vagyon, fölébem (*Táltosok*), leszállván, ser, visszkapván, firtat (*Ha leszállván a nap*), göthös, langy (*Jég és korbács*), penna, revesedni (*Változatok a Halotti beszédre*).
- keresztény szimbólumok, vallással kapcsolatos szavak, kifejezések: „Csak a bárány szív / parázslék, lüktet” (*Két fénybogár*); „s elküldte a földre / az Úr a fiát” (*A Giklon partjain*); „János, üsd fel a könyvet, lássam a neveket!” (*Kannibál évszakok*).
- a modern technika fogalomkészlete: gének, klónok (*Akit bölcsőbe szültek*), programozás, memória (*A Giklon partjain*), amnézia, lézerfény, hibernálódó (*Jégangyal*), számítógéptomográf, száloptikás kamera (*Változatok a halotti beszédre*).
- idegen nyelvi kifejezések: verbunk, big, piktogram (*Változatok a Halotti beszédre*), Tokájszkoje vina (*Ha leszállván a nap*), Cabernet Sauvignon (*Veránkai románc*).
- A katonai zsargon kifejezései: támadó alakzat (*Akit bölcsőbe szültek*), dezertár, jégkommandó, megsoroz, jégsörét, besorozás, leszerelés, tisztek, falanx, felmentő sereg, ólomzár.
- hangutánzó és hangulatfestő szavak: durrogtak, bödül (*A hold kolompja*), krúgat (*Akit bölcsőbe szültek*), zörögnek (*Két fénybogár*), huppan, megzörren, csoszsan (*Fekete eső*), szisszenek (*Táltosok*), döngölik, tapogat, csattan, csacsog (*Kócsag-dalok*), zeng-bong, sziszeg, pengetni, giling-galang, felszisszen, süppedez, cirógassák (*Nyolcsorosok*), kiballag (*Jég és korbács*), villan, lebben, retten (*Mítosztröredék*), brummog, hörög, nyöszörög (*Változatok a Halotti beszédre*) stb.
- frazémák: „jaj neki”, „nem volt még elég, kell-e még?”, „ne légy úgy oda”, „mi végre szültek” (*Jégangyal*), „szégyent vall”, „húzzatok el” (*Jég és korbács*), „kitett magáért”, „így fest az ábra” (*Változatok a Halotti beszédre*).
- erős érzelmi tartalmú, vágyakozást kifejező indulatszók: vajh (*Kócsag-dalok*).
- gyermeknyelvi, kedveskedő szavak: legényke, csacsifül (*Az utolsó előtti napon*), hasi (*Két fénybogár*).

Vári Fábián László *Jég és korbács* című kötete a kortárs magyar líra egyik jellemző alkotása lett. A tanulmányban bemutatott poétikai eszközök – a tudatosan alkalmazott hangalakzatok, a vizuális és ritmikai fegyelem, valamint az archaikus és modern szókincs feszültsége nem öncélú stílusjáték, hanem egy kiforrott világkép építőelemei.

A kötet íve a szakrális és mitikus mélységektől a 21. századi ember technikai elidegenedéséig és nemzeti traumáig terjed. A szerző diagnózisa ugyan kíméletlen: a világot az „újkori barbarizmus”, a pusztulás és a szimbolikus „varangylét” fenyegeti, azonban a költő felmutatja az ellenállás lehetőségét. Ez az ellenállás magában az alkotásban, a „haszonra fordult ígérel” szemben szegezett „értelmes szépségben” rejlik. Számára a versírás a közösségi sorsért érzett felelősség és a lírai hitelesség szintézise.

A *Jég és korbács* így válik a modern apokalipszis krónikájává, amely a jég dermedtségében is képes megőrizni az emberi szellem és a megmaradás paraszát.

IRODALOMJEGYZÉK

Bertha Zoltán: *Szépség és méltóság. Vári Fábián László költészetéről*. Irodalmi Jelen, 2011. (Online elérhetőség: <https://mmakademia.hu/alkoto/-/record/MMA15568;jsessionid=067FFE19C2F3FED5A2D8C15C6290A881> (megtekintve: 2026.02.28.)

Csordás László. Szembesülve az idővel (Vári Fábián László: Ereimben az idő) <http://kvit.hu/szembesulve-az-idovel-vari-fabian-laszlo-ereimben-az-ido/> (megtekintés dátuma: 2026.02.26.)

Elek Tibor: *Vesztésre állunk?* (Vári Fábián László: *Jég és korbács*). Bárka, 2010/5.

Görömbei András: *Verset, ne ocsmány varangyot! – Beszélgetés Vári Fábián Lászlóval*. Magyar Napló, 2009. (Megjelent a kötet függelékében is).

Jánosi Zoltán: „...kékek a marsi éjszakák”. Vári Fábián László: *Jég és korbács*. In: uő: *Látóhatárok és fényváltások*. Magyar Napló, Budapest, 2015. 240–247.

Léka Géza: *Vári Fábián László: Jég és korbács*. Kortárs, 2011/01. (Online elérhetőség: http://epa.oszk.hu/00300/00381/00155/EPA00381_kortars_2011_01_3176.htm (megtekintve: 2026.02.28.)

Papp Endre. Vári Fábián László. Sorozatszerkesztő Ács Margit. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 2016.

Penckőfer János: *Múlt és jelen mezsgyéjén. Vári Fábián László költészetének poétikai sajátosságairól*. Hítel, 2010.

Penckőfer János: Versek kontra varangyok (Vári Fábián László: *Jég és korbács*). Szépirodalmi Figyelő 9 : 5 pp. 50–57. , 8 p. (2010).

Vári Fábián László: *Jég és korbács*. Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2010.

DUPKA GYÖRGY

SZAMBOR

A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG MÁSODIK GOLGOTÁJA, 1944–1948

*(Történetek az elődeinket eltipró, megalázó szovjet láger múltjából;
az emlékezés és a megbékélés parkja)*

I. FEJEZET

KÁRPÁTALJA MEGSZERZÉSÉNEK
NKVD-FORGATÓKÖNYVE

1.1. MÚLTIDÉZŐ ESEMÉNYEK

Az Erdős-Kárpátok vízválasztón túli vonulatának galíciai részén elterülő Szamborban egykor működő hírhedt láger a Kárpát-medencei és a kárpátaljai magyarság emlékezetében maig elevenen él. A jelöletlen tömegsírokban sok ezer itt raboskodott honfitársunk alussza örök álmát. Szenvedéstörténetük megírása mindmáig halaszthatatlan kihívást jelent számomra, miután a szolyvai gyűjtőláger gyászos históriája könyvalakban is megjelent. Az általam ismert számos túlélő, hozzátartozó éveken át úgynevezett adósságtörlesztésre sarkallt, hogy az eltitkolt koncentrációs táborról is teljeskörű hírt adjak az eddig feltárt adatok alapján.

Tény és való, eddig számos visszaemlékezés, tanulmány, önálló kiadvány foglalkozott Szolyvával, a haláltábornak is nevezhető „mi golgotánk”-kal, amely a kárpátaljai magyarság 1944 őszén végbement gyászos tragédiájának egyik fontos kegyeleti helyszíne lett. Abban az időben került sor a magyarokkal és a németekkel szemben a 4. Ukrán Front által brutálisan lebonyolított – etnikai népiertás fogalmát is kimerítő – kollektív büntetés alkalmazására. Ezen az emberi életet kioltó helyen Kárpát-medencei szintű összefogással felépítettük a Szolyvai Emlékparkot. Az egyre bővülő táblákon immár 13 ezer áldozat nevét vésettük kőbe, hogy arra emlékeztesse az itt megfordulókat, minden magyart és németet, hogy meghurcolt felmenőik egyetlen bűne a nemzetiségük volt.

A leMBERGI magyar szervezet kezdeményezésére, a szambori polgármesteri hivatal, a történelmi egyházak, az ukrán civil szervezetek segítő közreműködésével, az anyaországi támogatásoknak köszönhetően a huszonegyedik század tízes és húszas éveiben hasonló emlékhely épült Szamborban is. A kommunista diktatúra megtorlása következtében elhunyt magyar, német, ukrán és más nemzetiségű áldozatok eddig felkutatott nevei szintén megörökítésre kerülnek a *Szatrij Szambori Emlékpark* „siratófalán” is.

Az 1944 novemberétől kezdődő, a helyi magyarságot érintő kárpátaljai események újratárgyalásától ezúttal eltekintek. Mivel ebből a témakörből számos egyéni, ill. szerzőtársakkal közösen írt publikáció az interneten is elérhető.

Kiemelten fontosnak tartom a birtokomban lévő forrásmunkákra, levéltári iratokra, hivatalos állami adatbázisokra támaszkodva a kevésbé ismert 1944–1947 közötti szambori láger bemutatását. Felállítását és működését a 4. Ukrán Front nevéhez fűződik. Az Állami Védelmi Bizottságot vezető Sztálin parancsára 1944. augusztus 5-én létrehozott új hadsereg a „Kárpáti támadó hadművelet”-et végrehajtva „1944. szeptember 27-én¹ kelt át a Tatár-hágón, és egy hónap leforgása alatt birtokba vette az egész területet.”²

Kárpátalja soha nem tartozott sem Oroszországhoz, sem a Szovjetunióhoz és nem volt Ukrajna része sem. A Trianoni békeszerződés óta, mintegy 20 évig Csehszlovákiához tartozott, majd az 1938/39-es úgynevezett első, majd a második bécsi döntés következtében az anyaországhoz újra visszakerült Kárpátalja bekebelezését, erőszakos szovjetizálását a **Berija**³ által felterjesztett, **Sztálin**⁴ generalisszimusz, szovjet diktátor által jóváhagyott forgatókönyv szerint a szovjet haderő parancsnokai, a helyi kommunisták maradéktalanul végrehajtották.

Az első intézkedések egyike szerint a helyi ruszin lakosságot ukránnak tekintették, így aztán úgymond „újraegyesíthették” Szovjet-Ukrajnával, jóllehet kétségtelen, sokan voltak a helyi ruszinok között, akik a szovjet hatóságokat támogatták.

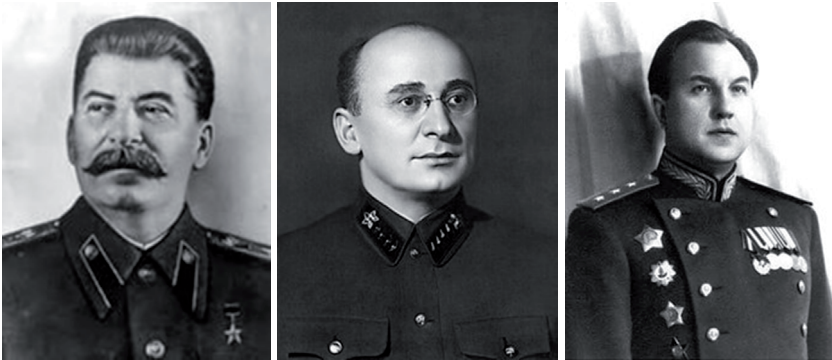
¹ TSU, 2007, 237.sz. ügyirat, 419–420.

² Korszun, 2022, 10.

³ **Berija, Lavrentij Pavlovics** (1899–1953) szovjet politikus. 1938 és 1953 között a szovjet titkosszolgálat (az NKVD, 1953-tól a KGB) rettegett főnöke, az SZSZKSZ belügyi, állambiztonsági népbiztosa, a sztálini koncepciók perék egyik legfőbb felelőse. 1953 decemberében kivégezték.

⁴ **Sztálin, Joszif Visszarionovics**, oroszul Иосиф Виссарионович Сталин, grúz nyelven Ioszeb Dzsugasvili (1878–1953): a Szovjetunió legfőbb marsallja, generalisszimusz, a Szovjet Népbiztosok Tanácsának 4. elnöke, a Szovjetunió Minisztertanácsának 1. elnöke, az Össz-szövetségi Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottságának főtitkára, majd titkára. A róla elnevezett ideológia megtestesítője, a Szovjetunió diktátora.

TSU, 2007: 237.sz. ügyirat, 419–420.

Kárpátalja meghódításának kitervelői: Sztálin, Berija és Abakumov⁵ vezérezredes (a szerző megánarchívumából).

A 4. Ukrán Front csapataival Kárpátaljára érkező különböző szovjet belbiztonsági szervezetek, így az NKVD⁶ (parancsnok: **Fagyjev**⁷ vezérezredes) és a SZMERS⁸ (parancsnok: **Kovalcsuk**⁹ altábornagy) alakulatai azonnal elkezdtek

⁵ **Abakumov, Viktor Szemjonovics** (1908–1954) vezérezredes. 1946. április 4-től 1951. július 4-ig a SZU állambiztonsági minisztere. Felelős a GUPVI- és GULAG-táborok felállításáért, az emberiség elleni körülmények megtervezéséért, ő bízta meg az NKVD-csapatok parancsnokait a keleti térségben a nép ellenségeinek, a szovjetellenes elemek felkutatásával, lágerbe hurcolásával, illetve a koncepciós perek folytán történő kivégeztésével. 1954. december 19-én kivégezték.

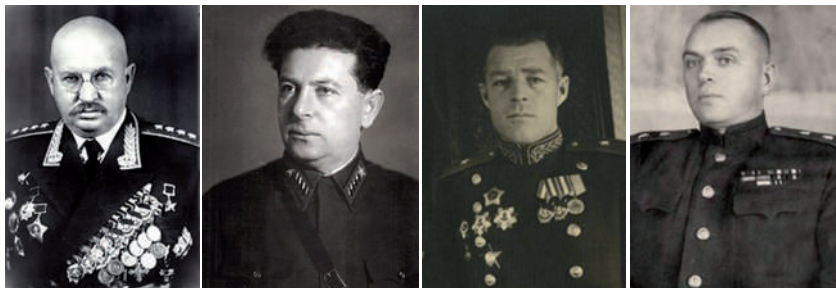
⁶ NKVD (SZSZKSZ NKVD) / НКВД (НКВД СССР – Народный комиссариат внутренних дел) – Belügyi Népbiztosság – a szovjet politikai rendőrség feladata az állambiztonság védelme volt. 1946-tól MGB (Állambiztonsági Minisztérium) néven működött. Sztálin halála (1953) és az azt követő legfelsőbb szintű leszámolások után, 1954. március 13-án jött létre a szovjetrendszer fennállásának végéig működő KGB (Állambiztonsági Bizottság).

⁷ **Fagyjev Szergej Makszimovics** (1905) vezérőrnagy. 1942. december 3-tól a Fekete-tengeri Hadseregcsoport, a Tengermelléki Hadsereg, majd a 4. Ukrán Front hátszágának ellenőrzésével megbízott NKVD-osztagok parancsnoka a 0036. sz. határozat alapján hajtotta végre a magyar és német férfiak internálását, a német nők és férfiak jóvátételi munkára történő mozgósítását, a magyar hivatalnokok, vezetők stb. letartóztatását.

⁸ SZMERS/ГУКР „Смерш” (Главное управление военной контрразведки „Смерш” НКВД СССР) – Kémelhárítási Főcsoportfőnökség, oroszul: a Смерть шпионам /Szmerty Spionam! – Halál a kémekre! kifejezés rövidítése, szovjet katonai kémelhárítás. Kémelhárító és megtorló alakulatai 1941. 02. 08-án alakultak meg az NKVD egyik szerveként. 1941. 07. 17-től az NKVD egyik igazgatósága, amely a Vörös Hadsereg soraiban folyó kémelhárítással foglalkozott.

⁹ **Kovalcsuk Mikola Kuzmics** (1902–1972) altábornagy. 1944 áprilisától a 4. Ukrán Front SZMERS Kémelhárító Főosztályának vezetője. Felügyelte az 1. gárdahadsereg, a 8. léghadsereg, a 38. hadsereg rögtönítélő hadbíróságát, a kárpátaljai lakosság körében végzett tisztogató akciót, nevéhez fűződik számos kárpátaljai vezető értelmiséginek a letartóztatása, halálra ítéltetése és kivégeztetése. 1954-ben törvénybe ütköző cselekedetei miatt leszereltették a szervektől, tábornoki rangjától megfosztották.

tevékenységüket. A Front Katonai Tanácsa (**I. J. Petrov**¹⁰ hadseregtábornok, **L. Z. Mehliusz**¹¹ vezérezredes) által 1944. november 13-án kiadott¹² 0036-os rendelet értelmében az NKVD egységei a helyi, főként német és magyar lakosságot hadifogolyként kezelték.¹³

Kárpátalja tragédiájának okozói, az etnikai tisztogatás szervezői: Petrov hadseregtábornok, Mehliusz vezérezredes, Fagyejev vezérőrnagy és Kovalcsuk altábornagy (a szerző magánarchívumából).

Mintegy 40 ezer katonaköteles férfit, mint az ellenség katonáit, a letartóztatások után a szolvyvai lágerbe hurcolták. A nemzetközi jogszabályokkal szemben önkényesen figyelmen kívül hagyták azt aényt is, hogy ők egyáltalán a háborúban részt vettek-e.

A szovjet hadsereg egységei mellett megjelentek Kárpátalján 1944. október 24-én az **Edvard Beneš** vezette londoni emigráns csehszlovák kormány megbízottjai, a csehszlovák hadsereg toborzótisztjei is. A miniszteri rangú **František Němec**¹⁴

¹⁰ **Petrov, Ivan Juhimovics** (1896–1958) hadseregtábornok, a Szovjetunió Hőse (1945). Mint a 4. Ukrán Front parancsnoka, nevéhez fűződik Kárpátalja elfoglalása, Szovjetunióhoz történő csatolása, a 0036. sz. határozat megfogalmazása, aláírása, az általa irányított NKVD-csapatok népiértő tevékenysége, a repressziós akciók keretén belül magyar, német férfiak és nők internálása.

¹¹ **Mehliusz, Lev Zaharovics** (1889–1953) pártfunkcionárius, vezérezredes (1944). A második világháború alatt a 2. Belorusz Front, 1944 augusztusától a 4. Ukrán Front katonai tanácsának tagja, ezen belül a SZMERS-csapatok egyik kárpátaljai irányítója. Sztálin bizalmi köréhez tartozott. Kárpátalja Szovjetunióhoz történő csatolása szigorú és következetes közreműködésével ment végbe, emellett egyik fő irányítója volt a magyar és német civil lakosság elhurcolása megszervezésének. 1944–1946 között könyörtelen brutalitással számos kárpátaljai magyar, ruszin és ukrán patriótát végeztetett ki.

¹² A dokumentum további aláírói: **Novikov** vezérőrnagy, **Kariofilli** tüzér-altábornagy. A kiadvány hitelül: **Usztyinov** gárdaőrnagy s.k. a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának titkára.

¹³ KORSZUN 2022, 10. sz. ügyirat. 69–71.

¹⁴ **Němec, František** (1898–1963) cseh szociáldemokrata politikus, a londoni kormányban gazdasági, ipar- és kereskedelemügyi miniszter.

Útban a szolymai láger felé (a szerző magánarchívumából)

vezetésével kiáltványt fogalmaztak meg, és hozzáfogtak, hogy újjászervezzék az első bécsi döntés előtti törvények szerinti csehszlovák polgári közigazgatást Kárpátalján.

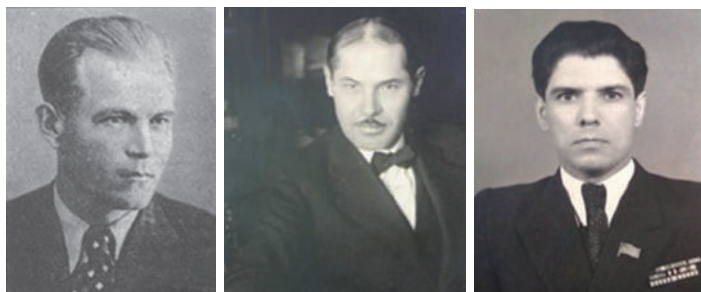
Edvard Beneš, František Němec (a szerző magánarchívumából)

Huszton 1944 novemberében még népgyűlést is szerveztek. A hihetetlen gyorsasággal létrejött kommunista pártszervezetek **Ivan Turjanica**¹⁵ moszkovita pártvezér irányításával viszont 1944. november 13-án Munkácson

¹⁵ **Turjanica (Turef), Ivan Ivanovics** (1901–1955) kommunista politikus, az NKVD kárpátaljai ügynöke. A kárpátaljai kommunista mozgalom vezető személyisége. A Szovjetunóból való hazatérése után a Karpatszka Ukrajina Kommunista Párt Központi Bizottságának első titkára, majd a Népi Tanács elnöke (1944–1945) lett.

tartottak tanácskozást, és 1944. november 19-én határozatot fogadtak el „Kárpánton túl Ukrajnával való újraegyesüléséről”.

1944. november 26-án¹⁶ a fegyverek árnyékában mintegy félezer delegált Munkácson Kárpánton túli Ukrajna néven létrehozta az átmeneti szovjet bábállamot. Az itt megválasztott Kárpánton túli Ukrajna Néptanácsa – Ivan Turjanica elnökkel az élen – 1944. december 5-én memorandumot intézett **Edvard Beneš**¹⁷ elnökhöz és a londoni emigráns kormányhoz, amelyben felszólították őket, hogy meghatalmazottjaik hagyják el Podkarpatszka Rusz, illetve Kárpátalja területét, amelyet ettől kezdve ők következetesen Kárpánton túli Ukrajnának neveztek. 1945 januárjának elejére a londoni emigráns kormány megbízottjai ennek a kérésnek eleget is tettek.

Ivan Turjanica, a Néptanács elnöke, Petro Szova¹⁸, a Néptanács elnökhelyettese, Ivan Ruszin¹⁹, az ungvári Rendkívüli Bíróság elnöke, vérbírója (a szerző magánarchívumából)

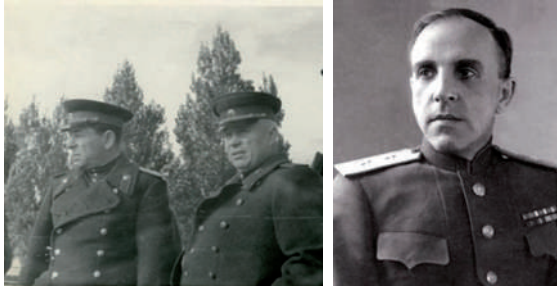
¹⁶ Az 1944. november 26-án Munkácson üléselő Kárpánton túli Ukrajna Népi Bizottságai Első Kongresszusának kiáltványát fogadták el Kárpánton túli Ukrajna Szovjet-Ukrajnával való újraegyesülése tárgyában. Lásd: KORSZUN 2022: 176–178.

¹⁷ **Edvard Beneš** (1884–1948) cseh politikus, Csehszlovákia második, vitatott megítélésű elnöke, Csehszlovákia létrehozásának legerőteljesebb hirdetője és megvalósítója. Az egykori cseh külügyminiszter, majd államfő a magyarok előtt teljesen negatív személyiségként jelenik meg.

¹⁸ **Szova, Petro Petrovics** (Szova Péter) (1894–1984) az NKVD kárpátaljai ügynöke, ruszofil politikus, 1944 novemberében Ungvár polgármestere, majd a Néptanács elnökének helyettese.

¹⁹ **Ruszin, Vaszil Pavlovics** (1919–2005) kommunista politikus, az NKVD kárpátaljai ügynöke. 1944 szeptemberében ugyancsak az NKVD partizán parancsnokként vetette be Kárpátalján. A Rendkívüli Bíróság elnöke, a megyei bíróság elnöke, a megyei végrehajtó bizottság elnöke volt.

A terület szovjetizálása tehát már a Vörös Hadsereg megjelenésének napján megkezdődött. Sokkal hamarabb került itt sor az államosításokra, mint a térségben másutt.

Mehlisz vezérezredes és Hruscsov, Ukrajna pártfőtitkára, Pronyin altábornagy (a szerző magánarchívumából)

A csehszlovák kormánnyal 1945. június 29-én a Szovjetunió a terület átadásáról aláírt egy szerződést²⁰, amelyet Prágában 1945. augusztus 23-án ratifikáltak.

Az egyezmény 1946. január 30-án lépett életbe, de 1946. január 22-én már a SZU Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége 218. számú rendeletével létrehozta a Kárpátontúli területet Ungvár székhellyel.²¹

Ezzel megszüntették az 1944–1946 között átmeneti bábállamként működő Kárpátontúli Ukrajna önkormányzatát, az Ukrán Szovjet Szövetségi Köztársaság egyik megyéjévé vált, és területén életbe léptették hatályos törvényeit.²²

Kárpátalja „szovjetizálási projektjének” megvalósítása az orosz és ukrán levéltári anyagok alapján jól követhető. Az NKVD és a SZMERS-egységek bevetésével könyörtelenül lebonyolították a települések „ellenséges erőktől, veszélyesnek tartott elemektől való »megtisztítását«, akik szerintük megakadályozhatták volna a szovjet típusú társadalmi rendszer kiépítését.

²⁰ TSU, 2007, 381.sz. ügyirat, 623–624.

²¹ TSU, 2007, 406.sz. ügyirat, 684.

²² TSU, 2007, 407.sz. ügyirat, 685.

A bevetésre felkészített NKVD- és SZMERS-egységek Ungváron, ma Népek tere (a szerző magánarchívumából)

A már említett „A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 0036. Számú határozata a német és magyar hadsereg katonáinak és tisztjeinek, a katonaköteles férfiaknak, a magyar rendőrség és csendőrség tagjainak és tisztviselőinek Kárpátontúli Ukrajna területén végrehajtandó regisztrálásáról”²³ c. dokumentum²⁴ többek között elrendelte, hogy a szolvai gyűjtőállomáson és a szambori koncentrációs táboron kívül 1944. november 17-ig Perecsenyben, Kelet-Szlovákia nagyobb településein egy-egy SZPV hadifogoly-átvevőhely (oroszul: *Сборный Пункт Военнопленных – СПП*) létesüljön.

Fagyjev vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatainak parancsnoka és **Levityin** ezredes, helyettes törzsparancsnok a Front Katonai Tanácsa előterjesztésének²⁵ alapján november 15-én „elrendelte,

²³KORSZUN 2022, 10. sz. ügírát, 69–71.

²⁴ A dokumentum aláírói: **Ivan Petrov** hadseregtábornok, a 4. Ukrán Front parancsnoka; a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagjai: **Mehlisz L.** vezérezredes, **Novikov** vezérőrnagy, **Kariofilli** tüzér-altábornagy. A kiadvány hitelül: **Usztyinov** gárdaőrnagy s.k. a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának titkára.

²⁵ KORSZUN 2022, 71–72.

hogy a folyó év november 14. és 17. közötti időszakban írják össze a német és magyar hadsereg valamennyi katonáját, tisztjét és alkalmazottját, a magyar rendőrség és csendőrség valamennyi tisztviselőjét és hivatalnokát, illetve valamennyi 15 és 50 év közötti katonaköteles lakost azzal, hogy a november 18-án végrehajtandó ismételt regisztrálás során valamennyi katonát és tisztet, illetve rendőrségi és csendőrségi hivatalnokot és alkalmazottat, valamint 18 és 50 év közötti, magyar és német nemzetiségű katonaköteles lakost őrizetbe vegyenek és fegyveres kísérettel hadifogolygyűjtőállomásokra kísérjenek.”²⁶

1.2. SZTARIJ SZAMBOR ALÁ RENDELT GYŰJTŐTÁBOROK, ÁTVEVŐHELYEK

A4. Ukrán Front 88. Kárpáti Határőrezred által november 17-től november 20-ig felvállalt művelet végrehajtását az NKVD-alegységek, katonai parancsnokságok részére **Avramcsuk** alezredes és **Hizsnyak** százados 13 pontban részletesen fogalmazta meg, miként kísérik a Munkácsról, Bátyúból, Beregszászról, Nagyberegből, Tiszaújlakról, Nagyszőlősről, Husztról, Kövesligetről érkezőket – menetszlopba rendezve – fegyveres kísérettel a szolvyai 2. sz. hadifogoly-gyűjtőtáborba, majd innen a Kárpátokon át Szamborba.

Az NKVD-parancsnokság felügyelete alá tartozó kárpátaljai, kelet-szlovákiai, lengyelországi és Lemberg megyei hadifogoly-táborok listáját az alábbi táblázat szemlélteti. Ennek térségi epicentruma a 22. sz. FPPL szambori láger volt.

Pronyin²⁷ tábornok, a 4. Ukrán Front vezető politikai biztosa – a magyar és német férfiak lakhelyükről történő, brutális kiemelését célzó művelet befejezése után – Moszkvába, a központi hadvezetésnek, a Szovjet NKVD hadifogoly- és internáltügyi parancsnokának tett jelentést.

Megfogalmazása szerint Kárpátaljáról mintegy 30 ezer férfit hurcoltak a 4. Ukrán Front NKVD GUPVI hátországi fogolytáborába. Megjegyzi: „miután az állambiztonsági szervek elkülönítettek közel 30 ezer magyar katonaköteles személyt, a magyar lakosság nagyobb része és a magyarba-

²⁶ KORSZUN 2022, 66. sz. üggyirat, 161–162.

²⁷ **Pronyin, Mihajlo Mihajlovics** altábornagy, a 4. Ukrán Front Politikai Főosztályának parancsnoka, a Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja első konferenciájának, a munkácsi népbizottságok I. kongresszusának, a Manifesztum elfogadásának, Kárpátalja szovjetizálásának szervezője, levezénylője.

rát ukránok egy része is, így vagy úgy, elégedetlenségének adott hangot, és negatívan kezdett viszonyulni az oroszokhoz. Ez elsősorban a Kiáltvány²⁸ elleni agitációban jutott kifejezésre.”²⁹

A hadifoglyokat, internáltakat begyűjtő kiemelt kárpátaljai, kelet-szlovákiai, lengyelországi és Lemberg megyei hadifogoly-átvevő és továbbító állomások listája (az 1945. január 20-i állapot szerint) a 4. Ukrán Front hadműveleti területén³⁰ (a szerző saját szerkesztése):

A légerek megnevezése	Elhelyezése	Befogadó-képessége	A foglyok száma 1945. 01. 20-ig	Megjegyzés
№ 22. FPPL/ΦΠΠΠJ hadifogolygyűjtő és -továbbító tábor	Szambor (Sztarij Szambor/Olhovci/Novij Szambor)**	4000	5200	Parancsnok: Mkervaldze őrnagy, majd Grobovoj őrnagy
№ 1. SZPV/CIIB - hadifogoly-befogadó állomás	Novoszelica (Újszék, Eperjesi ker., Szinnai jár.)*	1500	432	
№ 2. SZPV/CIIB - hadifogolygyűjtő állomás	Szolyva	8000	8946	Parancsnok: Jermilov százados
№ 3. SZPV/CIIB - hadifogoly-befogadó állomás	Snina (Szinna, Eperjesi ker. járási szkh.)*	2000	587	Parancsnok: Dohin százados
PPV/ΠΠIB (státuszon kívüli, ideiglenes)	Perecseny	4000	1533	
№ 90. PPV/ΠΠIB	Humenné (Homonna, Eperjesi ker. járási szkh.)*	600	11	Parancsnok: Fomin hadnagy

²⁸ Az 1944. november 26-án Munkácson ülésező Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságai Első Kongresszusának kiáltványát fogadták el Kárpátontúli Ukrajna Szovjet-Ukrajnával való újraegyesítése tárgyában. Lásd: KORSZUN 2022: 176–178.

²⁹ TSU 2007, 390. sz. ügyirat, 619–665.

³⁰ *Kelet-Szlovákia területén lévő települések; **Lemberg megyében lévő település. (Sztarij Szambor, Novij Szambor.)

№ 66. PPV/IIIB-hadifogoly-befogadó állomás	Čergov (Csörgő, Kassai ker., Töketerbesi jár.)*	700	292	
№ 48. PPV/IIIB (átköltözés alatt)	Krosno (Lengyelország, Kárpátaljai vajdaság, a lengyel-szlovák határ mentén)	1000	38	Parancsnok: Apihanov gárdaszázados
№ 194. hdf. Sanok (Szabbori FPPL 22. sz. táborhoz tartozott)	Sanok (Lengyelország, Kárpátaljai vajdaság, a San folyópartján)	8000	10 000	
A front fő összeköttetési vasútvonalainak helyreállításán dolgozó rabok	Lavocsnoje-Munkács; Nowy Zagorz-Chabov- ka; Nowy Zagorz-Ba- novce vonalszakasz	5000	2011	
Összesen		34 800	29 050	

Abban az időben a kárpátaljai letartóztatott személyek az SZPV-2. sz. szolyvai gyűjtőállomásról és a PPV perecsenyi gyűjtőpontról a Kárpátok túloldalán, Szabborban felállított FPPL-22. számú átvevő-továbbító lágerbe gyalogmenetben kerültek. Annak feltöltése, illetve a flekktífusz okozta halálos járványt megfékező karantén miatt az internáltak másik felét Ungvár–Homonna–Duklai-hágó–Sanok vonalon gyalogmenetben kísérték a lengyelországi 194. sz. koncentrációs táborba, amely 1945 végéig a szabbori láger fiókja volt.

1.3. A FEGYVERESEN KÍSÉRT RABMENETEK ÚTVONALAI

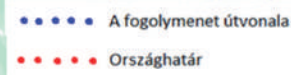
A Kárpát-medencében összegyűjtött foglyok kiszállításának alábbi útvonalai alakultak ki: Debrecen–Máramarossziget–Szabbor–Kijev, illetve Szeged–Arad–Temesvár–Brassó–Foksány–Kisinyov–Csernyigov, vagy ... Foksány–Konstanca–Odessza, vagy ...Konstanca–Szevasztopol (hajóval), vagy ...Konstanca–Novorosszijszk (hajóval).³¹

Fentebb már említettük, hogy a Kárpátalja térségében letartóztatott és foglyul ejtett rabokat a Latorca-völgyi SZPV-2. számú szolyvai központi

³¹ <http://mek.niif.hu/02200/02237/html/f01.htm>

A hadifogoly-átvevő helyeken őket ezres, illetve másfélezres létszámú menetoszlopokba, ezen belül egymást karoló ötös sorokba (po pjaty) rendezve, a Kárpátokon át gyalogmenetben, lakhatatlan épületekben, csűrökben, sőt, a szabad ég alatt éjszakáztatva, fegyveres kísérettel vitték a 22. sz. szambori koncentrációs táborba, mivel a háborús helyzetben megrongált vasútvonalak helyreállítását még nem fejezték be.

A map of the study area in the Lublin Voivodeship, Poland. The map shows a green landscape with a blue line representing a river or stream. A red dot marks the location of Arfamów. A scale bar indicates a distance of 1 km. A north arrow is also present.

A rabok *átvevő-továbbító* táborokba való átirányítását három, főleg hegyi útvonalon valósították meg:

Az 1. útvonal: *Szolyva–Vereckei hágó–Turka–Szambor* (FPPL-22 Szambor, gyűjtő- és továbbítótábor működő vasútállomással).

A 2. útvonal: *Szolyva–Perecseny–Nagyberezna–Uzsoki-hágó–Turka–Szambor* (FPPL-22, gyűjtő- és továbbítótábor működő vasútállomással).

A 3. útvonal: *Szolyva–Perecseny–Ungvár–Homonna–Duklai-hágó–Sanok* (194. sz. hdf. Sanok tábor működő vasútállomással).

1.4. FOGOLYSZÖKÉSEK, LELÖVETÉSEK, SZEMÉLYI PÓTLÁSOK

A legyengült, tovább menetelni nem bíró rabokat, a szökést kísérőket az útszéleken gondolkodás nélkül lelőtték, őket temetetlenül otthagyták. A hiányzó rabokat az áthaladó településeken a szláv nemzetiségű (ruszin, ukrán, szlovák), olykor bámészkodó férfiakból pótolták, kiragadták lakhelyükről is, és könnyörtelenül a menetsorba terelték őket.

Az NKVD-jelentések igazolják, hogy Szolyváról a turkai, illetve a Sztarij Szamborban lévő (Lembergi terület) gyűjtőlágerbe irányított menetszlopokból többen megszöktek. Ezzel kapcsolatban ismertté vált az a jegyzőkönyv³², amit **Kulik** hadnagy, a konvoj parancsnoka, **Belickij** alhadnagy, a konvoj parancsnokának helyettese, **Bozin** őrmester, **Zub** szakaszvezető, **Pizsikov** és **Zsaludkov** vöröskatoná írt alá.

Az aláírók jelezték feletteseiknek, a konvojokat biztosító 159. sz. zászlóalj parancsnokságának, hogy az éj leple alatt egyebek mellett a Poljana–Verecke útvonalon a 42 fegyveres őr által kísért 2 000 fős menetszlopból 51 fő megszökött, többségükben zsidó nemzetiségűek. A lengyel–cseh határ térségében diszlokált határőrosztág parancsnokságának közreműködésével egy egység az eltűntek keresésére indult, 1944. november 22-én a környező erdőkben 65 olyan személyt kutattak fel, akik nem rendelkeztek semmilyen igazolvánnyal, és valamennyit a szolyvai gyűjtőtáborba hurcolták.

A túlélők elbeszélése szerint, aki szökni próbált vagy a sorból végelgyengülten kidőlt, azt lelőtték. A hiányzó rabokat úgy pótolták, hogy az áthaladó településeken összefogdosott ruszin, ukrán és lengyel férfiakat fegyverrel kényszerítették a menetszlopba. Ide vonatkozó részletek a túlélők vallomásaiból:

³² TSU, 2007, 262. sz. ügyirat, 447-448.

Barát Mihály, id. (Ungvár, 1990) internált: „*Amint hátranéztünk, egy oszlopon ez állt: »Uzsok – 14 km.« Egy tanítóképzős fiatalember pár száz méter után egyszerre kiugrott a sorból, beszaladt a baloldali ritkás erdőbe. Az őr azonnal lekapta a fegyverét és háromszor rákiáltott: sztoj (állj!). De a fiú csak szaladt. Erre az őr egy sorozatot adott le, a fiú összeesett. Az egész menet természetesen megállt. Egy arra jövő teherautóra tették fel a halottat és bevitték Turkára [...] Egyszer aztán beértünk Sztarij Szamborba.*”³³

Hidi Ferenc (Csap, 1921) internált: „*Ha valaki szökni próbált és megölték, helyette a katonák mást dobtak be a sorba az út mentén bámészkodó férfiak közül – hogy kilegyen a létszám.*”³⁴

Molnár Mihály (Beregrákos, 1925) internált: „*...sokan voltak olyanok, akik már nem bírtak járni sem. A katona fogta a fegyverét és lelőtte a szerencsétleneket. Történt, hogy valakinek sikerült megszöknie, egy másik ember pedig a saját portája előtt állt, és nézte, ahogyan viszik a népet, se szó, se beszéd, elkapták, bevágták a menetszáradba és elvitték.*”³⁵

Pénzes János (Aklihegy, 1922) internált: „*A kétezer legyengült, éhes fogolyból álló menetoszlopban többen is összeestek a Kárpátokon átvezető hosszú út során, az őrök pedig egyszerűen az út szélére húzták és otthagyták az erejük végéhez ért szerencsétleneket, akiken még a társaik sem segíthettek, mert a szovjet katonák senkit sem engedtek kilépni a sorból.*”³⁶

Sass Lajos (Kígyós, 1908) internált: „*... hát ahogy mentünk az úton, közvetlenül mellettünk folyt egy tiszta vízü patak. Bakos József megszomjazott, lehajolt az ivóbádogjával, hogy vizet merítsen. A katona meglátta ezt, és addig verte a hátát puskatussal, hogy már estére vért köpött. Hogy utána mi lett vele, nem tudjuk, többet soha nem láttuk. Mindezt egy kis vízért.*”³⁷

A Szolyva–Perecseny–Uzsoki-hágó–Szambor közötti több mint 200 kilométeres távolságot a szolyvai tábor túlélői – télidőben – gyalog, maximum kilenc nap alatt, a szabadban éjszakázva tették meg, mert a szétlőtt vasútvonalakat és a vasúti hidakat még nem állították helyre.

³³ DUPKA (szerk.) 1993, 8–10.

³⁴ DUPKA (szerk.) 2017, 84.

³⁵ DUPKA (szerk.) 2017, 140.

³⁶ DUPKA (szerk.) 2017, 162–163.

³⁷ DUPKA (szerk.) 2017, 164.

1.5. VASÚTVONALAK, HIDAK HELYREÁLLÍTÁSA SZOLYVA–SZAMBOR KÖZÖTT

Kárpátalja, illetve a csapi vasúti csomópont teljes elfoglalása után a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. november 27-i 080. sz. határozata³⁸ kötelezte **A. D. Siskin** mérnök-vezérőrnagyot, a 8. sz. katonai helyreállítási parancsnokság parancsnokát, hogy haladéktalanul fejezze be a Lavocsnoje–Munkács–Csap–Ungvár–Vydrany–Nowy-Zagorz vasútvonal helyreállítási munkálatait, és szervezze meg üzemeltetését.

A megváltozott operatív körülményekre való tekintettel a szolyvai és a szambori lágerекből több ezer hadifoglyot irányítottak át az üzemeltetési alakulatokhoz, hogy decemberben fejezzék be a megrongált, felrobbantott vonalszakaszok, vasúti hidak javítását.

A dokumentum összeállítói által megállapítást nyert, hogy a szolyvai gyűjtőhelyről a borzalmas körülmények között tartott, a járványos betegséget túlélő, lábbelivel és téli ruházattal hiányosan ellátott foglyok közül 5430 főt adták át az NKVD vasúti brigádjának a Volóc–Munkács vasútvonal helyreállítását végzendő munkára, ahol sok százan végelgyengülésben haltak meg.

Az ungvári **Juhász Sz. M.** így emlékszik vissza: „*Engem Sztarij Szamborban abba a lágerbe irányítottak, ahol civileket és hadifoglyokat tartottak. Velük együtt dolgoztam a vasútvonal helyreállításán... Egy bizonyos idő elteltével bennünket, foglyokat, bevagoníroztak, és négy napig utaztunk valamerre. Nem adtak sem inni, sem enni. A csodával határos módon érkeztünk meg a kijelölt helyre. Itt is a vasútvonal helyreállításában vettünk részt.*

Az éhezéstől és a hidegtől valamennyien felpuffadtunk. Sokan munka közben fagytak meg. És a helyszínen betemették őket hóval. S ezzel vége is volt a temetésnek. A munkára vezényelt 500 ember közül csak 350 tért vissza a lágerbe. A többiek ott pusztultak.... Azt a helyet, ahol dolgoztunk, a 'halál völgyének' neveztük.

Én magam kórházba kerültem, a lábam erősen megfagyott. A lágerben és a lágerkórházban kétszintes priccseken aludtunk. A kórteremben a kétszintes priccsek a falak mentén helyezkedtek el, ide 14 embert zsúfoltak be. Az én alsó soromban, ahol 35-en voltunk, egyedül én maradtam életben, a többiek meghaltak. Hasmenés, vérhas, kimerültség volt a haláluk oka.”³⁹

³⁸ KORSZUN 2022, 14.sz. ügyirat, 74–75.

³⁹ DUPKA–KORSZUN 1997, 47.

Ari József (1926) Tiszapéterfalva, 1990: „Szkotárszkan⁴⁰ a legnagyobb hidat mi építettük. Amikor a hidat befejeztük, elindultunk gyalog Sztarij Szamborba... Volt olyan egyén, aki mikor beértünk a barakkba, rádobta magát a priccsre és örökre ott maradt. Szekérszámra hordták a halottakat. Keresztül-kasul rakták, úgy vitték, mint a telizsákot. Nem is temették, volt egy nagy gödör, csak kihordták, nem győzték temetni se. Majd tavasszal, amikor engedett a fágy, akkor bontották a hullákat.”⁴¹

Nagy Jenő: Vasúti híd építése Szkotárszken c. írásában hitelesen leírja, hogy Szolyván: „Kiválogatták az egészségesebbeket, sorba állították őket. Irány Szkotárszke. Cél: a felrobbantott vasúti híd felépítése. A Szkotárszke felé vezető úton cuppogtak, szortyogtak a rossz lábbelik. Az őrség zömében idősebb harcosokból állt, ezért kevesebb volt a jobtvojumátyozás⁴², no és az ütlegetés is.

A kiválasztottak létszáma ezer-ezerkétszázra volt tehető. (...)

A szakadék legmélyétől kezdve úgy történt a híd építése, mint valami faépület fundamentumának a lerakása. A gerendák olyan sűrűn keresztelték egymást, mint a rosta szálai. Szükség volt rá, hogy a teherbírása ne legyen kisebb a vasbetonból épült előzőnél, amit a visszavonuló németek felrobbantottak.

Szinte percenként történt szerencsétlenség, mert a havas csapadéktól síkosak voltak a farönkök. Ha egy-egy fogoly a mélybe zuhant, különösebb megrázkódtatás nélkül, fásultan vették tudomásul. Néhány jobtvojumáttal el volt minden intézve. Ha fogoly pottyant a mélybe, a közeli erdőszélen ásták el, mint az elhullott állatot. Ha pedig vörös katona, azt elszállították. Az embereknek nem csak a teste fásult el, hanem a szíve, a lelke is. Szótlanokká váltunk, a közlékenységünk szinte a nullára csökkent. Inkább csak vakkantottunk egymásra. A davaj, pobisztrejet⁴³, meg a jobtvojumátyot a rabtársaim is átvették.

Sorainkat nem csak a lezuhanás, hanem a különböző szerencsétlenségek és betegségek is szünet nélkül tizedelték. (...)

Az internáltak főképpen a második kategóriába tartoztak. Az ő feladatuk volt a szerszámok, építő- és egyéb anyagok kézbe adása. Az alig lélegző,

⁴⁰ Szkotárszke / Kisszolyva – település a Vicsa patak partján, a Munkácsi járási Volóci kistérséghez tartozik (Galícia szélén, az egykori Bereg vármegye hegyvidéki települése).

⁴¹ Élő történelem, 1993. 66–67. <https://mek.oszk.hu/23600/23616/23616.pdf> (Letöltés: 2025.10.11.)

⁴² A kurvaanyázás...

⁴³ A gyertünk, gyorsabban!-t.

harmadik kategóriás csapat az építésnél felgyülemlett hulladékot szállította el láb alól. Így ment ez egy teljes hónapig. Akkorára már teljesen hasznavehetetlenné váltunk, mint munkaerő. Létszámunk is a felére csökkent.

Aztán leváltottak minket. Jött egy újabb csapat deportált civil. Ezek valamivel jobb erőben voltak. Egyik reggel, a váltás előtt úgy három nappal, egy hatalmas farönk szabadult el, és siklott bálna módjára a mélybe. Egyszerre négy embert is halálra gázolt, hatot megsebesített. Én is könnyebb sérülést szenvedtem. A lezúduló gerenda egyik sarka hátba kapott, úgy, hogy a kabátot a hátamon ketté nyírta, és ott kardvágásnyi sebet ejtett. A tarkómat a drótkötél véresre horzsolta. Súlyosan sebesültek társaságában tehergépkocsira raktak, ismét visszajuttattak Szolyvára.”⁴⁴

A későbbiekben már Szamborba szerelvényeken történt rabszállítás, sőt a járó betegetek teherautókkal vitték a nyugat-ukrajnai táborba.

(Folytatása következik)

⁴⁴ Dupka György szerk.: Kárpátaljai magyar férfiak a szovjet légerekben. – Nagy Jenő: Megaláztatásban. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017. 23., 25., 26. Tárolt változat: mek.oszk.hu/17800/17867/17867.pdf

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

(2025. DECEMBER, 2026. JANUÁR)

ELISMERÉSEK

* A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (RIT) 2025-ös Téli tárlatának megnyitóját, a hagyományokhoz híven, díjátadóval egybekötve tartották a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeumban. 2025-ben a *mecénás és kultúratámogató kategóriában* **Dupka György** író, történész kapta az elismerést. A *képzőművész kategória* díjazottja **Vil-lások Tibor** munkácsi festőművész lett. Idén a 7. alkalommal odaítélt *RIT-ösztöndíjat* a nevetlenfalui **Ku-rendás Anett** kapta, aki a Kárpátaljai Művészeti Akadémia hallgatója, illetve művészetpedagógus Hatvanban.

* **Bátori Józsefet**, a VIII. ösz-sezhívású Ungvári Járási Tanács képviselőjét a helyi önkormányzatok napja alkalmából az Ungvári Járási Állami Közigazgatás–Ungvári Járási Katonai Közigazgatás oklevelével méltatták.

* A Pest Vármegyei és Érdi Ke-reskedelmi és Iparkamara *kamarai különdíjjal* tüntette ki **Brenzovics Lászlót**, a Kárpátaljai Magyar Kul-turális Szövetség (KMKSZ) elnökét.

* **Hankó Balázs** kultúráért és innovációért felelős miniszter idén is átadta a *Magyar Fiatalokért Díjat*. Az idei díjazottak között szerepelt **Dobsa Beáta**, a Mathias Corvinus Collegium (MCC) beregszászi köz-pontjának vezetője is, aki a helyi kö-zösség egyik meghatározó motorja.

* A Budapest Music Centerben a Duna Médiaszolgáltató által ala-pított *Duna-díjat* **Orosz Ildikó**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem elnöke vehette át.

* **Dr. Zékány Krisztina** nyelv-szert, könyvszerkesztőt a Magyar Írószövetség Szociográfiai Szakosz-tálya az „Írástudók a magyar nyelv-ért” éremoklevélben részesítette.

* A *Mozaikkockák Kárpátalja múltjából (In memoriam Váradi-Stern-berg János)* című kötet lett az Év tudományos munkája kategóriájának győztese a „Mikulás-napi kiadványok” című, 19. alkalommal megrendezett olvasói szavazáson. Az oklevelet az ungvári Kobzár könyvesboltban, az *Írók a pult mögött* című akció zárása után **dr. Zubánics László** történésznek, a kötet összeállítójának adták át.

* A Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében a Vasvári Pál Polgári

Egyesület által alapított *Vasvári-díj*-at vette át **dr. Orosz Ildikó**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöke.

* Az Oktatási és Tudományos Minisztérium bizottsága, elfogadva a megfelelő okmányokat, docensi címet adományozott **dr. Nagy Natáliának**, az UMOTI Magyar Filológiai Tanszék tanárának. A kinevezésről szóló oklevelet **Prof. dr. Szmolanka Volodimir** rektor az egyetem szenátusának január 29-i ülésén adta át.

* Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség fennállásának 35. évfordulója alkalmából *Drugeth Fülöp-díjjal* tüntette ki **dr. Szili Katalin** miniszterelnöki főtanácsadót, a Magyar Országgyűlés korábbi elnökét, a kárpátaljai magyarság érdekében végzett köztevékenysége elismeréseként. A kitüntetést a magyar kultúra napja alkalmából tartott ünnepségen **dr. Zubánics László** elnök adta át.

* A magyar kultúra napja alkalmából idén is elismerték azokat a kárpátaljai magyar közéletben, oktatásban, kulturális életben és médiában dolgozó szakembereket, akik 2025 folyamán kiemelkedő közösségi és közművelődési tevékenységet végeztek. Az oklevelek átadására a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet ünnepi rendezvényén került sor.

Az Anyanyelvápolók Szövetségének oklevelét kapta:

Shrek Tímea pedagógus és író, **Orosz Zsolt** zápszonyi református lelkész, **Somogyi László**, az LMKSZ elnöke, **Balogh Renáta**, az Ungvári Olvasóklub elnöke, **Kopri-va Attila** festőművész, **Fülöp Andrea** konzulasszony (Magyarország Ungvári Főkonzulátusa), **Albertné Simon Edina** konzulasszony (Magyarország Ungvári Főkonzulátusa), **Dupka Nándor** doktorandusz.

A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet elismerésében részesült **Birta Zoltán**, a Pulzus Rádió főmunkatársa, **Kovács László** kiállításszervező, **Margitics Ildikó**, a Nagyszőlősi Szelíd Lovas Népfőiskola vezetője, **Vass Magdolna** színművész, a Ficseri Stúdió vezetője, **dr. Gál Adél** néprajzkutató és programszervező, valamint **dr. Jakab Lajos** családorvos.

Az Együtt folyóirat idei nívódíjasa **dr. Seres Attila** történész. Laudálta: **Vári Fábián László** Kossuth-díjas költő, író, a folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke.

A dr. Havasi János Kulturális és Közéleti Alapítvány oklevelét **Dunda György** újságíró kapta.

* Idén 30. alkalommal tartotta meg január 17-én a Magyar Kultúra Napja Gálát a magyarországi Falvak Kultúrájáért Alapítvány. A gála központi eseménye ezúttal is a Magyar

Kultúra Lovagja cím adományozása volt. Kárpátaljáról idén **Matl Péter** munkácsi szobrász kapta a Magyar Kultúra Lovagja címet, „Példamutató képzőművészeti tevékenységéért”.

* A nógrádi kultúráért tett szolgálatáért kapott miniszteri elismerést **Lőrincz P. Gabriella** József Attila-díjas beregszászi költő, író.

* A Miskolci Egyetem Szenátusa *tiszteletbeli doktori címmel* ismerte el **prof. dr. Csernicskó István**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem rektorának kiemelkedő tudományos és intézményépítő munkásságát. Az egyetem ünnepi keretek között adományozta a *Doctor honoris causa* címet **Csernicskó Istvánnak**, aki a kárpátaljai magyar tudományosság egyik meghatározó alakja. Az elismerés hivatalos átadására az intézmény ünnepi szenátus-ülésén került sor.

Gratulálunk!

FONTOSABB ESEMÉNYEK, RENDEZVÉNYEK

2025. DECEMBER

* **2025. december 1.** A Pro Arte – Munkács civil szervezet kezdeményezésére huszonkét kárpátaljai művész a Pesti Vigadóban, a Magyar Művészeti Akadémia székházában

jótejkony célú kiállításon mutatta be alkotásait. A kiállítás kurátora **Matl Péter** és fia, **Matl Árpád** volt. A kiállító művészek: **Angyalosi Sándor, Biba Szergej, Csopej Marina, Dikun György, Dufinec Miklós, Fényes András, Homoki Gábor, Kalitics Erika, Kopriwa Attila, Kovács Pál, Kuzma Borisz, Lucenko Igor, Matl Péter, Máles Olekszander, Pavlisin Volodimir, Román Vaszil, Selevickij Jurij, Sitik Vira, Szvalyavcsik Petro, Szvalyavcsik Vaszil, Tatarszki Vaszil, Villásek Tibor.**

* Kisvárdán mutatta be a beregszászi színtársulat elsőként Hunyadi Sándor *A három sárkány* című zenés vígjátékát. A darab rendezője a kárpátaljai születésű **Katkó Ferenc**, aki korábban tagja volt a beregszászi színháznak is.

* **2025. december 2.** A Gulag- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága, a Iustitia Gulag- és Gupvikutató Intézet kiadásában Budapesten megjelent egy sokáig elhallgatott közösségi tragédiának emléket állító kötet: *80 éve történt. Magyarok és németek szovjet fogságba hurcolása a Kárpát-medence régióiban, 1944/45.* A 342 oldalas kiadvány 17 szerző tanulmányait tartalmazza. Kárpátalját **Molnár D. Erzsébet** (Kárpátalja, Beregszász), **Dupka György** (Tiszabökény–Budapest), **Bimba Brigitta** (Bátyú–Budapest)

képviselte. Sorozatszerkesztő: **Bognár Zalán**. Szerkesztette: **Murádin János Kristóf**. Szakmai lektor: **Seres Attila és Zubánics László**. A borítót **M. Lovász Noémi** festményének felhasználásával **Molnár A. Aliz** tervezte. Nagy erőssége a kötetnek, hogy egyszerre mutatja be a fogságba esés általános körülményeit, és egyéni tragédiákra, családi drámákra is rávilágít.

* Újabb bronzliba jelent meg Munkácson az Andrej Septickij utca 21. szám alatt. A szobor alkotói **Ivan Miszakovics** szobrászművész és **Sztyepan Fedorin** vázlatkészítő művész.

* A budapesti Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Nemeskürty István Tanárképző Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke *Nyelvtervezés és Nyelvpolitika Közép-Európában: korunk dilemmái* címmel rendezett nemzetközi konferenciát. Kárpátaljai előadók voltak: **dr. Zékány Krisztina** (Ungvár) nyelvész, tanszékvezető, **dr. Karmacs Zoltán** (Beregszász) nyelvész.

* A Szent Bazil Alapítvány gondozásában Budapesten megjelent **Legeza László Boldogemlékű Legeza Péter vértanú pap** című könyve. A sokrétű témát feldolgozó könyvből többek között megtudhatjuk, hogy a templom átadását híveivel közösen megtagadó *Legeza Péter* (Solymos, 1912. augusztus

20. – Felsőkalocsa, 1946. november 24.) görögkatolikus papot szolgálta közben, 1946. november 24-én éjszaka a KGB által felbérelt ismeretlen tettesek brutálisan meggyilkolták. Emlékezete és kultusza ma is él Felsőkalocsán, a görögkatolikus és a pravoszláv hívek körében egyaránt.

* Felavatták Ungvár 79. bronz miniszobrát, amely a híres karácsonyi dallam, a „Circeniša Ziemassvētki” („Karácsonyi tücsök”) előtt tiszteleg.

* Évvégi záró fórumot tartottak a mintegy egymillió rab magyar szenvedéstörténetével, lágerkutatással foglalkozó anyaországi és külföldi történészek Felsőszolcán, a Bárczay-kastélyban. Megnyitó beszédet mondott **Fehér Tibor** elnök és **Dupka György**, a GKNT ügyvezető elnöke. A délelőtti első szekcióban **dr. Dupka György** történész (Ungvár) *Magyarországi, kárpátaljai elhurcolások – indítékok, az elhurcoltak köre, gyűjtőtáborok, elhurcolások útvonala* címmel tartott vetítettképes előadást.

* A Munkácsy Mihály Magyar Házban **dr. Molnár Imre** történész előadást tartott *Isten szolgája Esterházy János élete és vértanúsága* címmel a felvidéki mártírpolitikus küldetéséről és sorsáról. A program részeként bemutatták az *Apám, Esterházy János* című dokumen-

tumfilmet is, amelyben lánya, Aliz személyes vallomása révén tárul fel a család életének megrendítő története.

* Beregszászban a római katolikus templom udvarán a Pásztor Ferenc Közösségi Ház falára került *Esterházy János* emléktáblája (alkotója **Matl Péter** szobrászművész), egy olyan személyt méltatva ezzel, aki a kárpátaljai magyaroknak is parlamenti képviselője volt. A felvidéki politikus 1933-ban ellátogatott a városba, és találkozott *Pásztor Ferenc*cel, a szintén nagyra becsült és tisztelt, mártírhaltalt halt egykori plébánossal.

* A Munkácsy Mihály Magyar Házban **Fényes András** *Hidegfűst* című filmjének bemutatójára került sor.

A film egy megrendítő és mégis felemelő történetet tár a nézők elé a háború árnyékában élő emberek mindennapjairól. A *Hidegfűst* nem csak egy korszak lenyomata, hanem tisztelgés mindazok előtt, akik a legnehezebb időkben is képesek megőrizni hitüket és emberségüket.

Az est bevezetőjét mások mellett **Shrek Tímea** író, a film forgatókönyvírója tartotta, aki személyes gondolataival és háttértörténetekkel vezette be a közönséget a film világába. Mindemellett a film alkotója, a munkácsi származású **Fényes András** is csatlakozott a bemutatóhoz online formában.

* A Csapi Széchenyi István Líceumban **Kovács Sándor** honismereti szakíró filmbemutatóval egybekötött előadására került sor a legmagyarabb folyóról, a Tiszáról, „*Ki a Tisza vizét issza, vágyik szíve annak vissza*” címmel.

* A Munkácsy Mihály Magyar Ház (MMMh) a Kárpátok Művészetéért és Kultúrájáért Egyesület tagjai és barátai közös kiállításának adott otthont. A közös tárlaton több neves kárpátaljai művész munkáival találkozhattak a látogatók, köztük **Csebikin Andrij, Kuzma Borisz, Erfán Ferenc, Angyalossy Sándor, Földessy Péter, Matl Péter, Kopri-va Attila, Lucenkó Igor, Selevickij Jurij, Biba Szergej, Lakatos Szergej, Villásek Tibor, Zsilcov Olekszandr, Kalitics Erika, Bródy Larissza és Mondics Olekszandr** alkotásaival.

* A Beregszászi Bethlen Gábor Líceum által szervezett, sokéves hagyományra visszatekintő *Hit, Remény, Szeretet* című vers- és prózamondó versenyt idén közel ötven résztvevővel rendezték meg. A megmérettetés egyik zsűritagja, **Shrek Tímea** író, pedagógus, a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság alelnöke volt.

* A Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület és az Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ szervezésében szépíráversenyt tartottak Bereg-

szásban. Idén az Együtt folyóirat szerzői közül a zsűrit **Shrek Tímea** író nő képviselte. Valamennyi résztvevő emléklapban és ajándékban részesült.

* A Rákóczi Egyetem Filológia Tanszéke tudományos évváró rendezvényének keretében megtartotta alakuló elnökségi ülését a *Filológus Hallgatók Tudományos Egyesülete*. A szervezet első elnökévé **Váradi Krisztiánt**, a Filológia Tanszék oktatóját és a Pannon Egyetem PhD-hallgatóját választották.

* Az Orpheusz Kiadó gondozásában megjelent **Marcsák Gergely** legújabb verseskötete *Szégyenpiac nagcsütörtökön* címmel. A szerző a Facebook-oldalán közzétett beharangozójában azt írta a könyvről: „...minden benne foglalt félelem és kiszolgáltatottság-érzés ellenére a reményről szól”. Marcsák Gergely kárpátaljai költő, a Kárpátalja.ma honlapszerkesztője és az Együtt folyóirat olvasószervezője. A szerzőnek ez a második verseskötete. Első könyve, a *Fekete-Tisza* 2019-ben jelent meg.

* *Karácsonyi ritmusok* címmel kiállítást rendeztek Magyarország Ungvári Főkonzulátusának épületében. A tárlaton **Kopriva Attila** festőművész, művészettörténész, egyetemi tanszékvezető tanítványaival – **Marija Janco**, **Natalija Ruscsak** és **Szofija Verbovszka**

– közösen mutatta be összesen 13 alkotásukat.

* Budapesten, a Kárpátaljai Szövetség székházában rendezték meg a szövetség és a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége közös adventi zenés-irodalmi estjét. A rendezvény zenei programját **Kocsis Csaba** énekmondó szolgáltatta. Az est moderátori tisztségét **dr. Zékány Krisztina**, az UNE tanára és **Szemere Judit**, a Kárpátaljai Hírmondó főszerkesztője töltötte be. A rendezvény során az alábbi köteteket mutatták be: **Szőllősy Tibor**: *Őszi rajzás*; **Dupka György**: „*Én Istenem, a keresztet vállainkról vedd le!*”; **Vári Fábián László**: *Vásártér* (angolra fordította: **dr. Ortutay Péter**); **Lévai Aliz Mária**: *Mint teknős a páncélt*; **dr. Botlik József**: *A ruszin nép vértanúja*, Bródy András (1895–1946) (ruszinul); **Megyeri Edit Tünde**: *Akik gyufát árultak*; **Kovács Sándor**: *Vereckei határkő, Petőfi és Ungvár*; **Horváth Júlia Borbála** szerkesztésében: *Béke és háború. Kárpátalja/Tiszabökény*; **Legeza László**: *Boldogemlékü Legeza Péter vértanú pap*. A *Béke és háború* című kötetről meg kell említeni, hogy **Dupka György**, **Füzesi Magda**, **Lőrinc P. Gabriella**, **Marcsák Gergely**, **Horváth Júlia Borbála**, **Lengyel János**, **Petrusák János**, **Zékány Krisztina**, **Vári Fábián László** és mások is szerepelnek benne egy-két írással és tanulmánnyal. A vendégek

az Intermix Kiadó könyvei mellett az *Együtt* irodalmi folyóirat, a *Kárpát-aljai Hirmondó* és a *Magyar Múzsá* című kulturális folyóiratok számaiból kaptak ajándékpéldányokat.

* Megtartották az Ungvári Hungarológiai Központ 2025. évi utolsó kulturális rendezvényét, amelyen **Balogh Sándor** kárpátaljai művész, a Professzionális Festőművészek Szövetségének, illetve a Kárpátaljai Képzőművészek Munkácsy Mihály Egyesületének tagja ezúttal 20 akvarell és pasztell művén keresztül a régi Ungvár tereit, utcáit és épületeit vonultatta fel.

* A tiszabökényi Árpád-házi Szent Erzsébet templomban a szentmisét megelőzően – a ferences **Hernádi Balázs Lehel** atya, plébániai kormányzó meghívására – a Tiszabökényi Gimnázium betlehemesei léptek fel. A hívek nagy öröme a görögkatolikus gyerekek tiszaháti hagyományos pásztorjátékokat mutattak be.

* Karácsonyhoz igazítva, Sacura. news néven indult el a *Kárpáti Igaz Szó* új ukrán információs hírportálja. Kárpátalja új hírportáljaként a toleráns együttélést, a vidék páratlanul gazdag kulturális és társadalmi sokszínűségét kívánják hirdetni.

* Díjátadót szervezett Beregszászban a Kárpátaljai Magyar Filmgyártásért Alapítvány azon fiatalok, gyerekek számára, akik kimagasló

eredményeket értek el az *Örökítsd meg!* című kisfilm-pályázaton és a *Legszebb magyar vers* című szavaloversenyen.

* A KMMI honlapján már olvasható, letölthető **Dupka György** PhD, történész *Kárpátaljai politikai elítéltek, Gulag-rabok, mártírok panteonja 1944–1970* című több mint 600 oldalas könyve. (<https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/karpataljai-politikai-elitelték-gulag-rabok-martirok-panteonja-1944-1970>)

A történész 14 fejezetben ismerteti azt a szörnyűséget, amelyet földijeink éltek át a sztálinista rezsim alatt. Az egyik legmeggrázóbb rész az *Elítéltek, meghurcoltak, mártírok névsora*. Az áldozatok nevei a Szolyvai Emlékparkban fekete márványba vésve is olvasható. A szerző 300 oldalon keresztül, rövid életrajzban ismerteti az áldozatok sorát.

2026. JANUÁR

* Az ungvári magyarság képviselői (KMKSZ Ungvári Járási Szervezet, UMDSZ, MÉKK) a lángelelkű költő, Petőfi Sándor születésnapjának méltatásával kezdték az új évet. Magyarország Ungvári Főkonzulátusa szervezésében szűk körű, csöndes koszorúzásra került sor az ungvári Petőfi-émlékhelyen, ahol mások mellett **Bacska József**

főkonzul és **dr. Spenik Sándor**, az UNE UMOTI igazgatója, az UMDSZ UMNT elnöke, a MÉKK képviselőjében **dr. Dupka György** elnök és **Dupka Nándor** elnökségi tag, a Szolymai Emlékparkbizottság részéről **Meskó János** koszorúzott.

* Ungváron, a Lehoczky Tivadar Kárpátaljai Megyei Helytörténeti Múzeumban előadást szenteltek a megye rendkívüli alakjának, *Kutlán Istvánnak*, akit a sokatmondó „Fehér Herkules” becenéven ismer a nagyérdemű. Az akkori Nagyszőlősi járáshoz tartozó Fancsika szülöttje eljutott Párizsba, ahol művészi ismeretekre tett szert, és európai szintű művésszé vált. A művész alakját külön tanulmányban mutatta be a múzeum történeti és helytörténeti osztályának vezetője, **Ruszin Valéria**.

* Négyéves alapos kutatómunka eredményeként kiadásra került **Dupka György**: *Magyar hadifoglyok, internáltak a Baltikumban (1944–1953) (Lágerek, nyughelyek bejárása és helyszínelése)* című történelmi monográfiája. A könyv mindenki számára elérhető KM-MI-honlapon, már olvasható, letölthető (https://kmmi.org.ua/.../books-pdf/2026/baltikum_001-343.pdf). A könyv emléket állít 2873 magyar honfitársunknak, akik 1944–1950 között igazoltan tartózkodtak a 44 lettországi, a 9 észtországi és a 6 lit-

vániai GUPVI-táborban. Ebből 2589 fogoly katona (zömében főtisztek, törzstisztek) és 174 civil internált (közel fele kárpátaljai származású) nevét vette fel a listákra. 2062 fogoly szerencsésen vergődött haza a balti táborok komisz, három vagy négy évig tartó fogságából. Az elvégzett számvetések szerint 593 személy hazatéréséről a kartonokban nem talált értékelhető adatot. Valószínűleg ők is a lágeráldozatok közé tartoznak, akik közül sokan soha nem tértek szeretteikhez haza, és a sorsukat se ismerjük.

* **2026. január 15.** Már a moziban látható a kárpátaljai boldog Romzsa Tódor életét bemutató film. A vértanú története túlélte a rendszereket, az ideológiákat, a hallgatást. **Bokor Attila** rendező filmje a Nemzeti Filmintézet támogatásával a Cinecom gyártásában készült **Bokor Péter** producer közreműködésével.

* Az orosz–ukrán háború 1429. napján, illetve negyedik évében a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI), a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége (MÉKK) és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség beregszászi szervezetének hívó szavára az „egy a nemzet” hitében, az együvé tartozás jegyében, a beregszászi postahivatal falán található Kölcsény-emléktábla előtt a helyi

társadalmi és civil szervezetek, a történelmi egyházak, a polgármesteri hivatal, a II. Rákóczi Ferenc Magyar Egyetem több mint félszáz képviselőjének részvételével zajlott a megemlékezéssel egybekötött koszorúzási ünnepség.

* Jókai Mór születésének bicentenáriuma, valamint a jeles író emléket megörökítő tábla leleplezése alkalmából tartandó ünnepséget **dr. Zubánics László** történész, a KMMI elnöke nyitotta meg, méltatva Jókai elévülhetetlen érdemeit. Mint elhangzott, 1893. november 20-tól a Bereg-vidéki város örökös díszpolgárát tisztelhetjük személyében. Majd felolvasta **Dalmay Árpádnak**, az emléktáblát adományozó Beregszászért Alapítvány kuratóriumi elnökének az ünneplőkhöz intézett levelét. Ünnepi beszédet mondott **Szili Katalin** miniszterelnöki főtanácsadó, aki köszönetet mondott valamennyi kárpátaljai nemzettársunknak azért, hogy ezekben a nehéz időkben is kitartanak és ragaszkodnak szülőföldjükhöz, itt szeretnének boldogulni, itt képzelik el gyerekeik jövőjét. Az emléktáblát **dr. Szili Katalin** és **dr. Gyebnár István** konzul leplezte le **dr. Zubánics László** társaságában.

* A Magyar Kultúra Napján **Brinkács István** képzőművész (1949–2022) festményeiből nyílt emlékkiállítás a beregszászi Eu-

rópa-Magyar Ház konferenciatermében **Zubánics László**, a KMMI elnöke nyitotta meg. Együttal a tárlat részét képező, színes, bőrből készült képeket, a hétköznapiak elgondolkodtató pillanatait tükröző olajfestményeket, akvarelleket is bemutatva.

* Kulturális összeállítással vette kezdetét a Himnusz születésének 203. évfordulója alkalmából rendezett ünnepség a beregszászi Európa-Magyar Házban. A KMMI dísztermében egybegyűltek először meghallgatták a Beregszászi Bethlen Gábor Líceum diákjának előadásában nemzeti imádságunkat, ezt követően **Shrek Tímea** és **Marcás Gergely** – a szemekből könnyeket csaló – pódiumműsorát láthatták: a verses-zenés összeállítás a Szégyenpiac című háborúellenes antológiában megjelent művek alapján készült.

Az értelmiségi fórumon ünnepi beszédet mondott **dr. Szili Katalin** miniszterelnöki főtanácsadó. Többek között kifejtette: amíg van magyar kultúra, addig van jövő, a magyar kormány pedig a jövőben is mindent megtesz azért, hogy a békét szolgálja, és ne a háborút táplálja. Kiemelte: A kárpátaljai magyarság jól példázza, hogy lehet hűségnek maradni anyanyelvünkhöz, iskoláinkhoz, templomainkhoz, közösségeinkhez, még akkor is, amikor

a történelem próbára tesz – zárta gondolatait **dr. Szili Katalin**.

* A MÉKK és a KMMI szakmai felterjesztésében díjak, kitüntetések átadására került sor a beregszászi Európa-Magyar Házban. Az Anyanyelvápolók Szövetségének okleveleit átadta: **Moritz László** ASZ vezetőségi tag és **Szili Katalin**; a KMMI nevében oklevelet adott át: **Zubánics László és Szili Katalin**; az Együtt-Nívódíjat átadta: **Dupka György** (Marcsák Gergely olvasta fel Vári Fábián László laudációját); a Dr. Havasi János Kulturális és Közéleti Alapítvány oklevelét átadta: **Havasi Dániel** kuratóriumi elnök *(a díjazottak névsorát lásd az Elismerések rovatban)*.

* Az Európa-Magyar Házban a magyar kultúra napján megtartott értelmiségi fórum keretén belül a „Templom és iskola, a magyarságintézmények a háború árnyékában” elnevezésű konferencia vitaindító előadásában **dr. Zubánics László** történész, kisebbségpolitikus arra emlékeztetett, hogy számos, a magyarok által is sűrűn lakott kistérségben az önkormányzatok a jövőben nem tervezik az állami fenntartású magyar nyelvű középiskolák működtetését. Márpedig ez igencsak borús jövőképet vetít előre, hisz középiskolai végzettség hiányában fiataljainknak nincs lehetőségük arra, hogy felsőfokú

tanintézményekben tanuljanak tovább.

Zán Fábián Sándor református püspök az egyház karitatív szerepvállalásáról szólt. Arra hívta fel a figyelmet, hogy ez mennyire fontos a mostani nehéz időkben. Gyülekezeteinknek arra kell törekedniük, hogy a csak szemlélők helyett az irgalmasok, a cselekvő szeretetet gyakorlók száma növekedjen.

Babják Edit, a Beregszászi Kistérség Oktatási és Kulturális Osztályának vezetője azzal kapcsolatban fejtette ki gondolatait, hogy milyen kihívásokkal kell szembenéznie a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolának a jövőben. Szólt arról, hogy miként lehetséges az államnyelv alapos elsajátítása ezekben az intézményekben, s hogy milyen pluszt ad gyermekeinknek, ha oktatásuk anyanyelven történik.

Dr. Zékány Krisztina, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője az általa irányított intézmény perspektíváiról szólt, arról, hogy a magyar szakon immáron nem csupán tanárokat képeznek, hanem tolmácsokat is.

Dr. Dupka György, a MÉKK elnöke, a Kárpáti Magyar Krónika szerkesztője által vázolt körképből a jelenlévők megtudhatták, hogy a háború árnyékában milyen szellemi, kulturális élet zajlik vidékünkön. Szólt a könyv-, az újságkiadás

mostoha helyzetéről, a könyvtárak, klubok és művelődési szervezetek lelassuló működéséről. Összefoglaló elemzése szerint a mostoha körülmények ellenére 2025-ben több mint 150 kiemelt kulturális esemény zajlott Kárpátalján. A lebonyolított rendezvények mintegy 90%-a civil szervezetek, a történelmi egyházak szervezésében, kimondottan az anyaországi támogatásokkal valósult meg. A programok 30%-a képzőművészeti, 15%-a irodalmi, 10%-a humán tudományokhoz köthető, 15 %-a zenei, népzenei, 30 %-a kulturális, közművelődési esemény.

Az elhúzódó háborús helyzet miatt a magyar kultúra színterei is beszűkülnek. A magyarok lakta településeken az állami, önkormányzati fenntartású könyvtárak, művelődési házak, klubok mintegy 95%-a a hadiállapot miatt felfüggesztette működését. Ennek egyik legnagyobb vesztese a szóránymagyarok, ahol a magyarságintézmények (pl. vasárnapi iskolák) leépülése tapasztalható.

Az orosz–ukrán háború 1429 napja alatt a tömbmagyarság településein is folyamatos elnéptelenedés figyelhető meg. Pl. a legnagyobb magyar településnek számító Nagydobronyban a korábbi 5500 lakosból mintegy 1600-an élnek a településen. Nagymuzsalyban a

3000 lakosból 600-700 fő maradt az otthonában. Különösen a síkvidéki, ukrán-magyar határ menti települések kerültek végveszélybe. Átlagosan 30, helyenként 40 százalékos emberhiány tapasztalható.

A kisebb településeken gyerekhiány miatt iskolaösszevonások történnek. A történelmi egyházak templomaiba már csak az öregek, nők és gyerekek járnak.

A katonaköteles férfiakat a kegyetlen sors három irányba sodorta. Egy részük (közel félezer) a fronton szolgál. Ebből több mint százan harc közben életüket veszítették, jelentős a nyomtalanul eltűntek száma is. A katonaköteles férfiak másik része rettegve várja sorsa beteljesülését, egyre többen a bujkálást, a rejtőzködést választják.

A férfiak harmadik, nagyobb része időben külföldre menekült. Sajnos az itt maradt családtagok (főleg a gyermekes anyák) is követik őket. A becslések szerint eddig mintegy 70 ezren hagyták el a magyarok lakta településeket. Mivel elhúzódik a háború, egyre kevesebben leszünk.

Üdvözlendő, hogy a kárpátaljai magyarság itt maradt értelmisége a bátrak frontvonalát erősíti. A kenyérkereső munkájuk mellett a jeles „lámpás” embereink teszik a dolgukat. Röviden szólva: alkotnak, festenek, zenélnek, írnak, tanítanak, színházban játszanak, úgy is mond-

ható, szabad idejüket feláldozzák a magyar kultúra oltárán.

Munkájukat az anyaországban és Kárpátalján is kitüntetésekkel bátorították, díjazták 2025-ben. Mintegy 150 fő kapott állami kitüntetést, fontos szakmai díjat, ők a magyar közösség elismert emberei.

Az ünnepség kötetlen beszélgetéssel, eszmecserével és szeretetvendégséggel zárult. A rendezvényt online is közvetítettük a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Facebook-oldalán. Az eddigi adatok szerint az eseményt több mint 3500 látogató tekintette meg: <https://www.facebook.com/kmmi.org.ua>

* Teltház előtt mutatták be a *Magyar menyegző* című romantikus táncfilmet január 22-én a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetemen.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségnek (KMKSZ) a magyar kultúra napja alkalmából tartott központi rendezvényére a hagyományoknak megfelelően idén is Ungváron került sor. A Budapestről érkezett Sensum Arts Színház előadásában a *Gül Baba* című operettet láthatta a kárpátaljai közönség Peller Károly rendezésében.

* A magyar kultúra napja alkalmából szervezte meg **Erfán Ferenc** kiállításának megnyitóját a Beregszászi Keresztény Értelmiségiek

Szövetsége (KÉSZ) a Pásztor Ferenc Közösségi Házban.

* Megnyílt az idei év első kiállítás a Munkácsy Mihály Magyar Ház tetőtéri galériájában, ahol a résztvevők megtekinthették a munkácsi születésű **Ribár Natália** festőművész, pedagógus, költő és designer 40. születésnapja alkalmából szervezett jubileumi tárlatát.

* A Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet borkóstolóval egybekötött irodalmi estet szervezett az ünnep alkalmából a beregardói Perényi Kultúrkúriában. Az est központi elemét **Ács Tamás** magyarországi színművész *A bor dicsérete* című előadása adta.

* A Munkácsy Mihály Magyar Házban sor került **Lucsok Péter Miklós**, a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye püspöke *Életem kalandja* című könyvének bemutatójára.

* A vámosok nemzetközi napja alkalmából felavatták a Kárpátalján népszerű szakmának, a vámtisztnek szentelt „4. számú vámhely” c. miniszobrot. Ez a 80. miniszobor Ungváron. Egy kovácsoltvas épületben az 1930-as évekre emlékeztető bronz vámtiszt áll örkutyájával. A szobor **Roman Murnik** alkotása.

* Kisvárdán, a Kárpátalja Házban nyílt meg **Kovács Éva** beregszászi festőművész *Érzések és han-*

gulatok – a látott világ nyomában című kiállítása, amely egy elmélyült, csendes szemlélődésre hívó alkotói világba vezeti a látogatót.

* A Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre alapítása 35. évfordulójának tiszteletére rendezett gálán **dr. Dupka György** lágerkutató bemutatta az Ungváron, a Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozatban megjelent *Magyar hadifoglyok, internáltak a Baltikumban (1944–1953) (Lágerek, nyughelyek bejárása és helyszínelése)* című újabb monográfiáját.

* Január folyamán a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház változatos programkínálattal készült, amelyben gyermekelőadások, klasszikus és zenés produkciók, kulturális ismeretterjesztő programok, valamint dokumentumfilm-vetítés is helyet kapott. Az előadások Beregszászban és több kárpátaljai településen valósultak meg. A hónap folyamán Beregszászban a *Mesélő Mag-DIÁK*, az *Ezt főztük ki...* című produkció volt látható. A hónap végén vetítették *A legpompásabb emberi elme – dokumentumfilm Neumann Jánosról* című alkotást. A Déryné Határtalan Napok programsorozat keretében látható volt Tiszaújlakon, Nagyszőlősen, Visken és Técsőn is a *Törökvész Vitéz, avagy Vitéz László és a törökök*

című gyermekelőadás a Csillag-vándor Kft. közreműködésével. A Técsői Művelődési Házban került bemutatásra a *Szerelmem, Sárdy* című zenés előadás. Másnap, január 22-én, Ungváron a Sensum Arts Kulturális Egyesület mutatta be a *Gül baba* című produkciót.

KÖNYVESPOLC – 2025

Az Együtt című irodalmi–művészeti–kulturális–humán tudományi folyóirat 2002–2025 között megjelent számai itt tekinthetők meg:

<http://kmml.org.ua/konyvtar/folyoiratok/egyutt>

<https://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=595>

KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖNYVEK

(Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: **Dupka György**)

Dupka György: *Magyar hadifoglyok, internáltak a Baltikumban, 1944–1953. (Lágerek, nyughelyek bejárása és helyszínelése)* Történelmi monográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Képszerkesztő és közreműködő: **Fuchs Andrea**. Intermix Kiadó–Szolyvai Emlékparkbizottság, Ungvár–Budapest, 2025.

Dupka György: *Kárpátaljai politikai elitéltek, Gulag-rabok, mártírok panteonja 1944–1970.* „Én

Istenem, a keresztet vállainkról vedd le!” (Történeti áttekintés, adattár, dokumentáció). Képszerkesztő és közreműködő: **Fuchs Andrea**. Szolvyvai Emlékpark Alapítvány–Nemzeti Emlékezet Bizottsága–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest. 2025.

Szőllősy Tibor: *Őszi rajzás*. Tollal mentett tanulságos történetek (folytatás). Kárpátaljai Magyar Könyvek 315. MÉKK–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2025. <https://kmmi.org.ua/cikkek/konyvek/oszi-rajzas>

„Itt hordozom keresztemet...”
A GULAG–GUPVI-kutatók nemzetközi fóruma Kárpátalján, 2024. Kutatás, tényfeltárás, emlékezetpolitika. Tanulmánygyűjtemény. (Nemzetközi emlékkonferencia, Beregszász, 2024. november 15.) A Szolvyvai Emlékpark évkönyve. Összeállította, a jegyzeteket írta: **dr. Dupka György**. Lektorálta: **dr. Zubánics László, dr. Zékány Krisztina**. Felelős szerkesztő: **dr. Zékány Krisztina**. Képszerkesztő és közreműködő: **Fuchs Andrea**. Szolvyvai Emlékpark – Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest. 2025. <https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2025/konf-2025.pdf>

Kőszeghy Elemér: *bélyeg a falon*. Versek. KMMI-füzetek XXXII. Beregszász, 2025. <https://kmmi.org>.

[ua/konyvtar/kmmi-fuzetek/reszletes/belyeg-a-falon](https://kmmi.org)

Mozaikkockák Kárpátalja múltjából. Egy tájkutató jegyzetei (in memoriam Váradi-Sternberg János). Kárpátaljai Magyar Könyvek 313. Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: **Dupka György**. Lektorálta és jegyzetekkel ellátta: **dr. Zubánics László**. Felelős szerkesztő: **dr. Zékány Krisztina**. Borító, műszaki szerkesztő: **Dupka Zsolt**. UNE UMOTI–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2025. Tárolt változat: <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/mozaikkockak-karpatalja-multjabol-egy-tajkutato-jegyzetei-in-memori-iam-varadi-sternberg-janos>

Shrek Tímea: *Ördögszeg. Kárpátaljai mesék* (Második kiadás). Kárpátaljai Magyar Könyvek 306. MÉKK–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2025. <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/or-dogszeg>

Dupka Nándor: *Pásztor Ferenc vértanú. „Hitét nem tagadta meg, inkább a halált választotta”. A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház hitvallói (1945–1991)*. Kárpátaljai Magyar Könyvek 314. A kiadványhoz ajánló sorokat **Molnár János**, a beregszászi Szent Kereszt római katolikus templom plébánosa, püspöki helynök írt,

aki egyben felhívja a tisztelt olvasók figyelmét: „Imádkozzunk boldoggá avatásáért!” Lektorálta: **dr. Dupka György, dr. Zubánics László.** Szerkesztette: **Kövy Márta.** Műszaki szerkesztő: **Dupka Zsolt.** KMMI–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2025. Tárolt változat: <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/pasztor-ferenc-vertanu>

ELŐKÉSZÜLETBEN

*** A HUNGAROLÓGIA AKTUALIS KÉRDÉSEI NAPJAINKBAN** (történelem, társadalomtudomány és néprajz). Nemzetközi tudományos konferencia anyagai (Ungvár, 2023. október 26–27.). KMMI-füzetek XXXIII. Beregszász, 2025.

Összeállította: Dupka György

SZERZŐINK

DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény–Budapest)
 CSORDÁS LÁSZLÓ – 1984 (Beregszász)
 FARKAS ÁRPÁD – (1944–2021)
 FINTA ÉVA – 1954 (Beregszász–Sárospatak)
 FÜZESI MAGDA – 1952 (Nagybereg–Sülysáp)
 KOPRIVA NIKOLETT – 1996 (Munkács–Sepsiszentgyörgy)
 KOVÁCS SÁNDOR – 1954 (Eszeny–Budapest)
 MAGYAR ÁRPÁD – 1951 (Csap–Kijev)
 MEGYERI EDIT TÜNDE – 1972 (Nagyszőlős–Rábaszentandrás)
 NÉMETH PÉTER – 1966 (Gyula)
 PÁLFY JULIANNA – 1951 (Ungvár–Budapest)
 SZ. KÁRPÁTHY KATA – 1999 (Nagybereg–Budapest)
 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári–Nyíregyháza)
 ZÉKÁNY KRISZTINA – 1975 (Ungvár)

Lapszámunkat Magyar Árpád Kijevben élő festőművész munkáival illusztráltuk.